

Вісник Національного банку України

4/2007

Щомісячний науково-практичний журнал
Національного банку України

Видається з березня 1995 року № 4 (134) ♦ Квітень 2007

Здано до друку 30.03.2007 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КІРЄЄВ О.І. (голова),	КРЮЧКОВА І.В.,	РИЧАКІВСЬКА В.І.,
БУРЯК С.В.,	ЛАНДІНА Т.В.,	САВЛУК М.І.,
БАЖАЛ Ю.М.,	МАТВІЄНКО В.П.,	САВЧЕНКО А.С.,
ГАЙДАР Є.Т.,	МЕЛЬНИЧУК М.О.,	СЕНИЦЬ П.М.,
ГАЛЬ В.М.,	МІЩЕНКО В.І.,	СМОВЖЕНКО Т.С.,
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,	МОРОЗ А.М.,	ФЕДОСОВ В.М.,
ГЕБЕЦЬ В.М.,	ОСАДЕЦЬ С.С.,	ХОФМАНН Лутц,
ГРЕБЕНІК Н.І.,	ПАЛАМАРЧУК А.Б.,	ШЕВЦОВА О.Й.,
ГРУШКО В.І.,	ПАСІЧНИК В.В.,	ШЛАПАК О.В.,
ДОМБРОВСЬКИ Марек,	ПАТРИКАЦ Л.М.,	ШУМИЛО І.А.,
ІЛАРІОНОВ А.М.,	ПЕТРИК О.І.,	ЮЩЕНКО В.А.,
КРАВЕЦЬ В.М.,	ПОДОЛІВ І.В.,	ЯРЕМЕНКО С.О.,
КРОТЮК В.Л.,	РАЄВСЬКИЙ К.Є.,	ЯЦЕНЮК А.П.

РЕДАКЦІЯ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ НБУ

Головний редактор	ПАТРИКАЦ Л.М.
Заступник головного редактора	КРОХМАЛЮК Д.І.
Начальник відділу з випуску журналу "Вісник НБУ"	ПАПУША А.В.
Заступник начальника відділу — редактор з питань бухгалтерського обліку, розрахунків та інформаційно-програмного забезпечення	КОМАНІСЦЬ С.О.
Редактор з питань валютного регулювання та міжнародних банківських зв'язків	БАКУН О.В.
Відповідальний секретар	ЛІПІНСЬКА С.М.
Головний художник	КОЗИЦЬКА С.Г.
Літературний редактор	КУХАРЧУК М.В.
Дизайнери:	ПЛАТОНОВА Н.Г.,
	ХАРУК О.В.
Коректори:	СІЛЬВЕРСТОВА А.І.,
	ГОРБАНЬ Н.В.,
	ПОНУР Л.О.
Оператор	ЛИТВИНОВА Н.В.
Реклама і розповсюдження:	ГРЕБІШКОВ В.І.,
	ГРИЦЕНКО М.Р.
Фото:	НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.,
	ГАРМІДАРОВ П.М.
Черговий редактор	БАКУН О.В.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна
тел./факс: (044) 524-96-25
тел.: (044) 527-39-44, 527-38-06, 525-38-25
E-mail: litvinova@bank.gov.ua
http://www.bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України 09.06.1994 р., свідоцтво KB № 691

Засновник і видавець: Національний банк України.

Адреса: вул. Інститутська, 9, Київ-8, 01008, Україна

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного економічного університету імені Гетьмана

Публікації в журналі Вищою атестаційною комісією України визнано фаховими
Видається у комплекті з додатком "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності"

Передплатний індекс 74132

Дизайн: Редакція періодичних видань НБУ

Надруковано з готового оригінал-макета відділом видавничого обслуговування
Господарсько-експлуатаційного управління НБУ

Адреса друкарні:

просп. Науки, 9, Київ-28, 03028, Україна

Формат 60 × 90 / 8. Друк. офсетний. Фіз. друк. арк. 8.0

Умовн. друк. арк. 9.0. Обл.-вид. арк. 10.7

Тираж 2000 прим.

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Вісник Національного банку України" обов'язкове. Редакція може публікувати матеріали в порядку обговорення, не поділяючи думку автора. Відповідальність за точність викладених фактів несе автор, а за зміст рекламних матеріалів — рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2007

ЗМІСТ

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ

В.Харченко

Підсумки діяльності банків України на ринку платіжних карток у 2006 році 2

БАНКИ УКРАЇНИ

Д.Гладких

Особливості структури балансу банків України за підсумками діяльності у 2006 році 10

Основні показники діяльності банків України на 1 березня 2007 року 19

О.Заруцька

Рівновага залучених та розміщених банківських ресурсів як необхідна умова стабільного розвитку 20

Віктор Капустін — "Фінансист року-2006" 32

Український професійний банк: 15 років на ринку 33

Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у лютому 2007 р., а також зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій, внесені у лютому 2007 р. 70

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА

Ректором Університету банківської справи НБУ обрано Тамару Смовженко 27

МАКРОЕКОНОМІКА

В.Герасименко

Концентрація банківського капіталу і методи оцінки її рівня 28

Основні макроекономічні показники розвитку України у лютому 2001—2007 років ... 45

ФОНДОВИЙ РИНОК

Ринок державних цінних паперів України у лютому 2007 року 33

СВІТОВА ЕКОНОМІКА

В.Козюк

Монетарні аспекти розвитку поглядів на проблему забезпечення глобальної фінансової стабільності 34

НАГЛЯД, АУДИТ, КОНТРОЛЬ

Р.Набок

Економетрична складова аналізу недодаткових активів банку 40

Б.Стефанюк

Концептуальні підходи щодо створення ефективної системи внутрішнього контролю в банку 57

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

В.Трофименко

Бухгалтерський облік операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України 46

БАНКИ, ПРАВО, КОНСУЛЬТАЦІЇ

Банківське регулювання та нагляд: практичні правові аспекти 53

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Про введення в обіг ювілейної монети "Олександр Ляпунов" 61

Про введення в обіг пам'ятних монет "Козеріг" 62

Про введення в обіг пам'ятних монет "Водолій" 62

Про введення в обіг пам'ятних монет "Риби" 63

Про введення в обіг ювілейної монети "Леся Курбас" 64

Про введення в обіг пам'ятної монети "Бабак (байбак)" 64

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у лютому 2007 року 65

НОВІ КНИГИ

А.Даниленко

Місцеві фінанси в умовах утвердження ринкових відносин та демократизації суспільства 66

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за лютий 2007 року) 67

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (за лютий 2007 року) 68

АНОТАЦІЇ 72

Аналіз/

Підсумки діяльності банків України на ринку платіжних карток у 2006 році

Володимир Харченко

Начальник управління методології роздрібних платежів департаменту платіжних систем Національного банку України

Минулий 2006 рік мав особливе значення для розвитку карткової індустрії України. Вперше за більш як одинадцятирічну історію розвитку цього ринку темпи приросту торговельної платіжної інфраструктури перевищили темпи емісії платіжних карток. Зокрема кількість встановлених платіжних терміналів у сфері торгівлі та послуг збільшилася на 53%, тоді як кількість емітованих карток — лише на 31%. Частка кредитних карток у сукупному обсязі карткової емісії збільшувалася швидшими темпами порівняно з дебетовими продуктами. При цьому кількість операцій із використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, зросла на 46%, а обороти за ними — більш як в 1.5 раза (з 99.7 млрд. грн. до 152.6 млрд. грн.). Певною мірою цьому посприяв і ряд законодавчих актів, спрямованих на розвиток безготівкових розрахунків, прийнятих у 2006 році Кабінетом Міністрів України та Національним банком України.

ЕМІСІЯ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

За станом на 1 січня 2007 року 111 банків (65% від загальної кількості банків, які мають банківську ліцензію) є членами внутрідержавних і міжнародних карткових платіжних систем та здійснюють емісію й еквайринг платіжних карток. Протягом 2006 року 10 нових банків, ставши членами відповідних платіжних систем, розпочали випуск та обслуговування платіжних карток. З 2001 року кількість банків, які займаються цим видом діяльності, зросла на 53 установи і майже подвоїлася (див. графік 1).

Загальна кількість клієнтів українських банків, які мають платіжні картки, протягом 2006 року збільшилася на 7.6 млн., або на 34.9% (з 21.8 млн. до 29.4 млн.), з них юридичних осіб — на 38.6 тис., або на 16.4% (з 234.7 тис. до 273.3 тис.), а фізичних осіб — на 7 545.0 тис., або на 34.9% (з 21 596.2 тис. до 29 141.2 тис.). Протягом року частка корпоративних клієнтів, які мають платіжні картки, зменшилася з 1.1% до 0.9% від загальної кількості, а клієнтів — фізичних осіб відповідно зросла з 98.9% до 99.1%.

Загальна кількість платіжних карток, емітованих українськими банками (за якими була здійснена хоча б одна операція протягом 2006 року), збільшилася на 7.7 млн. шт., або на 31% (з 24.8 млн. шт. до 32.5 млн. шт. — див. таблицю 1). З них на 1 січня 2006 року кількість платіжних карток різних платіжних систем зросла так:

♦ Національної системи масових електронних платежів (надалі — НСМЕП) — на 18% (172 тис.) і стано-

вила близько 1 123 тис.;

♦ Укркарт — на 13% (14 тис.) — більш як 121 тис.;

♦ одноемітентних (внутрібанківських) платіжних систем — на 19% (420 тис.) — майже 2 682 тис.;

♦ MasterCard — на 10% (999 тис.) — більш як 10 626 тис.;

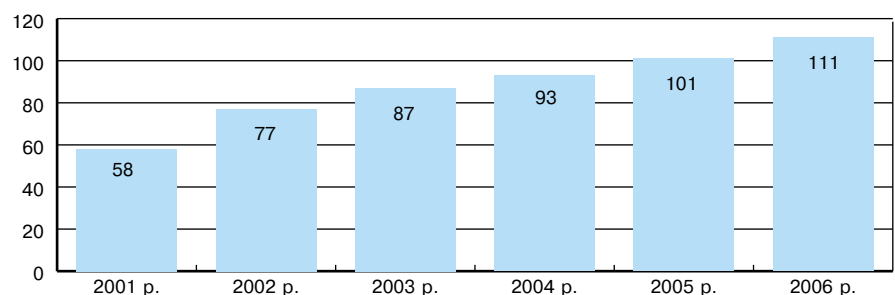
♦ VISA — на 51% (6 080 тис.) — майже 17 896 тис.;

♦ інших банківських та небанківських платіжних систем — майже на 63% (10 тис.) та становила понад 26 тис. шт.

Із загальної кількості платіжних карток (32 474 тис. шт.) на корпоративні картки припадає 0.9% (304 тис. шт.), а на особисті — 99.1% (32 170 тис. шт.), що практично збігається з наведеним вище процентним співвідношенням за розподілом за клієнтами — держателями платіжних карток. Порівняно з 2005 роком у 2006 році кількість корпоративних платіжних карток зменшилася на 27 тис. шт. (з 331 тис. шт. до 304 тис. шт.), а особистих платіжних карток стало більше на 7 721 тис. шт. (з 24 449 тис. шт. до 32 170 тис. шт.). Як і в 2005 році, протягом минулого року продовжувала зменшуватися питома вага корпоративних платіжних карток, яка в 2006 році зменшилася на 0.4 в. п. з 1.3% до 0.9%.

На кінець 2006 року банками було емітовано 6 078 тис. шт. (18.7%) карток з кредитною функцією і 26 396 тис. шт. (81.3%) з дебетовою функцією. Тільки протягом другого півріччя 2006 року кількість карток із кредитною функцією зросла на 1 632 тис. шт. (36.7%). Отже, у минулому році частка кредитних карток у сукупному обсязі карткової емісії стала

Графік 1. Динаміка зростання кількості банків, які здійснюють емісію та еквайринг платіжних карток (одиниць)

Таблиця 1. Кількість емітованих платіжних карток у розрізі платіжних систем

Платіжні системи	На 01.01.2006 р.	На 01.01.2007 р.	Тис. шт.	
			Відхилення	
			Тис. шт.	%
Усього	24 779	32 474	7 695	31
з них:				
НСМЕП ¹	951	1 123	172	18
Укркарт ²	107	121	14	13
Одноемітентні	2 262	2 682	420	19
MasterCard	9 627	10 626	999	10
VISA	11 816	17 896	6 080	51
Інші	16	26	10	63

збільшуватися швидшими темпами порівняно з дебетовими продуктами, було реалізовано перші програми масового кредитування населення.

Незважаючи на масштаби емісії банками кредитних карток, отримання кредитів з їх використанням поки що не стало для населення таким же масовим і популярним, як звичайні споживчі кредити. Втім, банки не дуже форсують емісію кредитних карток, оскільки на сьогодні ще немає ефективних скорингових систем оцінки ризиків платоспроможності клієнта і повноцінно не запрацювали кредитні бюро. Це особливо актуально стосовно видачі кредитної картки в її класичному варіанті, оскільки вона, як правило, видається клієнту без додаткового забезпечення.

Нині більшість банків пропонує кредитні картки своїм клієнтам, що стали такими в рамках зарплатних проектів, а також новим клієнтам за умови оформлення ними іншого банківського продукту, наприклад депозиту, який автоматично стане заставою. При цьому банки використовують два варіанти надання послуги — встановлення ліміту кредитування (овердрафту) на існуючу картку або здійснення емісії кредитної картки в комплекті із зарплатною.

Щоб зацікавити громадян, окремі банки пропонують кредитні картки з “пільговим періодом”. Упродовж 30—60 днів після фактичного використання кредитного ліміту (або його частини) не нараховуються відсотки за кредитом. Якщо клієнт до закінчення встановленої дати платежу погасить усю суму заборгованості, що виникла на кінець періоду, він не платить процентів за використаний кредит за здійсненими ним операціями.

Щоправда, торік лиш деякі банки застосовували таку класичну схему з

¹ Без урахування карток, емітованих Національним банком України.

² Без урахування карток Укркарт/Maestro, які включаються до показників платіжної системи MasterCard.

За видами носіїв інформації у загальному обсязі емітованих банками карток, як і раніше, домінують картки з магнітною смугою — їх 93.2% від загальної кількості (30 266 тис. шт.). На картки з чіпом та з магнітною смугою і чіпом припадає відповідно понад 4% (1 300 тис. шт.) і 2.5% (802 тис. шт.), а на платіжні картки, які використовуються для розрахунків у мережі Інтернет, — 0.3% (106 тис. шт.) (див. таблицю 2).

Із чіпом випускаються переважно

Таблиця 2. Види платіжних карток, емітованих українськими банками, за станом на 01.01.2007 р.

Показники	Тис. шт.	
	Усього	Відсотки
Загальна кількість платіжних карток	32 474	100
з них:		
За типами держателів		
Корпоративні	304	0.9
Особисті	32 170	99.1
За видами носіїв інформації		
З магнітною смугою	30 266	93.2
З магнітною смугою та чіпом	802	2.5
З чіпом	1 300	4.0
Для розрахунків у мережі Інтернет	106	0.3
За платіжною схемою		
З дебетовою функцією	26 396	81.3
З кредитною функцією	6 078	18.7
За типами фінансових операцій		
З функцією видачі готівки	1 104	3.4
З функцією платежів та видачі готівки	30 816	94.9
З функцією платежів без видачі готівки	554	1.7

“пільговим періодом”. У переважній більшості банки під час здійснення кредитування з “пільговим періодом” встановлювали протягом цього періоду символічну процентну ставку в розмірі від 0.01 до 0.1%. Основною перешкодою поширення карток із класичним “пільговим періодом” з нульовою ставкою є відсутність у законодавстві України чітко сформованого правового поля для такого кредитування.

Окрім того, для вирішення комплексу питань, пов'язаних із кредитуванням, що передбачає використання платіжних карток, банкам необхідно розвивати інформаційні технології, запроваджувати нові системи, які допомагають автоматизувати видачу й обслуговування кредитних карток. Такі технології повинні забезпечувати оперативну оцінку позичальника під час його звернення до банку, взаємодію з кредитними бюро, автоматичний моніторинг заборгованостей за кредитними картками, зручний спосіб погашення кредитів, наприклад через термінали самообслуговування або депозитні банкомати.

картки НСМЕП. З магнітною смугою і чіпом — здебільшого картки міжнародних платіжних систем VISA і MasterCard. Банки-члени міжнародних платіжних систем давно виношували плани впровадження чіпа на платіжні картки, але вирішення цього питання потребує часу та значних матеріальних і людських ресурсів. За станом на 01.01.2007 р. випущено близько 779.8 тис. шт. карток VISA й 11.5 тис. шт. карток MasterCard, які поряд з магнітною смугою мають чіп. Здебільшого банки використовують традиційні картки з магнітною смугою для впровадження масових зарплатних проектів, тоді як картки вищого класу вже випускають як із магнітною смугою, так і з чіпом.

До переходу на дорожчі технології банки стимулює і запроваджене міжнародними платіжними системами правило перенесення відповідальності. Згідно з ним із двох учасників трансакції (емітента й еквайра) відповідальність за шахрайство несе той, хто не перейшов на чіпи. Тобто якщо картка із чіпом була прийнята нечіповим пристроєм, відповідальність по-

кладається на еквайра. Відповідальність за шахрайство з картою з магнітною смугою несе емітент.

Варто зазначити, що картки із чіпом не лише забезпечують високий захист інформації, а й дають змогу розмішувати на чіпі інші фінансові та нефінансові додатки. Так, зокрема, смарт-картка і технології НСМЕП, а також напрацювання Національного банку України в частині обліку соціальних пільг, які надаються населенню України відповідно до законодавства, були використані під час реалізації Міністерством освіти і науки України у 2006—2007 навчальному році експерименту щодо впровадження “електронного студентського квитка”. Цей експеримент проводиться на виконання постанови Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 26.05.2006 р. № 753, якою схвалено Концепцію поширення безготівкових розрахунків із використанням спеціальних платіжних засобів.

Участь у пілотному проекті впровадження електронного студентського квитка взяв ряд вузів із різних областей України, зокрема НТУУ “Київський політехнічний інститут”, Національний транспортний університет, Київський національний університет технології та дизайну, Львівський та Харківський інститути банківської справи Університету банківської справи НБУ, Українська академія банківської справи НБУ. Емісію електронних студентських квитків здійснюють такі банки — члени НСМЕП: АБ “Експрес-банк”, АКБ “Імекс-банк”, ВАТ АБ “Столичний”. На першому етапі пілотного проекту емітовано понад 11 тис. електронних студентських квитків.

Електронні студентські квитки, що використовуються під час проведення експерименту, містять:

- ♦ графічну інформацію — назви і логотипи платіжної системи та банку-емітента, прізвище, ім'я та по батькові студента, його фотографію, назву вищого навчального закладу, факультет, групу, штрих-код квитка тощо;

- ♦ електронну інформацію з ідентифікаційним додатком “студентський квиток”, яка надійно зберігається у чіпі картки, а саме:

- файл загальних параметрів студента;
- файл записів щодо пільг;
- файл коду платіжної одиниці, в якій надаються пільги, тощо.

Другим етапом проекту передбачено створення інформаційно-аналітичної системи обліку та відшкодування пільг.

Реалізація проекту “електронний студентський квиток” із соціальною

Таблиця 3. Банки України — лідери за емісією карток із чіпом за станом на 01.01.2007 р.

Назва банку	За видами носіїв інформації					Картки з чіпом, %
	Із чіпом	З магнітною смугою та чіпом	З магнітною смугою	Для розрахунків в Інтернеті	Разом	
Експрес-банк	487 478	14	94	—	487 586	99.9
Імекс-банк	453 870	—	12 051	—	465 921	97.4
Райффайзен Банк Аваль	—	361 637	3 374 945	2001	3 738 583	9.7
Приватбанк	—	224 342	11 716 518	18 129	11 958 989	1.9
Морський транспортний банк	114 530	—	10 031	—	124 561	91.9
Брокбізнесбанк	—	113 405	255 826	—	369 231	30.7
Мега-банк	108 832	—	1 706	—	110 538	98.5
Індустріалбанк	38 954	—	116 079	—	155 033	25.1
“Демарк”	37 286	—	—	—	37 286	100
“БІГ Енергія”	26 874	—	7 913	—	34 787	77.3
Укресімбанк	—	24 870	406 421	2 808	434 099	6.2
Усього за всіма банками	1 300 585	801 684	30 266 114	105 986	32 474 369	6.5

складовою забезпечувалася на базі чіп-модулів сімейства SLE66CxxP (картки НСМЕП-2 з операційною системою УкрКОС v2.0 та програмами додатків УкрКОІН v2.0) із розширеними можливостями. Члени та учасники НСМЕП встановили (оновили) сертифіковане програмне забезпечення компонентів апаратно-програмного комплексу НСМЕП із функцією обслуговування платіжних карток НСМЕП-2.

Впровадження “студентської картки” із соціальною складовою є першим кроком із відпрацювання технології “соціальної картки”, над створенням якої Національний банк працює спільно з низкою міністерств та відомств.

Перелік банків України — лідерів за емісією карток із чіпом за станом на 01.01.2007 р. наведено в таблиці 3.

У звітному році українськими банками емітовано майже 7 695 тис. шт. платіжних карток, що практично відповідає показнику 2005 року. Водночас темпи зростання кількості платіжних карток, емітованих українськими банками, зменшилися на 14 в. п. —

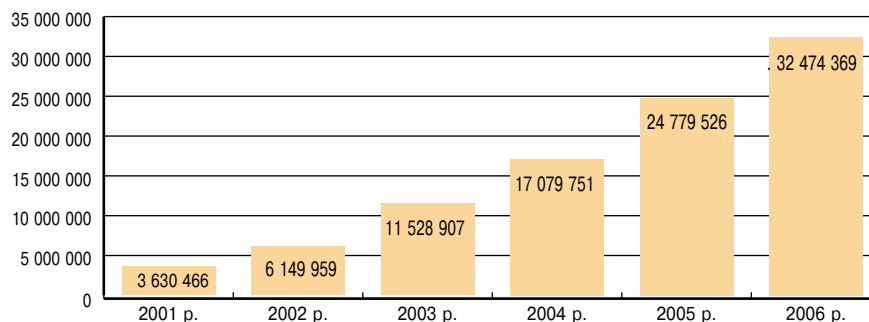
із 45% до 31% (див. графік 2).

Число емітованих платіжних карток у розрахунку на душу населення України протягом 2006 року, як і в 2005 році, збільшилося на 0.17 шт. і на 01.01.2007 р. становило близько 0.70 шт. (на кінець 2005 року — 0.53 шт.). Для порівняння: в країнах Європейського Союзу за даними Європейського центрального банку на кінець 2005 року кількість карток із платіжною функцією у середньому на душу населення становила 1.35 шт. За цим показником у 2005 році Україна випередила Румунію (0.34 шт.), зрівнялася з Польщею (0.53 шт.), а за даними на кінець 2006 року практично досягла показників 2005 року таких країн, як Словаччина (0.71 шт.), Чехія (0.73 шт.), Угорщина (0.73 шт.), Латвія (0.74 шт.).

Вісімнадцять банків України за підсумками звітного року емітували понад 200 тис. платіжних карток (див. таблицю 4).

На ці банки припадає майже 93% платіжних карток, емітованих українськими банками за станом на 01.01.2007 р. Серед них у 2006 році найдинамічніше нарощували емісію

Графік 2. Динаміка зростання кількості емітованих карток (шт.)

Таблиця 4. Банки України — лідери з емісії платіжних карток за станом на 01.01.2007 р.

№ п/п	Назва банку	Усього на 01.01.2006 р.	Усього на 01.01.2007 р.	З них за платіжними системами				Відхилення, %
				НСМЕП	MasterCard	VISA	однорічними та іншими	
1	Приватбанк	9 351 831	11 958 989	—	3 938 640	8 020 349	—	27.9
2	“Надра”	3 297 025	4 564 209	—	1 410 217	3 153 766	226	38.4
3	Райффайзен Банк Аваль	2 584 350	3 738 583	—	1 160 086	1 866 445	712 052	44.7
4	Промінвестбанк	2 781 384	3 407 433	—	1 280 262	790 837	1 336 334	22.5
5	Ощадбанк	863 028	1 066 158	—	456 203	257 301	352 654	23.5
6	Укрсоцбанк	492 738	889 850	—	241 046	648 804	—	80.6
7	Правекс-банк	483 593	551 045	—	96 095	454 918	32	13.9
8	Експрес-банк	447 811	487 586	487478	—	108	—	8.9
9	ПУМБ	470 041	477 923	—	266 517	211 406	—	1.7
10	Імекс-банк	380 917	465 921	453870	12 051	—	—	22.3
11	Укресімбанк	368 734	434 099	—	222 408	211 691	—	17.7
12	Укрсіббанк	277 812	383 918	—	95 186	288 675	57	38.2
13	Брокбізнесбанк	161 263	369 231	—	177 575	191 656	—	129.0
14	Кредитпромбанк	162 958	303 680	—	156 020	147 659	1	86.4
15	Укрпромбанк	507 444	296 010	—	54 525	241 485	—	-41.7
16	Укргазбанк	234 523	259 875	—	145 792	114 083	—	10.8
17	Кредобанк	135 071	230 381	—	140 527	89 854	—	70.6
18	“Фінанси та кредит”	159 248	200 838	—	11 066	189 772	—	26.1

Таблиця 5. Інфраструктура приймання карток у розрізі платіжних систем (одиниць)

Платіжні системи	Банкомати				Платіжні термінали			
	На 01.01.2006 р.	На 01.01.2007 р.	Приріст		На 01.01.2006 р.	На 01.01.2007 р.	Приріст	
			одиниць	%			одиниць	%
Усього	11 325	14 718	3 393	30	42 361	62 045	19 684	46
з них:								
НСМЕП	367	557	190	52	1 798	2 196	398	22
Укркарт	778	1 049	271	35	1 229	1 880	651	53
Однорічними	1 837	2 236	399	22	5 635	7 563	1 928	34
MasterCard	9 879	13 484	3605	36	38 983	57 411	18 428	47
VISA	9 289	12 236	2947	32	37 243	54 721	17 478	47

платіжних карток Брокбізнесбанк (приріст на 129.0%), Кредитпромбанк (86.4%) та Укрсоцбанк (80.6%). Два перші банки й у 2005 році входили до трійки банків-лідерів, які мали найкращу динаміку приросту емісії платіжних карток.

Ще вісім банків за станом на 01.01.2007 р. емітували понад 100 тис. шт. карток. До цієї групи увійшли банки “Родовід” (199 тис. шт.), Індустріалбанк (155 тис. шт.), Морський транспортний банк (125 тис. шт.), Донгорбанк (124 тис. шт.), Індексбанк (122 тис. шт.), “Форум” (119 тис. шт.), Мега-банк (111 тис. шт.) і “Хрещатик” (105 тис. шт.).

Найбільший кількісний приріст емітованих платіжних карток, як і в 2005 році, за підсумками 2006 року мали Приватбанк (2 607 тис. шт.), банки “Надра” (1 267 тис. шт.), Райффайзен Банк Аваль (1 154 тис. шт.) та Промінвестбанк (626 тис. шт.). Завдяки цьому зазначеним банкам про-

тягом 2006 року вдалося не тільки зберегти лідерство в загальному рейтингу емітентів платіжних карток, а й збільшити свою частку на картковому ринку на 0.4 в. п. (з 72.5% до 72.9%).

ІНФРАСТРУКТУРА ПРИЙМАННЯ КАРТОК

Кількість банкоматів, що обслуговують платіжні картки, за 2006 рік збільшилася на 3 393 одиниці, або на 30% (з 11 325 до 14 718), платіжних терміналів — на 19 684 (46%), а кількість імпринтерів зменшилася на 4 866 (11%).

Уперше за історію розвитку карткового ринку темпи приросту торговельної платіжної інфраструктури перевищили темпи емісії платіжних карток. Зокрема, кількість встановлених платіжних терміналів у сфері торгівлі та послуг зросла на 15 170 (53%), тоді як кількість емітованих карток — лише на 31%.

На таку зміну в пріоритетах банків вплинули щонайменше два фактори. Перший — це необхідність створення інфраструктури для споживчого кредитування з використанням платіжних карток і другий — затвердження Кабінетом Міністрів України Постанови від 29.03.2006 р. № 377 “Деякі питання здійснення розрахунків за продані товари (надані послуги) з використанням спеціальних платіжних засобів”, норми якої спрямовані на забезпечення обов’язкового приймання торговцями платіжних карток в оплату за продані товари (надані послуги).

Показники темпів приросту термінального обладнання (банкоматів і платіжних терміналів) у 2006 році в розрізі платіжних систем наведено в таблиці 5.

Із загальної кількості платіжних терміналів (62 045 одиниць) у 2006 році для здійснення безготівкових платежів у сфері торгівлі та послуг застосовувалися 43 536 (70%) торговель-

них терміналів, а для видачі готівки — 18 509 (30%) банківських платіжних терміналів. У 2006 році порівняно з 2005 роком частка торговельних терміналів у загальній кількості платіжних терміналів зросла на 3 в. п. (з 67% до 70%) по відношенню до банківського обладнання, яке використовувалося для отримання готівки.

Із 39 064 імпринтерів для безготівкових розрахунків у 2006 році використовувалися 30 688 (78.6%), а для видачі готівки — 8 376 (21.4%). У 2006 році порівняно з 2005 роком частка імпринтерів, що застосовуються для здійснення безготівкових платежів у сфері торгівлі та послуг, збільшилася на 0.3 в. п. щодо імпринтерів, які використовуються для зняття готівки. Зменшення протягом 2006 року кількості імпринтерів відповідає загальноєвропейській тенденції, коли зазначені пристрої банки замінюють на електронні платіжні термінали або використовують імпринтери як дублюючі до них.

У 2006 році банки встановили 3 393 банкомати, що на 172 банкомати більше, ніж у 2005 році (3 221 од.). Хоча в кількісному вимірі в 2006 році зафіксовано найвищий приріст встановлених банкоматів, у процентному відношенні приріст кількості банкоматів зменшився майже на 10 в. п. порівняно з 2005 роком (див. графік 3).

Число банкоматів у розрахунку на мільйон чоловік населення України протягом року збільшилося на 75 одиниць і на 01.01.2007 р. становило 316 одиниць (на кінець 2005 року — 241). Цей показник в Україні утричі нижчий, ніж у середньому в країнах Європейського Союзу (за даними Європейського центрального банку на кінець 2005 року — 735 одиниць). Водночас слід зазначити, що вже на кінець 2005 року в Україні на мільйон чоловік населення було встановлено більше банкоматів, ніж в окремих нових країнах Європейського Союзу, зокрема Румунії (201 одиниця) та Польщі (230 одиниць). Якщо така динаміка розвитку банкоматних мереж,

Таблиця 6. Банки України — лідери за кількістю встановлених банкоматів за станом на 01.01.2007 р. (одиниць)

№ п/п	Назва банку	01.01.2006 р.	01.01.2007 р.	Приріст за 2006 р.	
				одиниць	%
1	Приватбанк	2 934	3 429	495	16.9
2	Райффайзен Банк Аваль	1 411	1 819	408	28.9
3	Промінвестбанк	1 175	1 380	205	17.4
4	“Надра”	593	735	142	23.9
5	Укрсоцбанк	500	675	175	35.0
6	Укрсиббанк	427	612	185	43.3
7	Ощадбанк	509	565	56	11.0
8	Укргазбанк	367	480	113	30.8
9	ПУМБ	291	472	181	62.2
10	Укрексімбанк	308	411	103	33.4
11	Укрпромбанк	201	295	94	46.8
12	Експрес-банк	225	274	49	21.8
13	“Фінанси та кредит”	183	257	74	40.4
14	“Форум”	104	224	120	115.4
15	ВАБанк	129	222	93	72.1
16	Правекс-банк	215	219	4	1.9
17	“Хрещатик”	106	217	111	104.7
18	Кредитпромбанк	126	202	76	60.3

яка спостерігалася в Україні протягом останніх 3—4 років, збережеться і надалі, то вже за 5 років можна очікувати досягнення Україною нинішніх середньоєвропейських показників за кількістю встановлених банкоматів на мільйон чоловік населення.

Якщо порівнювати кількість банкоматів із кількістю емітованих платіжних карток, то за станом на 01.01.2007 р. 14 718 встановлених в Україні банкоматів обслуговували 32.5 млн. емітованих платіжних карток, тобто в середньому на один банкомат припадало 2 206 карток, що на 18 платіжних карток більше, ніж у 2005 році (2 188 шт.).

На кінець 2006 року 99 банків мали власні банкомати (у 2005 році — 90 банків). З них 18 встановили понад 200 банкоматів (див. таблицю 6).

Разом на ці банки припадало майже 85% усіх банкоматів (12 488 од.), що функціонували в Україні у 2006 році.

За чисельністю встановлених банкоматів лідерами серед банків залишаються Приватбанк (3 429 од.), Райффайзен Банк Аваль (1 819 од.),

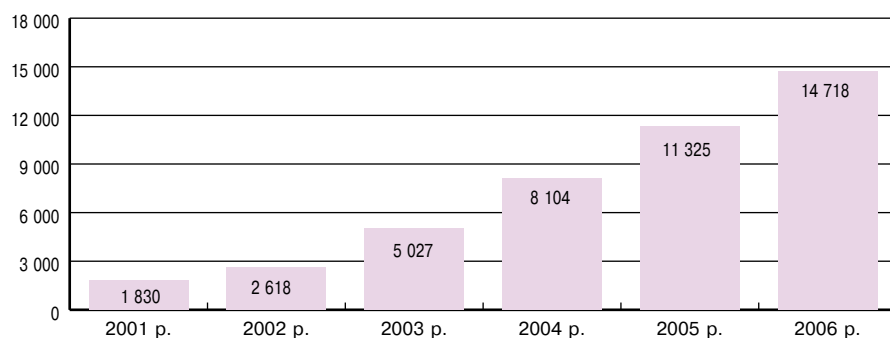
Промінвестбанк (1 380 од.), які разом встановили понад 45% усіх банкоматів в Україні. Темпи приросту кількості банкоматів у цих банків 2006 року становили відповідно 16.9% (495 од.), 28.9% (408 од.) і 17.4% (205 од.).

Динамічніше за всіх (із банків, що встановили понад 200 банкоматів) у 2006 році розвивали свою банкоматну мережу банки “Форум” і “Хрещатик”, які більш як подвоїли кількість встановлених ними банкоматів. П’ять банків за станом на 01.01.2007 р. встановили понад 100 банкоматів. Це, зокрема, Кредобанк (161 од.), Брокбізнесбанк (149 од.), Імекс-банк (139 од.), Індустріалбанк (127 од.) і банк “Південний” (120 од.).

За кількістю встановлених платіжних терміналів на ринку еквайрингу лідером продовжує залишатися Приватбанк. За рахунок значної (порівняно з іншими банками) кількості платіжних терміналів, встановлених протягом 2006 року (8 700 од.), його частка на ринку залишилася на рівні 43%. За кількістю встановлених протягом звітного року платіжних терміналів, окрім Приватбанку, найбільший приріст порівняно з 2005 роком мали Райффайзен Банк Аваль (1 851 од.), банк “Надра” (1 112 од.) та Промінвестбанк (739 од.).

На кінець 2006 року 10 українських банків встановили понад 1 000 платіжних терміналів. Серед них найдинамічніше розвивали цей напрям діяльності Укрсиббанк, Перший український

Графік 3. Динаміка зростання кількості встановлених банкоматів (одиниць)

Таблиця 7. Банки України — лідери щодо кількості встановлених платіжних терміналів за станом на 01.01.2007 р. (одиниць)

№ п/п	Назва банку	01.01.2006 р.	01.01.2007 р.	Приріст за 2006 р.	
				одиниць	%
1	Приватбанк	18 261	26 961	8 700	47.6
2	Райффайзен Банк Аваль	4 643	6 494	1 851	39.9
3	“Надра”	2 949	4 061	1 112	37.7
4	Ощадбанк	2 060	2 491	431	20.9
5	Промінвестбанк	1 641	2 380	739	45.0
6	Укресімбанк	1 508	2 095	587	38.9
7	“Фінанси та кредит”	1 756	2 089	333	19.0
8	ПУМБ	1 031	1 605	574	55.7
9	Укрсиббанк	837	1 415	578	69.1
10	Імекс-банк	741	1 132	391	52.8

міжнародний банк та Імекс-банк, які досягли приросту платіжних терміналів понад 50% (див. таблицю 7).

Ще сім банків встановили від 500 до 1 000 платіжних терміналів: Укрсоцбанк (967), Правекс-банк (842), Укрінбанк (810), банк “Південний” (802), Експрес-банк (780), Укрпромбанк (740) та Укргазбанк (658).

Порівняно з 2005 роком динаміка зростання кількості платіжних терміналів у 2006 році значно поліпшилася (на 19.7 в. п.) — з 26.8% до 46.5%. Не можна не зауважити й позитивні тенденції, які з’явилися в 2006 році і стосуються розвитку термінального обладнання в торговельно-сервісній сфері. Так, зокрема в 2006 році темпи зростання динаміки кількості торговельних терміналів підвищилися на 22.1 в. п. (з 31.4% до 53.5%) і є найви-

щими серед інших сегментів цього ринку. Серед банків лідерами за кількістю встановлених торговельних терміналів є Приватбанк (24 249), Райффайзен Банк Аваль (4 070), банк “Надра” (3 258), Укресімбанк (1 853), банк “Фінанси та кредит” (1 766), Промінвестбанк (1 448) та Перший український міжнародний банк (1 309). Разом ці банки встановили 37 953 торговельні термінали, що становить понад 87% від загальної кількості.

У 2006 році порівняно з попередніми роками зафіксовано найбільший кількісний приріст платіжних терміналів — на 19 684, або на 46% (із 42 361 до 62 045) — див. графік 4.

Якщо порівнювати кількість платіжних терміналів із кількістю емітованих платіжних карток, то за станом на 01.01.2007 р. 62 045 встановлених в Ук-

раїні платіжних терміналів обслуговували 32.5 млн. емітованих платіжних карток, тобто в середньому на один термінал припадало 523 картки (у 2005 році — 585). За торговельними терміналами це співвідношення є ще нижчим — 746 платіжних карток на один термінал (у 2005 році — 874).

Число платіжних терміналів у розрахунку на мільйон чоловік населення України протягом року збільшилося на 427 і на 01.01.2007 р. становило 1 330 одиниць. Цей показник в Україні значно менший, ніж у середньому в країнах Європейського Союзу (за даними Європейського центрального банку на кінець 2005 року — 14 440 одиниць). Наведені показники свідчать про те, що незважаючи на значний приріст термінального обладнання, який було зафіксовано у звітному році, інфраструктура з приймання платіжних карток, зокрема в торгівлі та сфері послуг, залишається в Україні недостатньо розвинутою. Нерозвинутість інфраструктури в свою чергу негативно впливає на показники безготівкових платежів із використанням платіжних карток, емітованих українськими банками.

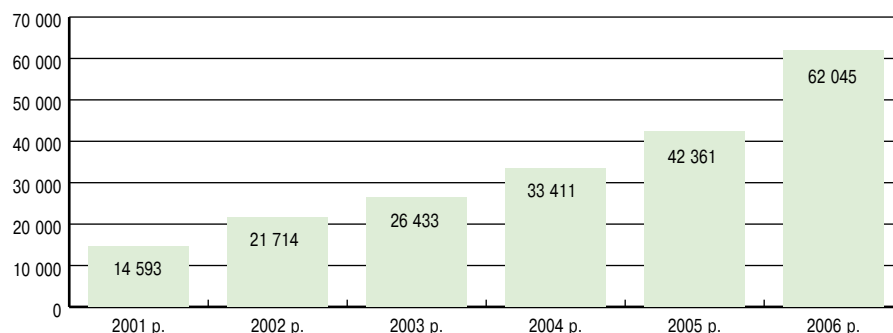
ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Порівняно з 2005 роком кількість операцій із застосуванням платіжних карток, емітованих українсь-

Таблиця 8. Кількість та сума операцій за платіжними картками, емітованими українськими банками

Платіжні системи	Кількість операцій (млн. шт.)				Сума операцій (млн. грн.)			
	2005 р.	2006 р.	Відхилення за 2005 рік		2005 р.	2006 р.	Відхилення за 2005 рік	
			млн. шт.	%			млн. шт.	%
Усього	324.4	458.6	134.2	41.3	99 737.5	152 645.8	52 908.3	53.0
з них:								
НСМЕП ³	17.1	19.3	2.2	12.9	7 829.9	10 322.2	2 492.3	31.8
Укркарт	1.8	2.0	0.2	11.1	987.6	1 257.2	269.6	27.3
Одноемітентні	26.3	30.9	4.6	17.5	7 420.6	10 088.5	2 667.9	36.0
MasterCard	125.1	147.6	22.5	18.0	36 778.1	53 233.7	16 455.6	44.7
VISA	153.6	258.7	105.1	68.4	46 282.3	77 711.8	31 429.5	67.9
Інші	0.5	0.1	-0.4	-80.0	439.0	32.4	-406.6	-92.6

Графік 4. Динаміка зростання кількості встановлених платіжних терміналів (одиниць)

кими банками, у 2006 році збільшилась на 134.2 млн. (41.3%) і становила понад 458.6 млн. При цьому сума операцій зросла майже на 53 млрд. грн. (53%) і становила понад 152.6 млрд. грн. (див. таблицю 8).

Протягом 2006 року переважно більшість операцій із використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, виконували фізич-

³ Без урахування операцій за платіжними картками, емітованими Національним банком України.

Таблиця 9. Дані про кількість і суми операцій із використанням платіжних карток у 2006 році

Кількість — млн. шт., сума — млн. грн.

№ п/п	Використання платіжних карток	Оплата товарів (послуг)		Зняття готівки		Усього	
		Кількість операцій	Сума операцій	Кількість операцій	Сума операцій	Кількість операцій	Сума операцій
1	Емітованих українськими банками в Україні	29.4	3 289.4	426.5	145 053.3	455.9	148 342.7
2	Емітованих банками-нерезидентами в Україні	1.5	1 101.5	4.3	3 549.0	5.8	4 650.5
3	Емітованих українськими банками за кордоном	1.6	1 759.5	1.1	2 543.6	2.7	4 303.1
4	Усього в Україні (1+2)	30.9	4 390.9	430.8	148 602.3	461.7	152 993.2
5	Усього за картками, емітованими українськими банками (1+3)	31.0	5 048.9	427.6	147 596.9	458.6	152 645.8

ні особи — 98.7% (452.5 млн. шт.) від загальної кількості операцій, тоді як юридичні особи — тільки 1.3% (6.1 млн. шт.). Водночас за обсягами операцій це співвідношення дещо менше. Фізичні особи виконали торік операцій із використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, на суму 141 410.9 млн. грн. (92.6%), а юридичні особи — 11 234.9 млн. грн. (7.4%).

Торік в Україні здійснено понад 461.7 млн. операцій з використанням платіжних карток на суму 152 993.2 млн. грн. З них 455.9 млн. внутріукраїнських операцій за платіжними картками, емітованими українськими банками, здійснено на суму 148 342.7 млн. грн. і 5.8 млн. операцій за картками, випущеними банками-нерезидентами, на суму 4 650.5 млн. грн.

За межами України держателі платіжних карток українських банків здійснили понад 2.7 млн. операцій на суму 4 303.1 млн. грн. (див. таблицю 9).

Співвідношення кількості безготівкових та готівкових операцій за картками, емітованими українськими банками, у 2006 році становило 6.8% і 93.2%. Порівняно з 2005 роком частка безготівкових операцій збільшилася на 1.4 в. п. (з 5.4% до 6.8%).

Співвідношення суми безготівкових та готівкових операцій за картками, емітованими українськими банками, у 2006 році становило 3.3% і 96.7%. Порівняно з 2005 роком частка обсягів безготівкових операцій збільшилася на 0.1 в. п. (з 3.2% до 3.3%).

Держателі платіжних карток українських банків на території України використовували їх в основному для зняття готівки. У 2006 році на ці операції в Україні припадало 93.6% (426.5 млн. шт.) від загальної кількості внутрідержавних операцій, що становило 97.8% (145 053.3 млн. грн.) від загального обороту в Україні за платіжними картками, емітованими українськими банками. Відповідно на безготівкові операції припадало 6.4% (29.4 млн. шт.), а їх частка в сумарному обороті за такими операціями становила 2.2% (3 289.4 млн.

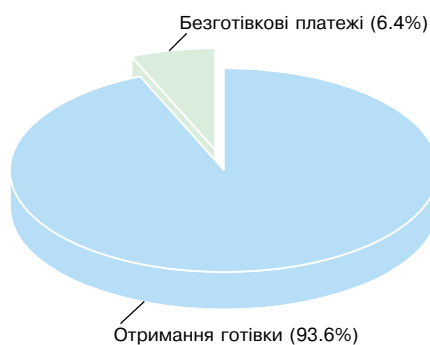
грн.) — див. графік 5.

Порівняно з 2005 роком частка безготівкових операцій в Україні за їх кількістю за платіжними картками, емітованими українськими банками, у 2006 році зросла на 1.2 в. п. (з 5.2% до 6.4%), а частка за сумою операцій — на 0.1 в. п. (з 2.1% до 2.2%).

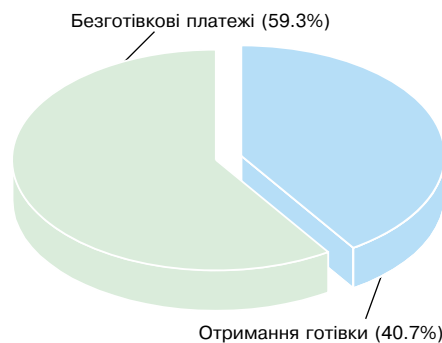
У 2006 році, як і в 2005-му, держателі платіжних карток українських банків за кордоном здійснювали значно більше безготівкових платежів, ніж знімали готівку (у відношенні 59.3% до 40.7% за кількістю операцій) (див. графік 6), хоча за сумою операцій безготівкові платежі становлять трохи менший відсоток — відповідно 40.9% до 59.1%.

За підсумками 2006 року в структурі безготівкових розрахунків за платіжними картками, емітованими українськими банками, такі розрахунки за межа-

Графік 5. Використання платіжних карток, емітованих українськими банками, в Україні (кількість операцій)

Графік 6. Використання платіжних карток, емітованих українськими банками, за кордоном (кількість операцій)

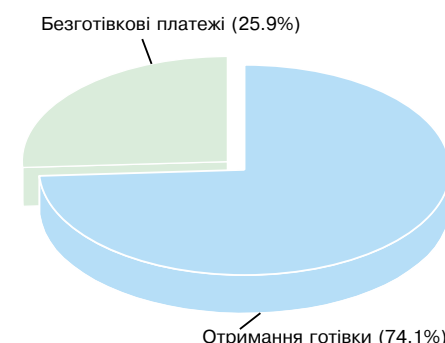
ми України становлять майже 35% (1 759.5 млн. грн.), а безготівкові розрахунки в Україні — 65% (3 289.4 млн. грн.). Тобто безготівковий оборот за картками, емітованими українськими банками, за кордоном становить більше третини від усієї суми платежів.

За картками, емітованими банками-нерезидентами, які використовувалися в Україні, у 2006 році також зафіксовано досить високі показники безготівкових операцій — понад 25.9% від кількості всіх операцій (на операції з отримання готівки відповідно — 74.1%). Це більш як у 4 рази перевищує даний показник за картками, емітованими українськими банками (6.4%) (див. графік 7).

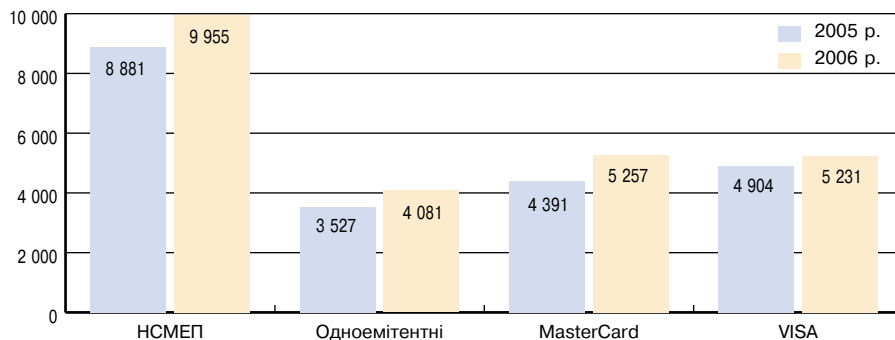
За сумою операцій за картками, емітованими банками-нерезидентами, які використовувалися в Україні в 2006 році, безготівкові платежі становлять відповідно 23.7% до 76.3% операцій з отримання готівки.

Порівнюючи обсяги операцій, здійснені в 2006 році за платіжними картками, емітованими українськими банками за кордоном (4 303.1 млн. грн.), з обсягами операцій за платіжними картками, емітованими банками-нерезидентами в Україні (4 650.5 млн. грн.), можна відзначити наявність позитивного сальдо за картковими транскордонними операціями у розмірі 347.4 млн. грн. на користь України. Порівняно з 2005 роком торік це позитивне сальдо скоротило-

Графік 7. Використання платіжних карток, емітованих банками-нерезидентами в Україні (кількість операцій)

Графік 8. Середній оборот за однією картою в 2005 і 2006 рр. (грн.)

ся на 644.6 млн. грн.

Протягом 2006 року за платіжними картками всіх функціонуючих в Україні платіжних систем щомісяця здійснювалося понад 38.2 млн. операцій (на 11.2 млн. операцій більше, ніж у 2005 році), а середньомісячний оборот становив 12 720.5 млн. грн., що на 4 409 млн. грн. більше, ніж у 2005 році.

Середній оборот за однією платіжною картою, виходячи із середньої протягом року кількості функціонуючих в Україні карток загалом за всіма платіжними системами (28 626.5 шт.), протягом 2006 року зріс порівняно з 2005 роком на 567 грн. і становив 5 332 грн., а середня сума однієї операції дорівнювала 333 грн., що майже на 26 грн. більше, ніж у 2005 році.

Найвищий показник серед платіжних систем, які порівнюються, за середньорічним оборотом за однією картою в 2006 році мала НСМЕП — 9 955 грн., у якій приріст порівняно з 2005 роком становив 12.1% (1 074 грн.).

Значно нижчий середньорічний оборот за однією картою в 2006 році було зафіксовано у міжнародних платіжних систем MasterCard (5 257 грн.) та VISA (5 231 грн.), а також у групі внутрідержавних одноемітентних систем (4 081 грн.) — див. графік 8.

У цих платіжних систем у 2006 році порівняно з 2005 роком також було зафіксовано приріст за середньорічним оборотом за однією картою, зокрема у MasterCard — на 19.7% (866 грн.) та у VISA — на 6.7% (327 грн.), а також у групі внутрідержавних одноемітентних систем на 15.7% (554 грн.).

Найбільша середня сума однієї операції за платіжними картками, емітованими українськими банками, у 2006 році була у НСМЕП — 535 грн., що на 77 грн. більше, ніж у 2005 році. Серед міжнародних платіжних систем за цим показником, так само, як і за середньорічним оборотом за однією картою, певну перевагу має платіжна система MasterCard. Середня сума однієї операції за картою MasterCard у 2006

Таблиця 10. Середньорічний оборот та сума однієї операції за платіжною картою (грн.)

Платіжні системи	Середньорічний оборот за однією платіжною картою			Середня сума однієї операції за платіжною картою		
	2005 р.	2006 р.	Приріст за 2006 р., грн.	2005 р.	2006 р.	Приріст за 2006 р., грн.
Усього	4 765	5 332	567	307	333	26
з них:						
НСМЕП	8 881	9 955	1 074	458	535	77
Одноемітентні	3 527	4 081	554	282	325	43
MasterCard	4 391	5 257	866	295	361	66
VISA	4 904	5 231	327	301	301	—

році становила 361 грн. (приріст — 66 грн.), а за картою VISA — 301 грн., що відповідає показнику 2005 року. У групі внутрідержавних одноемітентних платіжних систем цей показник за минулий рік становив 325 грн. (приріст — 43 грн.) — див. таблицю 10.

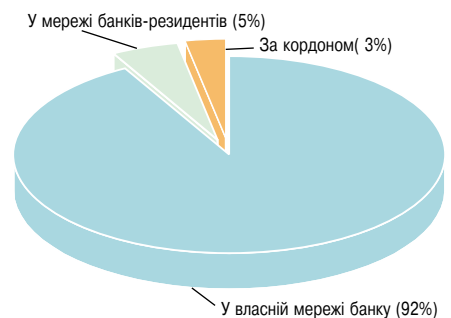
Переважну більшість операцій держателі платіжних карток українських банків здійснювали у власній мережі банку-емітента (92.8%) і тільки близько 6.6% операцій — у мережі інших банків-резидентів. За кордоном здійснювалося близько 0.6% операцій. Дані останніх років (див. графік 9) свідчать про те, що держателі платіжних карток, емітованих українськими банками, здійснюють операції з їх використанням в основному в межах своєї країни, а використання карток за межами України є незначним.

За сумою операцій, які здійснювалися в 2006 році в Україні за платіжними картками, емітованими українськими банками, 97% (148 342.7 млн. грн.) від їх загальної суми становили операції, які

виконувалися на території України, з них у власній мережі банку-емітента — 92% (140 850.0 млн. грн.), а в мережі інших банків-резидентів 5% (7 492.7 млн. грн.). Обсяги операцій за кордоном становили 3% (4 303.1 млн. грн.) — див. графік 10.

За 2006 рік залишки коштів на карткових рахунках, відкритих у банках, зросли на 4.4 млрд. грн. (з 8.3 до 12.7 млрд. грн.), з них на карткових рахунках фізичних осіб збільшилися на 4.4 млрд. грн. (з 7.9 млрд. грн. до

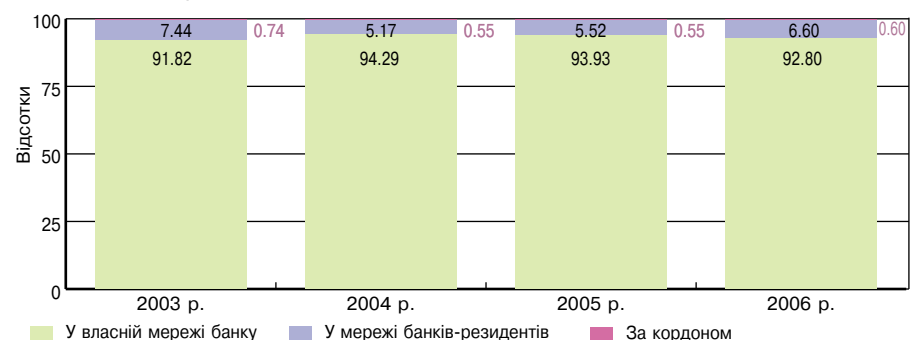
Графік 10. Використання платіжних карток, емітованих українськими банками, у 2005 році в розрізі мереж їх оброблення (за сумою операцій)

12.3 млрд. грн.), а юридичних осіб — на 78 млн. грн. (з 314 млн. грн. до 392 млн. грн.).

За станом на 01.01.2007 р. залишки коштів на карткових рахунках населення становлять 82% у національній валюті та 18% — в іноземній валюті, а на карткових рахунках суб'єктів господарювання — відповідно 91% та 9%.

Графік 9. Використання платіжних карток, емітованих українськими банками, у розрізі мереж їх оброблення (за кількістю операцій)

**Дмитро
Гладких**

Начальник відділу фінансового аналізу та планування Київської регіональної дирекції ВАТ "Райффайзен Банк Аваль".
Кандидат економічних наук,
доцент

Як і щороку, пропонуємо вашій увазі експрес-аналіз постійного позаплатного оглядача журналу, який зроблено на основі опублікованих у попередньому числі "Вісника НБУ" інформаційно-довідкових матеріалів щодо структури активів, зобов'язань, балансового капіталу та фінансових результатів діяльності банків України у 2006 році. Аналіз викладено у формі таблиць. Для зручності користування ними повторюємо авторські коментарі проаналізованих показників.

Зауважуємо, що скорочені назви банків подано за орфографією їхніх статутів.

Експрес-аналіз відображає точку зору автора і не є офіційною оцінкою діяльності банків з боку Національного банку України.

Експрес-аналіз

Особливості структури балансу банків України за підсумками діяльності у 2006 році

Цього разу проаналізуємо діяльність 169 діючих банків. З огляду на таку значну їх кількість, як і в попередні роки, зосередимо увагу лише на тих значеннях, що стосуються банківської системи в цілому та окремих банківських установ, показники яких істотно відхиляються у той чи інший бік від середніх.

Серед основних показників, які характеризують фінансовий стан банківської установи, — **зростання (або зниження) обсягів активів за звітний період**.

Стосовно банківської системи в цілому, то за 2006 рік абсолютне зростання обсягів її активів становило 126.3 млрд.

грн., або 59%. Тому цілком закономірно, що зменшення цього показника спостерігалось лише у 7 банках.

На мою думку, в разі зростання зазначеного показника його значення доцільно аналізувати передусім з урахуванням абсолютних сум, а в разі зменшення — відносних. Відповідні дані наведено в таблиці 1.

Зростання обсягу активів окремого банку протягом звітного періоду само по собі ще не є критерієм його високої надійності й привабливості для інвесторів і вкладників. До речі, як і зниження (зрозуміло, що мова йде лише про незначні відносні коливання

Таблиця 1. Динаміка активів окремих банків України за 2006 рік
Зростання обсягів активів (≥ 2 млрд. грн.)

Назва банку	Сума зростання, тис. грн.	Відносне зростання, %
ПРИВАТБАНК	11 719 117	53
УКРСИББАНК	11 700 744	110
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	8 514 286	44
УКРЕКСІМБАНК	8 273 489	80
УКРСОЦБАНК	6 768 492	63
"НАДРА"	4 371 210	74
КРЕДИТПРОМБАНК	4 212 741	145
АЛЬФА-БАНК	4 151 685	195
ОТП БАНК	4 127 474	59
"ФОРУМ"	3 625 615	97
ПРОМІНВЕСТБАНК	3 005 422	21
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	2 918 568	66
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	2 505 555	70
УКРПРОМБАНК	2 444 311	59
ТАС-КОМЕРЦБАНК	2 098 875	104
ОЩАДБАНК	2 075 088	22
УКРГАЗБАНК	2 073 568	87
ВАБАНК	2 056 342	87
Зменшення обсягів активів		
Назва банку	Відносне зменшення, %	Сума зменшення, тис. грн.
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	-39	-111 240
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬ- НИЙ БАНК	-30	-48 377
ТММ-БАНК	-17	-17 027
ЕКСПРЕС-БАНК	-13	-185 921
ЛЕГБАНК	-8	-23 491
УКРГАЗПРОМБАНК	-7	-27 690
"ЮНЕКС"	-6	-8 236

Таблиця 2. Частка кредитного портфеля в активах на 01.01.2007 р.

Банківські установи зі значним розміром кредитного портфеля ($\geq 85\%$)	Значення показника, %	Банківські установи з незначним розміром кредитного портфеля ($\leq 40\%$)	Значення показника, %
ДІАЛОГБАНК	99	"ПРИВАТІНВЕСТ"	3
ЗАХІДІНКОМБАНК	94	СИГМАБАНК	8
"УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ"	91	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	11
"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	89	БАНК "БОГУСЛАВ"	21
БАНК "НАРОДНИЙ КАПІТАЛ"	89	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	25
ОТП БАНК	88	ПАРТНЕР БАНК	26
МІЖНАРОДНИЙ ІПОТЕЧНИЙ БАНК	87	ФІНЕКСБАНК	31
УКРПРОМБАНК	85	"СТОЛИЦЯ"	33
ПРИВАТБАНК	85	АРТЕМ БАНК	34
АВТОЗАБАНК	85	ОЩАДБАНК	38
		"МОРСЬКИЙ"	39

Таблиця 3. Частка кредитів фізичних осіб у кредитному портфелі на 01.01.2007 р.

Банківські установи зі значним розміром кредитного портфеля фізичних осіб ($\geq 50\%$ наданих кредитів)	Значення показника, %
МІЖНАРОДНИЙ ІПОТЕЧНИЙ БАНК	100
АІС-БАНК	100
БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	100
ПРАВЕКС-БАНК	89
"ДЕЛЬТА"	88
"ФАМІЛЬНИЙ"	87
ІКАР-БАНК	78
"СИНТЕЗ"	76
ПАРТНЕР БАНК	70
ПРОКРЕДИТ БАНК	69
АГРОБАНК	68
ОЩАДБАНК	61
"УНІВЕРСАЛЬНИЙ"	57
УКРСОЦБАНК	55
УКРСИББАНК	54
"СЛАВУТИЧ"	53
"НАДРА"	53
"ПОРТО-ФРАНКО"	52
"ПРЕСТИЖ"	51
ТММ-БАНК	51
Банківські установи з незначним розміром кредитного портфеля фізичних осіб ($\leq 2\%$ наданих кредитів)	Значення показника, %
ІПОБАНК	0
"КОНКОРД"	0
БАНК "БОГУСЛАВ"	0
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	0
КАЛІОН БАНК УКРАЇНА	0
СІПІБАНК (УКРАЇНА)	0
БАНК "НАРОДНИЙ КАПІТАЛ"	0
ФІНАНСОВИЙ СОЮЗ БАНК	1
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	1
"СТОЛИЧНИЙ"	1
ІНГ БАНК УКРАЇНА	1
УКРАЇНСЬКА ФІНАНСОВА ГРУПА	1
УКРГАЗПРОМБАНК	1
ФІНБАНК	2
СИГМАБАНК	2

показника). Набагато важливіше значення має здатність банку ефективно

використовувати наявні активи. Тож розглянемо структуру активів, пе-

редусім *частку кредитного портфеля*.

Таблиця 2 містить перелік банків, що мають гранично великі та гранично малі значення цього показника. В середньому по банківській системі він за станом на 01.01.2007 р. становив 72%.

Надмірно високе значення показника питомої ваги кредитного портфеля в структурі активів не завжди є свідченням орієнтації комерційного банку переважно на кредитні операції. Іноді це може бути і наслідком істотних фінансових негараздів у банківській установі (наприклад, у разі, коли більшість кредитів — сумнівні до повернення, а всі ліквідні активи вже витрачено на виконання платіжних вимог клієнтів).

Дуже мала частка кредитів у структурі активів може свідчити про домінування в ній не міжбанківських кредитів і державних цінних паперів, а основних засобів, дебіторської заборгованості, нарахованих, але не отриманих доходів чи інших складових, які не приносять банку прибутку.

За співвідношенням *частки кредитів юридичних і фізичних осіб у структурі кредитного портфеля* можна скласти перелік банків, які надають перевагу кредитуванню підприємств або населення.

Таблиця 3 містить перелік банків, які мають гранично велику та гранично малу частку позичок, наданих населенню (в середньому по системі цей показник на 01.01.2007 р. становив 32%. Виходячи із цього, частка кредитів, наданих підприємствам, у середньому по банківській системі дорівнювала 68%).

Наступний показник, який характеризує ділову активність банку і на який хотілося б звернути увагу, — *динаміка кредитного портфеля за звітний період*.

Обсяг кредитного портфеля банківської системи України в цілому за 2006 рік зріс на 103.2 млрд. грн., або на 73%. У таблиці 4 зазначено банки, які найістотніше збільшили кредитний портфель, і банки, які з різних причин його зменшили.

Український фондовий ринок в останні роки внаслідок багатьох причин знаходиться у нестабільному та пригніченому стані. Значною мірою саме через це *частка цінних паперів у структурі активів* банківської системи за станом на 01.01.2007 р. становила лише 4%, що характеризує незацікавленість комерційних банків у здійсненні цього виду активних операцій. Проте є банки, які мають вагомую частку активів, розміщених у ви-

Таблиця 4. Динаміка кредитного портфеля протягом 2006 року

Банки, що збільшили кредитний портфель на >1 млрд. грн.	Абсолютне зростання, тис. грн.	Відносне зростання, %
ПРИВАТБАНК	12 671 643	79
УКРСИББАНК	10 348 597	132
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	9 005 479	71
УКРЕКСІМБАНК	6 591 707	89
УКРСОЦБАНК	5 438 678	75
ОТП БАНК	3 782 840	63
АЛЬФА-БАНК	3 318 363	214
ПРОМІНВЕСТБАНК	3 185 942	28
КРЕДИТПРОМБАНК	2 975 790	163
"НАДРА"	2 949 489	69
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	2 755 227	86
"ФОРУМ"	2 714 647	114
ОЩАДБАНК	2 458 925	123
УКРПРОМБАНК	1 887 692	51
БРОКБІЗНЕСБАНК	1 764 847	63
ПЕРШИЙ УКРІНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	1 612 494	85
ТАС-КОМЕРЦБАНК	1 434 039	99
ВАБАНК	1 344 545	110
"ПІВДЕННИЙ"	1 240 380	70
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	1 178 943	280
Банки, що зменшили кредитний портфель	Відносне зменшення, %	Абсолютне зменшення, тис. грн.
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	-93	-250 126
"ПРИВАТІНВЕСТ"	-90	-64 791
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	-52	-31 441
"ЮНЕКС"	-23	-22 492
ЛЕГБАНК	-19	-40 836
ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	-19	-24 798
ЕКСПРЕС-БАНК	-4	-35 240
ПРАЙМ-БАНК	-3	-1 252

Таблиця 5. Частка цінних паперів та інвестицій у структурі активів на 01.01.2007 р.

Банківські установи, що мають значні інвестиції у цінні папери (≥ 10%)	Значення показника, %
ІПОБАНК	42
ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА	19
ФАКТОРІАЛ-БАНК	19
УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	19
ОЩАДБАНК	18
ІНГ БАНК УКРАЇНА	17
ЄВРОБАНК	17
"АВТОКРАЗБАНК"	16
ДОНГОРБАНК	14
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	14
ОДЕСА-БАНК	14
"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	13
ІНТЕРБАНК	13
"АРКАДА"	13
ІНДУСТРІАЛБАНК	12
ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	11
ДІАЛОГБАНК	11
"ТК КРЕДИТ"	11
УКРГАЗБАНК	11
ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	10
"ПРИЧОРНОМОР'Я"	10
ІНВЕСТ-КРЕДИТ БАНК	10
"ПРИВАТІНВЕСТ"	10
"ХРЕЩАТИК"	10

гляді як державних, так і корпоративних цінних паперів. Таблиця 5 містить перелік цих банків.

Частка основних засобів і нематеріальних активів у структурі активів (див. таблицю 6) сама по собі не є односторонньо позитивною чи негативною ознакою фінансової стабільності банківської установи. Проте, аналізуючи показники діяльності банку, слід зважати на ліквідність цих фондів, передусім — на термін їх реалізації, який може виявитися надто тривалим. Значення цього показника по банківській системі в цілому на 01.01.2007 р. становило 5%.

Частка інших активів у їх загальній структурі — один із показників ефективності управління банківською установою. Чим менше значення показника, тим меншою є відносна частка активів, які не приносять доходу.

Таблиця 7 містить перелік банківських установ, що мають найбільші значення зазначеного коефіцієнта. Нагадаємо, що за станом на 01.01.2007 р. по банківській системі в цілому він дорівнював 0.8%.

Серед коефіцієнтів, що описують якість активів, найбільш показовими, на мою думку, є *відношення сформованих страхових резервів під кредитні опе-*

Таблиця 6. Частка основних засобів та нематеріальних активів у структурі активів окремих банків України на 01.01.2007 р.

Банківські установи зі значним розміром основних фондів (≥ 15%)	Значення показника, %
"УКООПСІЛКА"	31
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОНАЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ	28
УКРІНБАНК	27
ФІНБАНК	25
ТММ-БАНК	23
"ФАМІЛЬНИЙ"	22
УКРКОМУНБАНК	17
ІКАР-БАНК	17
ПОЛІКОМБАНК	17
ЕКСПОБАНК	16
"КОНТРАКТ"	16
ІНТЕРБАНК	16
"ВОЛОДИМИРСЬКИЙ"	15
"ПОРТО-ФРАНКО"	15
ПОЛТАВА БАНК	15
ОЩАДБАНК	15
Банківські установи з незначним розміром основних фондів (≤ 0.5%)	
БМ БАНК	
ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	
ЄВРОБАНК	
ФІНАНСОВИЙ СОЮЗ БАНК	
ДІАЛОГБАНК	
ХФБ БАНК УКРАЇНА	
ІНГ БАНК УКРАЇНА	
СИГМАБАНК	
"КОНКОРД"	
ВНЄШТОРГБАНК	
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	
АІС-БАНК	

Таблиця 7. Питома вага інших активів у структурі активів на 01.01.2007 р.

Банківські установи зі значним розміром інших активів (≥ 1.5% активів)	Значення показника, %
ОДЕСА-БАНК	24
АІС-БАНК	7
ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	5
"БІГ ЕНЕРГІЯ"	5
СТАРОКІЇВСЬКИЙ БАНК	4
УНІКРЕДИТ БАНК	3
"АРКАДА"	3
ФАКТОРІАЛ-БАНК	3
РАДАБАНК	3
"БАЗИС"	3
ПРАВЕКС-БАНК	2
ПАРТНЕР БАНК	2
УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС БАНК	2
БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ	2
ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	2
"ІНТЕГРАЛ"	2
ЛЕГБАНК	2
КРЕДОБАНК	2

Таблиця 8. Відношення сформованих страхових резервів під активні операції до активів на 01.01.2007 р.

Банківські установи зі значним розміром сформованих страхових резервів під кредитні операції ($\geq 10\%$ кредитного портфеля)	Значення показника, %
“ПРИВАТІНВЕСТ”	100
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	52
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОНАЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ	18
ДІАЛОГБАНК	18
ПРАЙМ-БАНК	17
БАНК “ПЕРСПЕКТИВА”	16
ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	16
“ТК КРЕДИТ”	13
ТАС-БІЗНЕСБАНК	13
УКРГАЗПРОМБАНК	12
ПОЛІКОМБАНК	12
“ДЕМАРК”	11
“АЛЬЯНС”	11
ПРИВАТБАНК	11
БАНК “НАРОДНИЙ КАПІТАЛ”	10
ТММ-БАНК	10
“АРКАДА”	10
ЗАХІДІНКОМБАНК	10
Банківські установи зі значним розміром сформованих страхових резервів за всіма активними операціями ($\geq 10\%$ активів)	Значення показника, %
ДІАЛОГБАНК	20
ТАС-БІЗНЕСБАНК	16
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОНАЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ	11
“АЛЬЯНС”	11
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	10
“ДЕМАРК”	10
БАНК “НАРОДНИЙ КАПІТАЛ”	10
УКРГАЗПРОМБАНК	10

рації до кредитного портфеля та відношення резервів під усі активні операції до активів на звітну дату.

Якщо припустити, що всі комерційні банки адекватно оцінюють якість власних активів (у першу чергу — кредитів) і своєчасно та у повному обсязі формують страхові резерви, то чим меншими є значення цих показників, тим краще почуває себе банк. І навпаки.

За станом на 01.01.2007 р. відношення резервів під кредитні операції до кредитного портфеля банківської системи в цілому становило 4.7%; відношення резервів під активні операції до активів — 3.8%. Таблиця 8 містить банки, що мають найвищі (негативні) значення зазначених показників.

У процесі проведення різних видів

Таблиця 9. Частка нарахованих доходів у структурі активів окремих банків України на 01.01.2007 р.

Банківські установи, що мають значні суми нарахованих доходів ($\geq 2\%$)	Значення показника, %
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	24
КЛАСИКБАНК	6
ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	5
“ДЕЛЬТА”	4
ТАС-БІЗНЕСБАНК	3
“ТК КРЕДИТ”	3
ЛЕГБАНК	3
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОНАЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ	2
“КЛІРИНГОВИЙ ДІМ”	2
ДІАЛОГБАНК	2
“НАДРА”	2
“МЕТАЛУРГ”	2
“АЛЬЯНС”	2
БРОКБІЗНЕСБАНК	2

активних операцій банки періодично стикаються із ситуацією, коли не всі суми нарахованих доходів фактично надходять від позичальників та інших контрагентів. Якщо ці суми є незначними порівняно з розміром балансу і масштабом діяльності банку, це не викликає особливого занепокоєння. Проте в разі, коли сума нарахованих, але не отриманих доходів є вагомою часткою балансу, це може свідчити про наявність тимчасових або перманентних ускладнень у діяльності банку.

Частка нарахованих доходів у структурі активів банківської системи в цілому за станом на 01.01.2006 р. становила лише 0.8%, проте в Україні є банки, які з різних причин мають вагому частку нарахованих доходів у структурі своїх активів. Перелік цих банківських установ містить таблиця 9.

Одним із показників, що характеризують напрям діяльності банківської установи у сфері залучення пасивів, є **частка заборгованості перед юридичними особами у структурі зобов’язань**. Значення цього показника для банківської системи за станом на 01.01.2007 р. дорівнювало 32%.

Надмірне (що прямує до 100%) значення співвідношення, про яке йдеться, може свідчити як про свідому відмову від залучення відносно “дорогих” депозитів населення і міжбанківських кредитів, так і про певну недовіру до даної кредитної установи з боку фізичних осіб та інших банків.

Що ж до банків, які мають незначне або нульове значення даного по-

Таблиця 10. Частка заборгованості перед юридичними особами у структурі зобов’язань окремих банків України на 01.01.2007 р.

Банківські установи зі значною часткою заборгованості перед підприємствами у структурі зобов’язань ($\geq 60\%$)	Значення показника, %
“ЮНЕКС”	100
СИГМАБАНК	99
БАНК “ПЕРСПЕКТИВА”	89
ФІНЕКСБАНК	77
ПАРТНЕР БАНК	73
ФІНАНСОВИЙ СОЮЗ БАНК	71
“АРКАДА”	70
“НОВИЙ”	67
ЕНЕРГОБАНК	65
ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	63
АВТОЗАБАНК	63
“СТОЛИЦЯ”	62
УКРГАЗПРОМБАНК	61
ІНДУСТРІАЛБАНК	60
Банківські установи з незначною часткою заборгованості перед підприємствами у структурі зобов’язань ($\leq 20\%$)	Значення показника, %
БАНК “РЕНЕСАНС КАПІТАЛ”	0
БАНК “БОГУСЛАВ”	0
“ПРИВАТІНВЕСТ”	0
“ПРЕСТИЖ”	4
БАНК “НАРОДНИЙ КАПІТАЛ”	4
УНІКРЕДИТ БАНК	7
ОЩАДБАНК	10
“ФАМІЛЬНИЙ”	10
ІНВЕСТ-КРЕДИТ БАНК	11
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	11
ПРАВЕКС-БАНК	13
“ДЕЛЬТА”	13
УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	13
ЕЛЕКТРОН БАНК	15
УКРСИББАНК	16
ОБ’ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	16
“УНІВЕРСАЛЬНИЙ”	16
“ДНІСТЕР”	16
“БІГ ЕНЕРГІЯ”	19
“КАПІТАЛ”	19
“АЛЬЯНС”	19
“СИНТЕЗ”	20

казника, то це може бути наслідком як фінансових негараздів, так і інших причин, які провокують повільне зростання або зменшення клієнтських зобов’язань.

Перелік банківських установ, котрі мають найбільшу і найменшу частку

Таблиця 11. Абсолютні суми і питома вага вкладів населення у структурі зобов'язань окремих банків України на 01.01.2007 р.

Банки-лідери за обсягом вкладів населення (> 2 млрд. грн.)	Значення показника, тис. грн.	Банківські установи зі значною часткою вкладів населення у структурі зобов'язань (≥ 60%)	Значення показника, %	Значення показника, тис. грн.
ПРИВАТБАНК	15 188 332	ОЩАДБАНК	76	7 479 666
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	11 594 270	ЕЛЕКТРОН БАНК	74	431 792
ПРОМІНВЕСТБАНК	7 599 862	“УНІВЕРСАЛЬНИЙ”	73	355 387
ОЩАДБАНК	7 479 666	РАДАБАНК	73	25 291
УКРСОЦБАНК	5 125 568	“СТОЛИЧНИЙ”	72	11 841
“НАДРА”	3 767 022	ПРАВЕКС-БАНК	72	2 312 387
УКРСИББАНК	3 689 140	ТММ-БАНК	70	32 840
УКРПРОМБАНК	3 619 044	“МЕТАЛУРГ”	68	232 311
“ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ”	3 089 246	УКРПРОМБАНК	64	3 619 044
УКРЕКСІМБАНК	3 013 116	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	63	297 341
ПРАВЕКС-БАНК	2 312 387			
“ФОРУМ”	2 102 566	ІНПРОМБАНК	63	284 519

коштів підприємств у структурі своїх пасивів, подано у таблиці 10.

Частка коштів населення у структурі зобов'язань — яскрава ознака привабливості банку з точки зору користувачів банківських послуг. Причому цей показник (за наявності відповідних даних) доцільно розглядати не лише за станом на звітну дату, а й у динаміці. Отже, таблиця 11 містить перелік банків, які є лідерами й аутсайдерами на ринку вкладів населення.

Що ж до системи в цілому, то за станом на 01.01.2007 р. питома вага коштів фізичних осіб у структурі зобов'язань усіх українських банків становила 36%.

Таблиця 12. Обсяг власного капіталу окремих банків України на 01.01.2007 р.

Банківські установи з найбільшим розміром балансового капіталу (≥ 500 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.
ПРИВАТБАНК	3 288 255
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	3 210 843
УКРСИББАНК	2 000 233
УКРСОЦБАНК	1 926 662
УКРЕКСІМБАНК	1 840 097
ОЩАДБАНК	1 791 394
ПРОМІНВЕСТБАНК	1 572 981
“НАДРА”	1 324 555
БРОКБІЗНЕСБАНК	1 024 570
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	980 458
ОТП БАНК	949 488
УКРПРОМБАНК	938 581
“ФОРУМ”	766 667
“ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ”	697 985
КРЕДИТПРОМБАНК	652 430
ТАС-КОМЕРЦБАНК	571 968
ВАБАНК	552 963

Таблиця 13. Динаміка власного капіталу окремих банків України за 2006 рік

Банки, що істотно збільшили власний капітал (≥ 300 млн. грн.)	Абсолютне зростання, тис. грн.	Відносне зростання, %
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	1 465 298	84
УКРСИББАНК	1 052 485	111
ПРИВАТБАНК	1 015 911	45
ОЩАДБАНК	1 015 815	131
УКРСОЦБАНК	899 488	88
“НАДРА”	773 230	140
УКРЕКСІМБАНК	772 942	72
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	488 257	99
БРОКБІЗНЕСБАНК	418 409	69
“ФОРУМ”	399 058	109
УКРІНБАНК	341 627	344
ОТП БАНК	322 975	52
КРЕДИТПРОМБАНК	312 205	92
УКРПРОМБАНК	306 140	48
ТАС-КОМЕРЦБАНК	305 554	115
Банки, власний капітал яких зменшився	Відносне зменшення, %	Абсолютне зменшення, тис. грн.
МІЖНАРОДНИЙ ІПОТЕЧНИЙ БАНК	-35	-9 263
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	-20	-31 106
“ФАМІЛЬНИЙ”	-19	-10 803
ФІНЕКСБАНК	-6	-2 600
УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	-2	-693
МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	-2	-2 312
ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	-2	-3 081

Абсолютний розмір власного капіталу є найголовнішим окремо взятим показником “здоров'я” та надійності банку. За 2006 рік власний капітал банківського сектору економіки зріс на 17.1 млрд. грн., або на 67%, і за станом на 01.01.2007 р. становив 42.6 млрд. грн.

Таблиці 12 і 13 містять перелік банківських установ, що мають найбіль-

ший власний капітал, і банків, які демонструють найкращу та найгіршу динаміку його зростання.

Абсолютний розмір поточного прибутку (див. таблицю 14) — один із найголовніших показників діяльності будь-якого суб'єкта підприємництва. За результатами 2006 року абсолютна більшість вітчизняних банків мала додатне значення цього показника, поточні збитки зафіксовано лише у шести банків. По банківській системі в цілому прибуток за минулий рік дорівнював 4.1 млрд. грн.

Прибутковість активів за звітний період визначається як відношення поточного прибутку до середньарифметичної суми активів за звітний період. Значення цього показника за 2006 рік для банківської системи в цілому становило 1.5%.

Щодо окремих банківських установ відповідні дані наведено в таблиці 15.

Прибутковість капіталу за звітний період визначається як відношення поточного прибутку до середньарифметичної суми балансового капіталу. За підсумками 2006 року цей показник по банківській системі країни в цілому досягнув рівня 12.2%.

Таблиця 16 містить перелік банків із найвищим значенням даного критерію.

Таблиця 14. Поточний прибуток окремих банків України за 2006 рік

Банківські установи зі значним розміром поточного прибутку (> 50 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.
ПРИВАТБАНК	506 208
УКРЕКСІМБАНК	368 237
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	337 920
ОТП БАНК	320 284
УКРСОЦБАНК	287 336
ПРОМІНВЕСТБАНК	222 782
“НАДРА”	186 604
ОЩАДБАНК	145 302
“ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ”	101 687
ІНГ БАНК УКРАЇНА	84 903
ПРАВЕКС-БАНК	83 271
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	81 845
УКРСИББАНК	68 585
ДОНГОРБАНК	62 713
БРОКБІЗНЕСБАНК	60 101
СІТІБАНК (УКРАЇНА)	59 919
ХФБ БАНК УКРАЇНА	58 433
КРЕДИТПРОМБАНК	56 898
УКРПРОМБАНК	54 140
КАЛІОН БАНК УКРАЇНА	52 148
Банківські установи, які за підсумками 2006 року мали поточні збитки	Значення показника, тис. грн.
ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	-54 161
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	-28 396
УНІКРЕДИТ БАНК	-22 109
МІЖНАРОДНИЙ ІПОТЕЧНИЙ БАНК	-9 263
АІС-БАНК	-1 961
УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	-1 228

Аналіз різних складових доходів і витрат банківської установи дає змогу описати її фінансовий стан, прибутковість, рентабельність, масштаб операцій порівняно з конкурентами, основні напрями діяльності, схильність до економії, ставлення до персоналу, якість кредитного портфеля, міру участі банку у формуванні податкових

Таблиця 15. Прибутковість активів окремих банків України за підсумками 2006 року

Банківські установи, що мають прибутковість активів ≥ 3% за рік	Значення показника, %
ОДЕСА-БАНК	11.7
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	10.3
РАДАБАНК	5.4
РЕГІОН БАНК	5.0
ІНТЕРБАНК	4.1
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОНАЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ	3.6
ОТП БАНК	3.5
ТММ-БАНК	3.5
КАЛІОН БАНК УКРАЇНА	3.4
ПАРТНЕР БАНК	3.3
“ПІВДЕНКОМБАНК”	3.2
“КРЕДИТ-ДНІПРО”	3.0

Таблиця 16. Прибутковість капіталу окремих банків України за підсумками 2006 року

Банківські установи, які мають прибутковість капіталу ≥ 20% за рік	Значення показника, %
ОДЕСА-БАНК	47
ОТП БАНК	41
КАЛІОН БАНК УКРАЇНА	38
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	32
ПРАВЕКС-БАНК	31
ХФБ БАНК УКРАЇНА	28
СІТІБАНК (УКРАЇНА)	26
УКРЕКСІМБАНК	25
“КРЕДИТ-ДНІПРО”	25
ІНГ БАНК УКРАЇНА	24
ЗАХІДІНКОМБАНК	21
БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	20
“НАДРА”	20

надходжень до бюджету.

Цей перелік далеко не повний, проте і він переконливо доводить, що аналіз структури банківських доходів і витрат є необхідною передумовою для визначення доцільності й безпеки співпраці

з тим чи іншим банком з боку потенційних клієнтів, інвесторів, вкладників, інших банківських установ.

Вихідними даними для аналізу структури доходів і витрат банківської системи є звіти про прибутки та збитки (так звана форма № 2) за 1998—2001 рр., консолідовані по банківській системі, а також структура фінансових результатів діяльності банків України, яка протягом 2002—2006 років щоквартально публікується у “Віснику НБУ”.

Отже, таблиця 17 відображає загальну статистику доходів, витрат і прибутку банківської системи України в цілому в 1998—2006 роках.

Розглянемо структуру доходів банківської системи за період із 1998 по 2006 роки (див. таблиці 18 і 19). Її аналіз дає підстави для таких основних висновків:

♦ процентні доходи (на рівні від 56 до 73%) традиційно є домінуючою складовою структури банківських доходів; це пояснюється тим, що кредитування в різних формах було і залишається основним напрямом банківської діяльності;

♦ комісійні доходи (19—27%) є другим за питомою вагою джерелом банківського прибутку, значення якого поступово зростає за рахунок розширення переліку різноманітних банківських операцій, упровадження нових банківських технологій, збільшення кількості клієнтів і споживачів банківських послуг;

♦ частка інших видів банківських доходів (передусім — від торговельних і валютнообмінних операцій) поступово скорочується і перебуває в останні роки на рівні 7—9%. Крім іншого, це є наслідком зменшення курсової маржі.

Далі розглянемо структуру банківських доходів і витрат у розрізі окремих банків. На мою думку, такий аналіз доцільно розпочати з абсолютних показників.

У таблиці 19 зазначено банки, що мають значну (≥ 90%) і незначну (≤ 60%) частку процентних доходів у структурі доходів.

Як зазначалося вище, процентні доходи банківської системи (в цілому) в останні роки коливаються в межах 56—73% від загального обсягу отриманих доходів. Однією з головних причин цього є те, що процентні доходи формуються в основному за рахунок коштів, отриманих у вигляді відсотків за наданими кредитами. Отже, якщо частка процентних доходів банку N за рік дорівнює 60—70%, то цей банк є “середньостатистичним”. Якщо ж питома вага процентних доходів банку N

Таблиця 17. Доходи, витрати, чистий прибуток банківської системи України в 1998—2006 рр.

	Млн. грн.								
Показники	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.*	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Доходи	5 706	6 923	8 669	8 520	10 470	8 420	20 003	27 369	41 519
Витрати і податки	5 258	6 410	8 699	7 990	9 785	7 593	18 740	25 199	37 375
Чистий прибуток	448	513	-30	530	685	827	1 263	2 170	4 144

*Доходи за 2003 рік визначено як суму чистого процентного доходу, чистого комісійного доходу та інших складових, тобто враховано лише різницю між процентними доходами й витратами та між комісійними доходами й витратами. На думку автора, це дещо ускладнює аналіз динаміки доходів.

Таблиця 18. Структура доходів банківської системи України у 1998–2006 рр.

Показники	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.*	2004 р.	2005 р.	2006 р.
	Млн. грн.	Млн. грн.	Млн. грн.	Млн. грн.	Млн. грн.	Млн. грн.	Млн. грн.	Млн. грн.	Млн. грн.
Процентні доходи	3 746	66	3 911	56	5 423	63	5 648	66	6 901
Комісійні доходи	1 100	19	1 620	23	2 029	23	2 286	27	2 599
Результат від торговельних операцій та інші доходи	860	15	1 393	20	1 218	14	586	7	970
Разом	5 706	100	6 923	100	8 669	100	8 520	100	10 470
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
	66	3	56	63	66	66	66	68	66
	19	23	23	27	25	37	4	23	25
	15	20	14	7	9	9	1	9	9
	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	259	73	259	73	259	73	259	73	259
	315	20	315	20	315	20	315	20	315
	2 945	7	2 945	7	2 945	7	2 945	7	2 945
	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* Показники за 2003 рік містять чисті процентні та чисті комісійні доходи, тобто різницю між процентними доходами й витратами та комісійними доходами й витратами.

Таблиця 19. Банки, що мають найбільшу і найменшу частку процентних доходів за результатами діяльності в 2006 році

Банки, що мають найбільшу (≥ 90%) частку процентних доходів	
ІПОБАНК	100
БАНК "БОГУСЛАВ"	100
"СТОЛИЧНИЙ"	99
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	95
ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА	94
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	94
"АЛЬЯНС"	94
"ПРЕСТИЖ"	93
УКРПРОМБАНК	92
"УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ"	92
КЛАСИКБАНК	91
СИГМАБАНК	91
ФОРТУНА БАНК	91
УКРБУДІНВЕСТБАНК	91
"ТАВРИКА"	90
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	90
ДІАЛОГБАНК	90
Банки, що мають найменшу (≤ 60%) частку процентних доходів	
БАНК "РЕНЕСАНС КАПІТАЛ"	8
"КОНКОРД"	25
ПАРТНЕР БАНК	29
ОДЕСА-БАНК	41
УКРАЇНСЬКА ФІНАНСОВА ГРУПА	41
ПРАВЕКС-БАНК	42
ІНТЕРБАНК	44
ПРАЙМ-БАНК	49
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	49
УКРКОМУНБАНК	51
"ДЕЛЬТА"	53
ЕКСПРЕС-БАНК	53
"АРКАДА"	55
"СИНТЕЗ"	59
ЕНЕРГОБАНК	59

становить 20 чи 95%, це викликає якщо не занепокоєння, то принаймні бажання отримати відповідь на запитання про причини такого відхилен-

Таблиця 20. Банки, що мають найбільшу і найменшу частку комісійних доходів за підсумками 2006 року

Банки, що мають найбільшу (≥ 30%) частку комісійних доходів	
УКРАЇНСЬКА ФІНАНСОВА ГРУПА	56
ПРАВЕКС-БАНК	51
"ДЕЛЬТА"	47
УКРКОМУНБАНК	44
"АРКАДА"	44
ПРАЙМ-БАНК	43
ПАРТНЕР БАНК	42
ЕКСПРЕС-БАНК	41
БАНК "ПЕРСПЕКТИВА"	34
АГРОБАНК	32
МЕГАБАНК	32
БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА	31
Банки, що мають найменшу (≤ 5%) частку комісійних доходів	
ІПОБАНК	0
БАНК "БОГУСЛАВ"	0
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	1
УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	1
"КОНКОРД"	1
"СТОЛИЧНИЙ"	1
"ПРЕСТИЖ"	1
"ПРИВАТІНВЕСТ"	1
"ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	2
ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА	2
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	3
КЛАСИКБАНК	3
"ТРАСТ-КАПІТАЛ"	3
ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	4
ТАС-ІНВЕСТБАНК	4
"АЛЬЯНС"	4
"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	4
КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ	5
БАНК "АРМА"	5
СІТІБАНК (УКРАЇНА)	5

ня від загальної тенденції. Причин може бути кілька, і вони можуть бути як позитивними, так і негативними. Розглянемо приклад. Питома вага

Таблиця 21. Банки, що мають найбільшу і найменшу частку доходів від торговельних операцій за результатами діяльності в 2006 році

Банки, що мають найбільшу (≥ 10%) частку доходів від торговельних операцій	
СІТІБАНК (УКРАЇНА)	30
ІНТЕРБАНК	25
"ВОЛОДИМИРСЬКИЙ"	24
"АРМА"	18
"СИНТЕЗ"	17
ОДЕСА-БАНК	17
"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	14
"ТК КРЕДИТ"	13
"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	13
"НАДРА"	13
РЕАЛ БАНК	12
КАЛІОН БАНК УКРАЇНА	10
ТАС-ІНВЕСТБАНК	10
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	10
Банки, що мають збитки від торговельних операцій, тис. грн.	
БМ БАНК	-1 452
"НОВИЙ"	-998
БАНК "РЕНЕСАНС КАПІТАЛ"	-743
"ФАМІЛЬНИЙ"	-143
ТММ-БАНК	-25
"ДЕЛЬТА"	-23
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	-8

процентних доходів банку Х становить 40%. Це може свідчити і про те, що банк має проблемний кредитний портфель, і про те, що він свідомо (з різних причин) не займається кредитуванням. Отже, кредитний портфель банку Х або невеликий, або "поганий". Для банку це, безумовно, негативна ситуація, що потребує виправлення.

Можливі й інші обставини: банк Х успішно займається кредитуванням, має стандартний кредитний портфель достатнього обсягу, проте водночас настільки активно надає різноманітні банківські послуги, що питома вага процентних доходів на тлі інших доходів є незначною. Така ситуація є цілком нормальною.

Розглянемо інший приклад. Питома вага процентних доходів банку У становить 80%. Це може свідчити як про його "консерватизм" (банк має задовільний кредитний портфель, свідомо орієнтується лише на доходи від кредитної діяльності, утримується від розширення різноманітних банківських послуг клієнтам), так і про певні проблеми. Зокрема зазначений показник може бути наслідком поганої організації роботи з розширення номенклатури послуг, незадовільної тарифної політики,

Таблиця 22. Структура витрат банківської системи України в 1998–2006 рр.

Показники	1998 р.		1999 р.		2000 р.		2001 р.		2002 р.		2003 р.*		2004 р.		2005 р.		2006 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Процентні витрати	1 962	37	2 243	35	3 316	38	2 744	34	3 661	37	—	—	7 756	41	10 907	43	16 579	44
Комісійні витрати	333	6	575	9	543	6	324	4	302	3	—	—	500	3	537	2	753	2
Інші банківські операційні витрати	170	3	254	4	564	6	481	6	597	6	3 127	—	2 958	16	3 685	15	4 890	13
Інші небанківські операційні витрати	1 696	32	1 995	31	2 585	30	3 128	39	4 025	41	2 506	—	3 370	18	4 691	19	6 994	19
Відрахування в резерви	729	14	1 057	16	1 444	17	1 055	13	926	9	—	—	1 368	7	1 787	7	2 169	6
Непередбачені витрати	75	1	25	0	20	0	8	0	1	0	1 510	—	2 380	13	2 777	11	4 585	12
Податок на прибуток	293	6	261	4	226	3	249	3	273	3	450	—	409	2	815	3	1 405	4
Витрати разом	5 258	100	6 410	100	8 699	100	7 990	100	9 785	100	7 593	—	18 740	100	25 199	100	37 375	100

* Дані за 2003 рік містять чисті процентні доходи та чисті комісійні доходи, тобто різницю між процентними доходами й витратами та комісійними доходами й витратами.

відсутності розвитку мережі відділень.

Зауважимо також, що деякі банки України за результатами діяльності в 2006 році мали від'ємні доходи і від торговельних операцій (тобто мали збитки). Це теж може провокувати надмірно високе значення частки процентних доходів.

Із причин, аналогічних тим, про які йшлося вище, можуть істотно відхилятися від середніх значень по банківській системі і комісійні доходи, результати від торговельних операцій, інші доходи тощо. Такі відхилення самі по собі, без урахування інших показників у сфері доходів, не свідчать про досягнення чи негаразди в конкретному банку, однак потребують подальшого дослідження причин їх виникнення.

Таблиці 20—21 містять перелік банків, що мають велику чи малу (порівняно із середніми показниками по банківській системі) частку комісійних доходів і доходів від торговельних операцій.

Розглянувши в загальних рисах наявні пропорції структури банківських доходів, перейдемо до збалансованості структури банківських витрат (див. таблицю 22).

Аналіз даних, наведених у таблиці 22, дає підстави стверджувати, що структура витрат банківської системи України відображає такі основні тенденції:

- ♦ питома вага процентних витрат (вона коливається в межах від 41 до 44%) є основною статтею банківських видатків;

- ♦ частка інших загальноадміністративних витрат (що включають витрати на утримання основних засобів, господарські, комунальні, транспортні витрати тощо) становить 13—16%;

- ♦ витрати на персонал дорівнюють 18—19%;

- ♦ обсяг відрахувань у страхові резерви коливається в межах від 11 до 13%;

- ♦ комісійні витрати мають сталу тенденцію до зниження — з 9% у 1999 році до 2% у 2005—2006 роках;

- ♦ податок на прибуток в останні роки становить від 2 до 4% від витрат банківської системи, що свідчить як про відносно невелику норму прибутку банківських операцій, так і про високу якість роботи тих підрозділів комерційних банків, які відповідають за оптимізацію схем оподаткування.

Як зазначалося вище, іноді виникають ситуації, коли окремі статті банківських доходів виявляються від'ємними. Передусім це стосується результату від торговельних операцій. У цьому випадку аналіз структури доходів банку істотно ускладнюється через те, що питома вага інших доходних статей може невиправдано зростати.

Подібні випадки трапляються і в процесі аналізу структури витрат, проте "найпроблемнішою" серед витратних статей є відрахування в страхові резерви. Справа в тому, що страхові резерви можуть збільшуватися не лише в результаті зростання кредитного портфеля (це для банку добре), а й унаслідок погіршення його якості, коли стандартні кредити або позички, що перебувають під контролем, стають субстандартними, сумнівними або безнадійними (що погано).

За аналогією, скорочення витрат на формування резервів може свідчити не лише про зменшення обсягу кредитного портфеля (що погано), але й про поліпшення його якості (що добре).

Єдиним відносно надійним показником, який міг би допомогти в такій ситуації, є відношення сформованих резервів до кредитного портфеля за станом на звітну дату (чим менший цей коефіцієнт, тим вища якість кредитного портфеля, якщо, звичайно, банк не

приховує негаразди і коректно класифікує кредити). Проте, на жаль, структура доходів-витрат комерційних банків не містить даних про структуру їх активів та обсяг кредитного портфеля.

Таблиці 23—24 містять перелік комерційних банків, які протягом 2006 року здійснили найбільші витрати на формування страхових резервів і отримали найсуттєвіші доходи від зменшення страхових резервів. Якщо точніше, то це були не доходи, а кошти, зекономлені завдяки зменшенню витрат.

Отже, аналіз структури витрат окремих банківських установ слід проводити з урахуванням витрат на формування резервів.

Таблиця 25 містить перелік банків, які мають найбільшу і найменшу частку процентних витрат.

Банк, як і будь-яка інша комерційна структура, що працює з метою отримання максимального прибутку в інтересах своїх власників і працівників, повинен шоквартально сплачувати податок на прибуток. Витрати на сплату податку на прибуток усієї банківської системи за 2006 рік становили 1.4 млрд. грн.

Порівняно невелика як абсолютна, так і відносна сума сплаченого податку, на мою думку, пояснюється двома причинами. По-перше, — незначною нормою прибутку банківських операцій, що є відображенням закономірного процесу досягнення паритетності цієї норми у різних секторах економіки (зрозуміло, що в ситуації, коли економіка в цілому працює без значних прибутків, банківський сектор не може безкінечно довго демонструвати високі темпи зростання), і, по друге, ефективністю діяльності тих підрозділів комерційних банків, які займаються податковим обліком і плануванням. Механізм оптимізації оподаткування на рівні банку детально відпра-

Таблиця 23. Банки, що протягом 2006 року здійснили найбільші витрати на формування страхових резервів і отримали найбільші доходи від зменшення страхових резервів

Тис. грн.	
Банки, що здійснили найбільші витрати на формування страхових резервів (≥ 40 млн. грн.)	
ПРИВАТБАНК	1 398 954
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	412 856
УКРСИББАНК	381 185
ПРОМІНВЕСТБАНК	240 840
“НАДРА”	183 274
БРОКБІЗНЕСБАНК	99 671
УКРЕКСІМБАНК	83 474
УКРПРОМБАНК	81 628
АЛЬФА-БАНК	81 433
“ДЕЛЬТА”	78 539
ТАС-ІНВЕСТБАНК	78 302
“ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ”	74 917
ОТП БАНК	70 759
ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	63 662
УКРСОЦБАНК	58 071
“ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА”	55 618
“ФОРУМ”	55 074
ТАС-КОМЕРЦБАНК	53 172
“ПІВДЕННИЙ”	51 182
“КІІВ”	40 111
Банки, що отримали найбільші доходи від зменшення страхових резервів (≥ 500 тис. грн.)	
“ДІАМАНТ”	17 768
“ТАВРИКА”	8 768
“ПРИВАТІНВЕСТ”	5 412
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОНАЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ	3 962
ЛЕГБАНК	2 664
“УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ”	2 032
ОДЕСА-БАНК	1 851
БТА БАНК	1 516
РАДАБАНК	1 487
“УНІВЕРСАЛЬНИЙ”	1 294
РЕГІОН БАНК	1 147
СЕБ БАНК	1 036
АВТОЗАБАНК	959
ІНТЕРБАНК	815
“ПІВДЕНКОМБАНК”	726
“ТК КРЕДИТ”	705
СОЦКОМБАНК	693
БАНК “ПЕРСПЕКТИВА”	630
“ПОРТО-ФРАНКО”	624
ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	606

цьований, проте не є предметом даного дослідження.

Отже, таблиця 26 містить перелік банків, які протягом 2006 року спла-

Таблиця 24. Банки, що протягом 2006 року здійснили найбільші витрати на формування страхових резервів (≥ 25% від валових витрат)

Назва банку	Відсотки
“КОНКОРД”	86
ФІНАНСОВИЙ СОЮЗ БАНК	54
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	53
“ДЕЛЬТА”	50
ДІАЛОГБАНК	42
“СТОЛИЧНИЙ”	37
МІЖНАРОДНИЙ ІПОТЕЧНИЙ БАНК	37
ТАС-ІНВЕСТБАНК	37
“ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА”	34
ВНЄШТОРГБАНК	32
“АРКАДА”	30
ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА	28
“ТРАСТ-КАПІТАЛ”	28
“ДЕМАРК”	28
ПРИВАТБАНК	27

Таблиця 26. Банки, що сплатили до бюджету найбільші (≥ 20 млн. грн.) суми податку на прибуток протягом 2006 року

Назва банку	Сума податку на прибуток, тис. грн.
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	175 051
УКРЕКСІМБАНК	151 750
УКРСОЦБАНК	114 258
ОТП БАНК	109 071
ПРОМІНВЕСТБАНК	90 777
ОЩАДБАНК	62 644
“НАДРА”	37 593
ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	35 304
КРЕДИТПРОМБАНК	34 511
ПРАВЕКС-БАНК	27 913
ІНГ БАНК УКРАЇНА	26 045
ДОНГОРБАНК	23 837
ПРИВАТБАНК	23 011
ХФБ БАНК УКРАЇНА	22 873
СІТІБАНК (УКРАЇНА)	22 391
“МРІЯ”	22 227
УКРПРОМБАНК	21 083

тили до державного бюджету найбільші (≥ 20 млн. грн.) суми податку на прибуток.

Жоден з описаних показників сам по собі, безвідносно до інших, не є одностороннім свідченням стабільності чи негараздів у тій чи іншій банківській установі.

Більше того, аналіз балансових даних банку взагалі — це лише приблизна його діагностика. Наприклад, низький поточний прибуток може бу-

Таблиця 25. Банки, що мають найбільшу і найменшу частку процентних витрат за підсумками 2006 року

Банки, що мають найбільшу (≥ 60%) частку процентних витрат	
“ТК КРЕДИТ”	77
ФІНБАНК	68
“УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ”	67
АВТОЗАБАНК	65
РОДОВІД БАНК	65
АРТЕМ БАНК	64
“ХРЕЩАТИК”	63
БРОКБІЗНЕСБАНК	63
“БІГ ЕНЕРГІЯ”	62
“ЗОЛОТІ ВОРОТА”	62
БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	62
УКРПРОМБАНК	60
“ПІВДЕНКОМБАНК”	60
“ПРИКАРПАТТЯ”	60
Банки, що мають найменшу (≤ 20%) частку процентних витрат	
БАНК “БОГУСЛАВ”	0
ІПОБАНК	0
БАНК “РЕНЕСАНС КАПІТАЛ”	0
СИГМАБАНК	2
“КОНКОРД”	2
УКРБУДІНВЕСТБАНК	3
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РАЦІОНАЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ	6
АІС-БАНК	7
ПАРТНЕР БАНК	10
“СТОЛИЧНИЙ”	12
БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	15
БАНК “ПЕРСПЕКТИВА”	16
УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	17
ПРАЙМ-БАНК	17
УНІКРЕДИТ БАНК	17
УКРАЇНСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ	17
“ДЕЛЬТА”	19
ОЩАДБАНК	20

ти наслідком не лише низького рівня доходів (що свідчить про погане управління активами), але й високого рівня витрат (що може бути зумовлено активним залученням депозитів, формуванням страхових резервів під нові кредити, високим рівнем заробітної плати тощо). І навпаки, нормальні значення описаних вище показників не гарантують, що в банку все гаразд (той же балансовий прибуток можуть формувати лише нараховані, але фактично поки що не отримані доходи).

Проте не викликає сумніву, що рішення про співпрацю з тим чи іншим банком, безумовно, має прийматися з урахуванням всебічного аналізу об’єктивних показників його діяльності.

Основні показники діяльності банків України на 1 березня 2007 року

№ п/п	Назва показника	01.01. 2002 р.	01.01. 2003 р.	01.01. 2004 р.	01.01. 2005 р.	01.01. 2006 р.	01.01. 2007 р.	01.03. 2007 р.
1	Кількість зареєстрованих банків	189	182	179	181	186	193	193
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	9	12	8	4	1	6	0
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	35	24	20	20	20	19	19
4	Кількість діючих банків	152	157	158	160	165	170	173
4.1	Із них: з іноземним капіталом;	21	20	19	19	23	35	37
4.1.1	у тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом	6	7	7	7	9	13	15
5	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	12.5	13.7	11.3	9.6	19.5	27.6	26.6
Активи, млн. грн.								
1	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	50 785	67 774	105 539	141 497	223 024	353 086	370 076
1.1	Чисті активи (скориговані на резерви за активними операціями)	47 591	63 896	100 234	134 348	213 878	340 179	356 612
2	Високоліквідні активи	7 744	9 043	16 043	23 595	36 482	44 851	44 789
3	Кредитний портфель	32 097	46 736	73 442	97 197	156 385	269 688	283 276
3.1	У тому числі:							
	кредити, надані суб'єктам господарювання	26 564	38 189	57 957	72 875	109 020	167 661	173 340
3.2	кредити, надані фізичним особам	1 373	3 255	8 879	14 599	33 156	77 755	82 687
4	Довгострокові кредити	5 683	10 690	28 136	45 531	86 227	157 224	166 529
4.1	У тому числі довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	5 125	9 698	23 239	34 693	58 528	90 576	95 474
5	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	1 863	2 113	2 500	3 145	3 379	4 456	4 960
6	Вкладення в цінні папери	4 390	4 402	6 534	8 157	14 338	14 466	16 475
7	Резерви за активними операціями банків	3 194	3 905	5 355	7 250	9 370	13 289	13 849
	Відсоток виконання формування резерву	85.4	93.3	98.2	99.7	100.05	100.1	100.1
7.1	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	2 963	3 575	4 631	6 367	8 328	12 246	12 658
Пасиви, млн. грн.								
1	Пасиви, всього	47 591	63 896	100 234	134 348	213 878	340 179	356 612
2	Балансовий капітал	7 915	9 983	12 882	18 421	25 451	42 566	44 209
2.1	У тому числі:							
	сплачений зареєстрований статутний капітал	4 575	6 003	8 116	11 648	16 144	26 266	27 513
2.2	частка капіталу в пасивах	16.6	15.6	12.9	13.7	11.9	12.5	12.4
3	Зобов'язання банків	39 676	53 913	87 352	115 927	188 427	297 613	312 403
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання	15 653	19 703	27 987	40 128	61 214	76 898	74 298
3.1.1	із них строкові кошти суб'єктів господарювання	4 698	6 161	10 391	15 377	26 807	37 675	33 969
3.2	Кошти фізичних осіб	11 165	19 092	32 113	41 207	72 542	106 078	112 666
3.2.1	із них строкові кошти фізичних осіб	8 060	14 128	24 861	33 204	55 257	81 850	88 195
Довідково								
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	8 025	10 099	13 274	18 188	26 373	41 148	43 683
2	Адекватність регулятивного капіталу (H2)	20.69	18.01	15.11	16.81	14.95	14.19	14.28
3	Доходи, млн. грн.	8 583	10 470	13 949	20 072	27 537	41 645	8 091
4	Витрати, млн. грн.	8 051	9 785	13 122	18 809	25 367	37 501	7 249
5	Результат діяльності, млн. грн.	532	685	827	1 263	2 170	4 144	842
6	Рентабельність активів, %	1.27	1.27	1.04	1.07	1.31	1.61	1.52
7	Рентабельність капіталу, %	7.50	7.97	7.61	8.43	10.39	13.52	12.04
8	Чиста процентна маржа, %	6.94	6.00	5.78	4.90	4.90	5.30	4.84
9	Чистий спред, %	8.45	7.20	6.97	5.72	5.78	5.76	5.20

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту методології банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

**Олена
Заруцька**

Начальник відділу банківського нагляду управління Національного банку України в Дніпропетровській області.
Кандидат економічних наук

Із другого півріччя 2006 року Національним банком України запроваджено нову (детальнішу та оперативнішу) форму статистичної звітності щодо структури активів і пасивів банків за строками погашення (форму № 631.01). Аналізуючи дані, систематизовані за новою формою звітності, авторка акцентує увагу на проблемі розриву між термінами залучення і розміщення банками коштів. Аналіз зроблено за даними, що характеризують діяльність банківських установ Дніпропетровської області.

Банківські ресурси

Рівновага залучених та розміщених банківських ресурсів як необхідна умова стабільного розвитку

Окрім проблеми управління залученням та розміщенням ресурсів банків розглянуто на прикладі узагальненої звітності банків Дніпропетровської області. Інформацію подано в динаміці — із 1 серпня 2006 року (базові дані) по 1 березня 2007 року. На графіках 1 і 2 наведено структурне співвідношення активів і пасивів за термінами погашення.

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД СТРОКОВОЇ СТРУКТУРИ РЕСУРСІВ

З даними статистичної звітності, нині залучені банками Придніпров'я кошти на вимогу становлять 40% від сукупних зобов'язань, або 36% від пасивів. Водночас активи на вимогу дорівнюють 20% від загальних активів. Отже, у строкових видах активів банків регіону використовується майже половина мінливих коштів без встановленого терміну розміщення.

Як відомо, “золоте” банківське правило визначає рівень безризикового використання трансакційних рахунків на межі 10% [1]. Зауважимо, що кошти на вимогу включають і ресурси овернайт.

Співвідношення між строковими й поточними зобов'язаннями теж

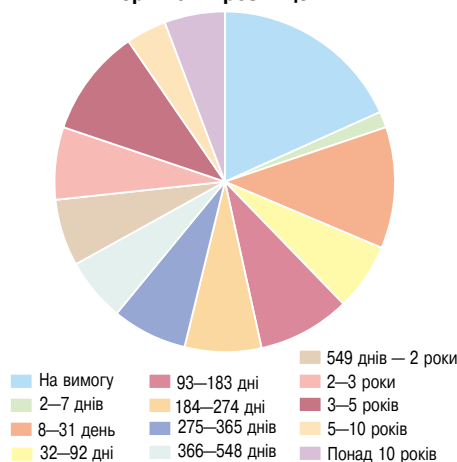
свідчить про недостатню стабільність ресурсної бази і відображає загальну проблему обмеженості джерел депозитних операцій вітчизняних банків.

Водночас рівень активів до запитання у загальних активах перевищує вимоги, які опосередковано закладені в економічних нормативах ліквідності. Так, відношення поточних активів до відповідних зобов'язань за даними звітності на 01.07.2006 р. становило 55%, на 01.03.2007 р. — 65%, що значно перевищує норматив миттєвої ліквідності (не менше 20%). Аналогічним є співвідношення активів і зобов'язань терміном до одного місяця — 72 та 88% (норматив — не менше 40%), а також ресурсів терміном до року (короткострокова ліквідність) — 74 і 83% (норматив — не менше 20%).

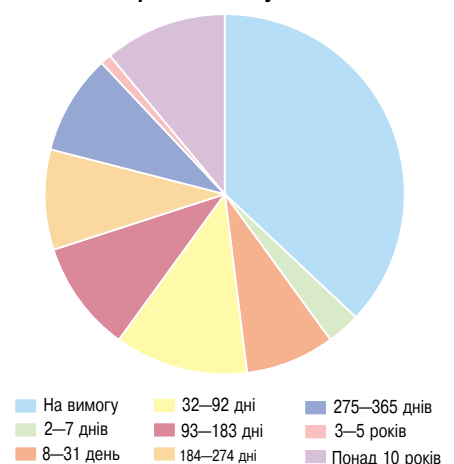
Чи можна вважати такий стан ліквідності банківської системи достатньо стабільним? Поглиблений аналіз засвідчує, що істотна різниця між обсягами короткострокових пасивів і активів усіх строкових груп ресурсів може призвести до незабезпечення банками своєчасного та повного виконання зобов'язань за негативних зовнішніх умов.

У той же час довгострокові ресурси (терміном понад рік) практично не

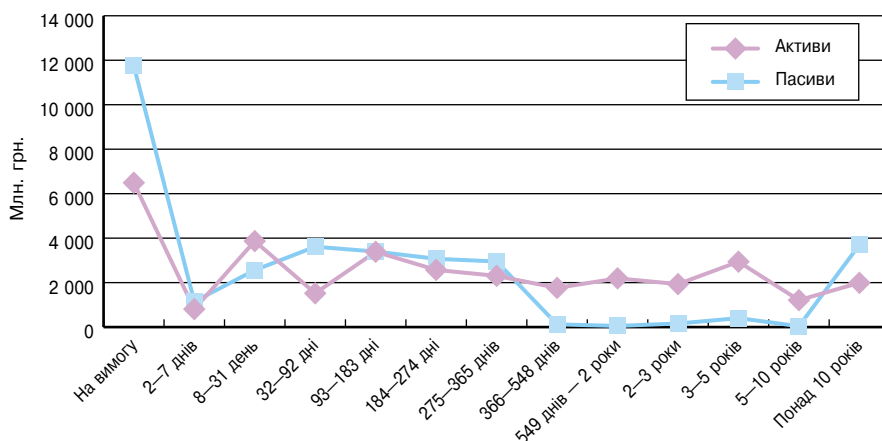
Графік 1. Структура зведених активів банків Дніпропетровської області за термінами розміщення

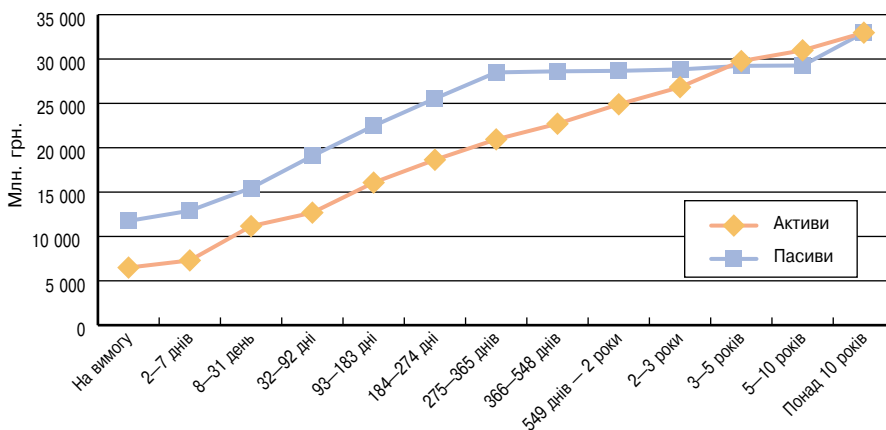
Графік 2. Структура зведених пасивів банків Дніпропетровської області за термінами залучення

Графік 3. Співвідношення між активами та пасивами банків Дніпропетровської області за строковими групами

Графік 4. Кумулятивний розрив між активами та пасивами за строками

залучаються, хоча відповідні активні операції сягають 36—39% від загальної структури вимог. Додатковий ризик для ліквідності створюють проблемні активи, які з наближенням горизонту планування та одночасним поступовим погіршенням якості збільшують розрив платіжного календаря.

На графіку 3 відображено абсолютні значення активів і пасивів за окремими строковими групами. Розміщення ресурсів (за винятком високоліквідних активів) має відносно стабільний розподіл у часі. Водночас джерела ресурсів характеризуються чітко визначеними строковими сегментами: на найвищому рівні — кошти до запитання, на відносно стабільному — депозити до року і практично немає зобов'язань терміном понад рік. На графіку чітко простежується різкий перехід від короткострокових до довгострокових пасивів, який має форму сходинки або хвилі. Підвищення кривої пасивів на останньому сегменті відображає частину власних коштів банків, які використовуються при розрахунках гепів.

Порівняльну характеристику за-

гальних обсягів залучених та розміщених коштів відображено на графіку 4.

Невідповідність між активами і зобов'язаннями на вимогу стабільно зберігається і за поступового розширення строкової межі аналізу. Після досягнення терміну понад рік знову спостерігається "ефект хвилі": рівень зобов'язань залишається без змін, а обсяги активів продовжують поступово зростати.

Оскільки найбільшу частку депозитів банків сформовано за рахунок коштів фізичних осіб в умовах достатньо диференційованого та інертного сегмента ринку, будь-яке відхилення від рівноважного розподілу суттєво підвищує ризик втрати ліквідності і збільшує вимоги до управління активами й пасивами банку.

Числову характеристику окремих строкових груп активів і пасивів можна отримати, аналізуючи не лише абсолютні обсяги ресурсів, а й гепи, розраховані й відображені в так званій шаховій таблиці (див. таблицю 1). За даними, наведеними в ній, можна одержати уявлення про частку кожної строкової групи у загальному обсязі ресурсів.

За діагональними клітинами розраховано розрив між розміщеними і залученими ресурсами відповідної групи. (Негативне значення гепів відображено блакитним, позитивне — рожевим кольором).

Максимальне (за абсолютною величиною) значення розриву досягається на межі терміну від 6 до 12 місяців — 23% від загальних активів. Відповідний часовий інтервал оцінюється як зона найбільшого ризику, оскільки недостатність джерел фінансування призводить до проблем обслуговування чверті банківських активів.

Як випливає з графіка 5, найбільший кумулятивний розрив відповідає строковому інтервалу від 275 днів до одного року.

Управлінські заходи, вжиті останнім часом банками регіону, дали змогу скоротити розрив — до 17% за станом на 01.12.2006 р. і до 13% на 01.03.2007 р. Проте повністю подолати проблему "хвильового" переходу до довгострокових ресурсів поки що не вдалося.

Особливості строкового розподілу залучених і розміщених банками області ресурсів за станом на 1 грудня

Таблиця 1. Розподіл ресурсів банків Дніпропетровської області за строками

Показники	Термін					
	На вимогу	До одного місяця	1-6 місяців	6-12 місяців	1-5 років	Понад 5 років
Активи, %	20	14	15	15	26	10
Пасиви, %	36	11	22	18	2	11
Активи						10/11
					26/2	
				15/18		
			15/22			
		14/11			6	
	20/36					
			Пасиви			
Геп	-16	3	-7	-3	24	-1
Кумулятивно	-16	-13	-20	-23	1	0

2006 року та 1 березня 2007 року відображені на графіках 6 і 7.

Підбиваючи підсумки загального огляду структури активів та пасивів за даними статистичної звітності, акцентуємо увагу на таких основних тенденціях:

1. Частка зобов'язань на вимогу нині є домінуючою, що свідчить про мінливість ресурсної бази банків регіону;

2. Обсяги залучених короткострокових ресурсів переважають обсяги

розміщених ресурсів цього ж виду;

3. Максимальний геп між активами і пасивами терміном близько 9 місяців свідчить про небезпечне структурне зміщення ресурсів;

4. Довгострокові зобов'язання банків незначні, тому джерелом відповідних активів в основному є власні кошти, особливості формування яких обмежують розвиток активів.

Наведені дані свідчать про необхідність розширення інструментів залучення коштів, а також удоскона-

лення методів управління ліквідністю, поєднання мети розвитку пріоритетних банківських активів із особливостями обмеженої пропозиції ресурсів.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ СТАТЕЙ АКТИВІВ

Слід зазначити, що впровадження нової форми статистичної звітності щодо структури активів і пасивів банків за формою № 631 дає змогу користувачам не тільки оцінити загальне співвідношення обсягів залучених і розміщених ресурсів, а й проаналізувати структуру цих ресурсів за їх економічним змістом та балансовим обліком.

Дані, що характеризують структуру активів за окремими групами операцій, наведено на графіку 8.

Як бачимо, найбільшою є частка кредитів суб'єктів господарювання — понад 38%. Кредити фізичних осіб становлять 24%. Сукупний кредитний портфель банків (включаючи іпотечні (6%) та міжбанківські (9%) позички) дорівнює 77% від загальних активів, тобто охоплює переважну їх більшість. Високоліквідні активи займають 10%, цінні папери — 3%, основні засоби та матеріальні цінності — 4%, інші активи — 6%.

Строковий профіль основних груп кредитів представлено на графіку 9.

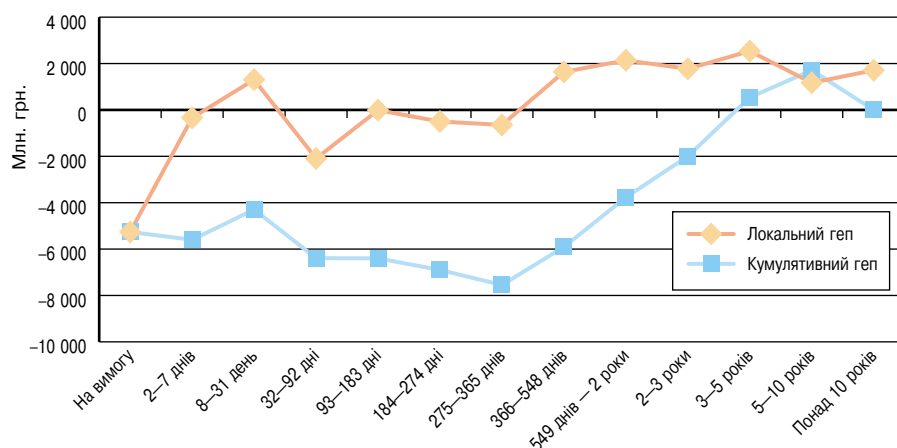
Очевидні відмінності між строковими характеристиками кредитів, що надаються юридичним та фізичним особам: кредити суб'єктам господарювання переважно розміщені на строк від 3 місяців до 2 років. За межами цього інтервалу обсяги кредитів є значно меншими. Водночас профіль кредитів фізичних осіб має дві точки максимуму: на інтервалі до одного місяця та від 3 до 5 років. Короткострокова складова пов'язана з обслуговуванням банками зарплатних проектів та іншими продуктами із використанням платіжних карток. Довгострокові споживчі кредити надаються на придбання товарів у розстрочку, автокредити тощо.

Іпотечні кредити, як і передбачається за їх економічним змістом, надаються на строк понад 10 років. Міжбанківські досягають максимального значення у групі термінів на вимогу. Аналогічні характеристики мають інші активи, що не увійшли до проаналізованих груп.

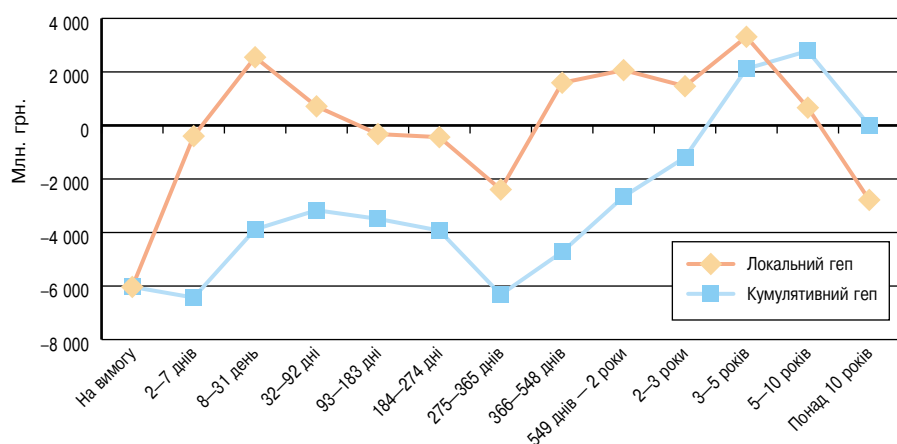
Графік 9 відображає ту ж узагальнену структуру активів, що й графік 1, але для кожної окремої строкової групи визначено набір домінуючих операцій.

За наповненням строкових груп активів їх можна класифікувати так:

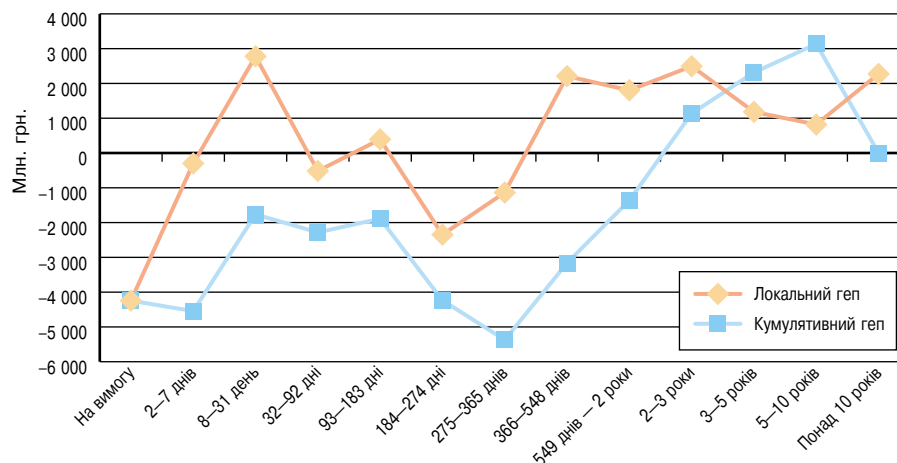
Графік 5. Локальний та кумулятивний геп за станом на 01.08.2006 р.

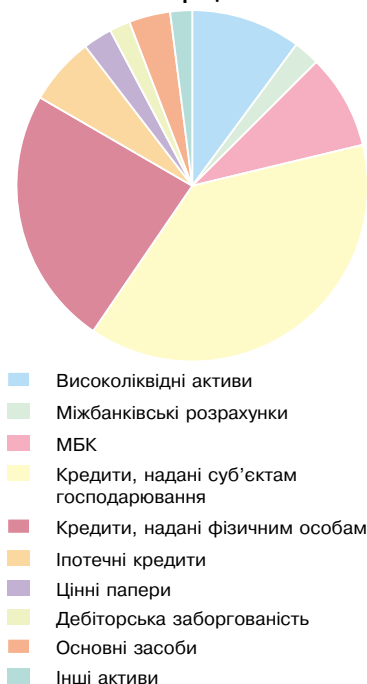
Графік 6. Локальний та кумулятивний геп за станом на 01.12.2006 р.

Графік 7. Локальний та кумулятивний геп за станом на 01.03.2007 р.

Графік 8. Структура активів банків Дніпропетровської області за групами операцій

— на вимогу (19% активів) — високоліквідні кошти, міжбанківські кредити;

— до одного місяця (14%) — кредити фізичних осіб та інші активи;

— від одного місяця до двох років (42%) — кредити суб'єктів господарювання та інші активи (частково кредити фізичних осіб);

— від 2 до 5 років (15%) — кредити фізичних осіб та інші активи (частково кредити суб'єктів господарювання);

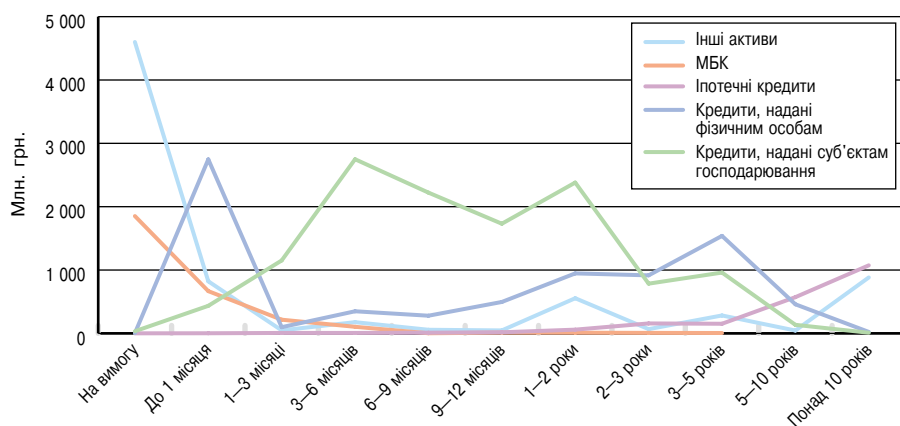
— понад 5 років (10%) — іпотечні кредити та інші активи.

Аналіз основних статей активів дає змогу сформувати узагальнені групи ресурсів у зведену модель, яка відображає структуру розміщення коштів банків. Таку узагальнену модель активів, класифікованих за строками та групами операцій, подано у таблиці 2. Сумарні співвідношення груп у загальних активах відображено в останньому її рядку та стовпці.

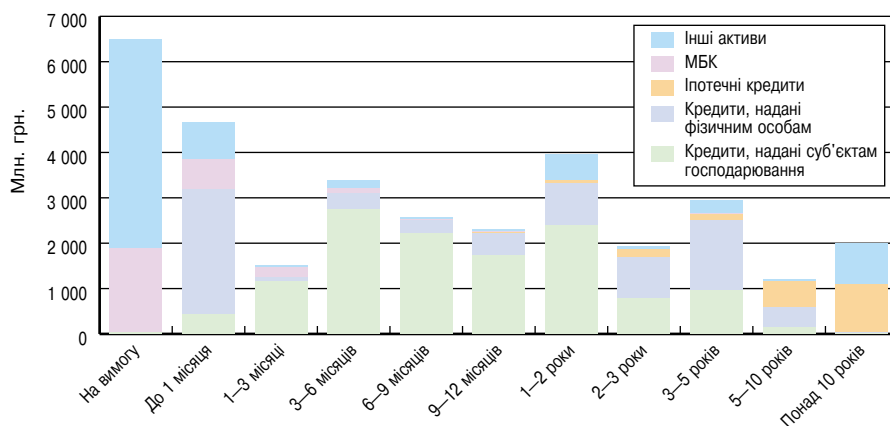
Зауважимо, що до групи інших активів увійшли всі вимоги, частка яких не досягає 10%: портфель цінних паперів (3% від активів), основні засоби і технічно-матеріальні цінності (4%), кошти у розрахунках банків (2%), дебіторська заборгованість (2%), інші статті активів.

Наступним кроком узагальнення огляду структури банківських активів є вибір інструментів, які визначають стратегічні напрями розвитку ринку активів. Оскільки короткострокове міжбанків-

Графік 9. Строкові характеристики основних активів банків Дніпропетровської області

Графік 10. Структура активів банків Дніпропетровської області за термінами розміщення

ське кредитування виконує допоміжну функцію, а обсяги інших активів незначні, ключовими елементами системи вважатимемо такі види активів:

— кредитування суб'єктів господарювання — головна стаття активів, розподілена між усіма строковими інтервалами від одного місяця до 5 років;

— споживче кредитування — воно становить майже чверть банківських активів і розподілене між двома періодами — до одного місяця та від 1 до 5 років.

Наведений у цій статті розподіл банківських активів за станом на 1 серпня 2006 року практично не змінювався і протягом наступних місяців. За зростання частки кредитів, наданих суб'єктам господарювання (до 42%) та фізичним особам (до 25%) скоротилися міжбанківські та інші активи. Довгострокові розміщення понад один рік збільшилися до рівня 37%. Кошти на вимогу, навпаки, скоротилися — з 20 до 17%. Така динаміка свідчить про збереження проблематики ресурсної незбалансованості.

Таблиця 2. Узагальнена модель структури активів банків Дніпропетровської області

Термін	Відсотки					
	Високоліквідні активи	МБК	Кредити, надані фізичним особам	Кредити, надані суб'єктам господарювання	Іпотека	Інші активи
На вимогу	10	9				1
До одного місяця			10			4
1–6 місяців				12		3
6–12 місяців				14		1
1–2 роки			5	7		
2–5 років			9	5		
Понад 5 років					6	4
Усього	10	9	24	38	6	13

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ СТАТЕЙ ПАСИВІВ

Аналіз строкової структури пасивів також доцільно розпочинати із порівняння питомої ваги окремих груп ресурсів (див. графік 11).

У загальному обсязі банківських пасивів переважають строкові вклади фізичних осіб (31%), а також залишки на поточних рахунках суб'єктів господарювання (19%). Серед інших статей зобов'язань доцільно виділити поточні кошти фізичних осіб (14%), строкові депозити суб'єктів господарювання (9%), міжбанківські кредити (8%). Власні кошти банків (у тій їх частині, що врівноважує класифіковані активи) становлять 11%. Інші види зобов'язань у цілому не перевищують 8% і можуть бути зведені в одну групу. Вони складаються з коштів субординованого боргу (3%), цінних паперів власного боргу (1%), коштів небанківських фінансових установ (1%), кредиторської заборгованості (1%), коштів у розрахунках банків (2%).

Для оптимального групування класів доцільно об'єднати кошти на вимогу юридичних та фізичних осіб як зобов'язання на вимогу. Вони сягають 33% від загальних зобов'язань.

Згідно з результатами аналізу довгострокові зобов'язання понад один рік скорочуються практично до нульової відмітки. Вклади фізичних осіб набувають максимального значення на інтервалі від 1 до 9 місяців, депозити суб'єктів господарювання — від 9 до 12 місяців, міжбанківські кредити — від 1 до 6 місяців. Зрозуміло, що загальний строковий розподіл зобов'язань визначається перш за все структурою вкладів фізичних осіб, частка яких найбільша. Інші зобов'язання відіграють значну роль лише на коротких часових інтервалах.

Узагальнений розподіл основних груп пасивів за строковими групами відображено в таблиці 3.

На відміну від розміщених міжбанківських кредитів овернайт, ресурси, залучені на міжбанківському ринку, зосереджені на інтервалі від 1 до 6 місяців. Отже, міжбанківські зобов'язання є важливим інструментом підтримки короткострокової ліквідності, тоді як активні операції на міжбанківському ринку здебільшого виконують допоміжну функцію реалізації надлишків ресурсів за підсумком операційного дня.

На строковому інтервалі від 1 до 5 років практично немає залучених коштів, які, за структурою таблиці 3,

Таблиця 3. Узагальнена модель структури пасивів банків Дніпропетровської області

Термін	Пасиви на вимогу	МБК	Депозити фізичних осіб	Депозити суб'єктів господарювання	Капітал	Інші пасиви	Усього
На вимогу	33	1	1			1	36
До одного місяця		2	3	1		5	11
1–6 місяців		5	14	3			22
6–12 місяців			13	5			18
1–5 років						2	2
Понад 5 років					11		11
Усього	33	8	31	9	11	8	100

входять до групи “Інші пасиви” (у тому числі субординований борг, кредиторська заборгованість, міжбанківські кредити). Слід підкреслити, що саме на інтервалі від 1 до 5 років зосереджено 26% активів, які розміщені у кредитах юридичних та фізичних осіб.

Узагальнивши інформацію, подану в таблиці 3, строкову структуру пасивів можна вважати розподіленою на три однакові за розміром частини:

- кошти на вимогу;
- вклади фізичних осіб від одного місяця до одного року;
- інші пасиви (переважно до одного року).

Зауважимо, що динаміка збільшення довгострокових ресурсів банків Дніпропетровської області в цілому позитивна — за аналізований період вони зросли з 13 до 20%. Довгострокові депозити забезпечили приріст на 2%, власні кошти банків — на 3%, кошти

субординованого боргу — на 2%. Також зросла частка довгострокових цінних паперів банків і кредитів міжнародних та інших фінансових організацій.

Ресурси на вимогу скоротилися — з 36 до 33%. При цьому структурне співвідношення груп пасивів протягом останніх чотирьох місяців практично не змінилося.

Стратегічним завданням банків є подальша диверсифікація джерел залучення коштів і подовження їх термінів.

МОДЕЛЬ СТРОКОВОГО РОЗПОДІЛУ РЕСУРСІВ

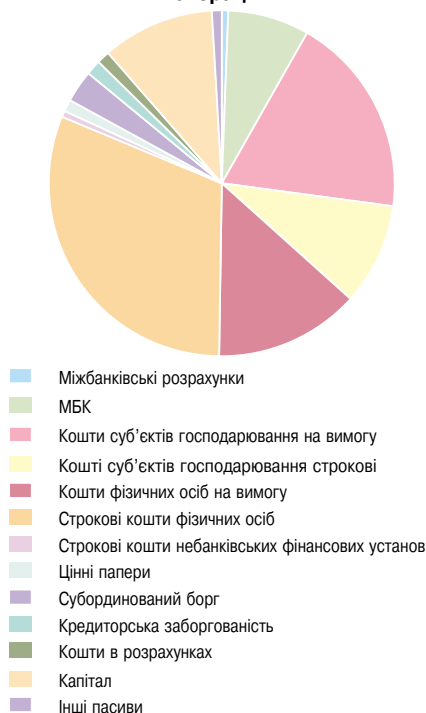
Об'єднуючи структурні характеристики активів та пасивів, розглянуті у попередніх розділах, отримуюмо модель співвідношення основних груп залучених і розміщених коштів, подану в таблиці 4.

Зауважимо, що параметри моделі дещо відрізняються від основоположних матеріалів статистичної звітності, що пов'язано із групуванням та узагальненням показників залежно від сегментів ринку, тобто специфічних форм і методів управління ресурсами. Застосована схематизація дає змогу оцінити загальні співвідношення, дослідити в динаміці тенденції і проблемні питання ліквідності банків.

Кожний елемент основної частини таблиці відображає різницю між активними і пасивними залишками тієї чи іншої групи. Негативний розрив (перевага залучених ресурсів) зображено зеленим кольором, позитивний — жовтим. Підсумковий геп за строковими групами винесено у праву частину таблиці. Розрив між активами й пасивами за групами рахунків наведено в останньому рядку.

Максимальний рівень гепу в періоді 6—12 місяців відповідає зональному розподіленню таблиці при зростанні термінів, коли зелені елементи поступаються жовтим. Дисбаланс між короткостроковими джерелами ресурсів (поточні залишки та вклади фізичних осіб)

Графік 11. Структура пасивів банків Дніпропетровської області за групами операцій

Таблиця 4. Модель відповідності між активами і пасивами банків
Дніпропетровської області на 01.08.2006 р.

Активи	Високо-ліквідні активи	МБК	Кредити, надані фізичним особам	Кредити, надані суб'єктам господарювання	Іпотека	Інші	Відсотки	
							Локальний геп	Кумулятивний геп
На вимогу	10-33	9-1	-1			1-1	-16	-16
До одного місяця		-2	10-3	-1		4-5	3	-13
1-6 місяців		-5	-14	12-3		3	-7	-20
6-12 місяців			-13	14-5		1	-3	-23
1-2 роки			5	7			12	-11
2-5 років			9	5		-2	12	1
Понад 5 років					6-11	4	-1	0
Пасиви	На вимогу	МБК	Депозити фізичних осіб	Депозити суб'єктів господарювання	Капітал	Інші пасиви		
Розрив	-23	1	-7	28	-5	6		

і довгостроковими зобов'язаннями за кредитами, очевидно, визначає проблематику стратегії управління ліквідністю.

Бажаним із точки зору підтримки ліквідності є мінімізація строкових розривів правої частини таблиці та збалансованість активно-пасивних операцій як на короткостроковому, так і на довгостроковому ринках.

Як бачимо, узагальнена модель розподілу ресурсів складається з відносно відокремлених частин — операцій короткострокового залучення (перший і третій стовпчики) та довгострокового розміщення (четвертий і п'ятий стовпчик). Міжбанківські операції (другий стовпчик) практично збалансовані, тоді як інші операції (шостий стовпчик) мають сталий, хоча й незначний за розмірами актив-

ний залишок.

Ризикове значення максимального розриву на рівні мінус 23% зумовлено значною часткою поточних коштів у зобов'язаннях, обмеженістю термінів депозитних операцій та строковим профілем кредитування фізичних і юридичних осіб. Саме ці параметри потребують стратегічних управлінських заходів.

Підтримку відповідності між термінами операцій залучення і розміщення ресурсів забезпечують також міжбанківські операції та інші інструменти, що не мають суттєвих обсягів у структурі активів і пасивів, але можливості такого управління обмежені.

За даними розподілу банківських ресурсів на 01.12.2006 р., наведені в таблиці 5, строковий "розлам" не подолали залучені довгострокові ресур-

си, відображені в останньому стовпчику таблиці (субординований борг, кошти міжнародних організацій, цінні папери власного боргу тощо), а також ресурсна підтримка міжбанківського ринку.

В умовах постійного зростання обсягів довгострокового кредитування посилюються вимоги щодо рівноважного управління ключовими ринками банківських операцій.

ОЦІНКА ЗБАЛАНСОВАНOSTІ РЕСУРСІВ ЗА ГРУПАМИ ОПЕРАЦІЙ

Розглянемо особливості розподілу кожної з груп банківських операцій.

У першому стовпчику таблиці 4 високоліквідні активи порівнюються із зобов'язаннями на вимогу, що характеризує рівень миттєвої ліквідності в абсолютному значенні (на відміну від відносного — частки активів у зобов'язаннях). Розрив між активами і пасивами на вимогу досягає майже чверті загальних активів і свідчить про помірний ризик. Відношення високоліквідних активів до зобов'язань на вимогу також перевищує рівень економічного нормативу і становить 43.5%.

За даними таблиці 5 абсолютний розрив між поточними коштами скоротився до 21%, відношення активів до зобов'язань — до 32%. Слід зазначити, що співвідношення цих ресурсів є наймінливішими, тому вказані зміни не можуть вважатися тенденцією.

Показники другого стовпчика таблиці 4 характеризують міжбанківський ринок. За обсягами операцій він практично збалансований: активи лише на один відсотковий пункт перевищують пасиви. При цьому має місце значна відмінність у строковій характеристиці ресурсів. Якщо розміщені міжбанківські кредити переважно мають термін "на вимогу", тобто овернайт, то залучаються вони на триваліші строки — від 1 до 6 місяців. У таблиці 5 пасивні міжбанківські ресурси мають ще більший термін.

Слід зазначити, що банківська система регіону як частина національної банківської мережі не є замкнутою з точки зору міжбанківського ринку, що й призводить до різниці між характеристиками відповідних активів і пасивів. Оскільки до групи дніпропетровських банків належить один із найбільший за активами банк, а вся система посідає друге місце за масштабними показниками, можна оцінювати структурні характеристики ринку як досить типову ситуацію використання міжбанківських

Таблиця 5. Модель відповідності між активами і пасивами банків
Дніпропетровської області на 01.12.2006 р.

Активи	Високо-ліквідні активи	МБК	Кредити, надані фізичним особам	Кредити, надані суб'єктам господарювання	Іпотека	Інші	Відсотки	
							Локальний геп	Кумулятивний геп
На вимогу	10-31	4	-1			3-1	-16	-16
До одного місяця		2-3	10-3	3-2		-2	5	-11
1-6 місяців			-15	16-2		2	1	-10
6-12 місяців		-4	3-12	10-3		-1	-7	-17
1-2 роки			3	7-1		1-1	9	-8
2-5 років		-1	8	6		2-2	13	5
Понад 5 років			1		6-13	3-2	-5	0
Пасиви	На вимогу	МБК	Депозити фізичних осіб	Депозити суб'єктів господарювання	Капітал	Інші пасиви		
Розрив	-21	-2	-6	34	-7	2		

ресурсів для підтримки короткострокової ліквідності.

Розміщення міжбанківських кредитів обернуть характеризує тактику щоденного продажу банками надлишків ліквідності, які можуть утворюватися на кінець операційного дня за результатами розподілу інших ресурсів. Водночас залучення ресурсів на кілька місяців є прогнозованою потребою. Як правило, більш довгострокові ресурси мають вищу процентну ставку, що призводить до від'ємного фінансового результату від міжбанківського кредитування.

Аналізуючи міжбанківський ринок, слід зважати на значну роль зустрічного кредитування у різних валютах — інструменту, який дає змогу банкам збалансовувати власну валютну позицію. Міжбанківські кредити і депозити виконують також різноманітні функції гарантування зобов'язань клієнтів, обслуговування їх розрахунків. Однак одночасно з усіма іншими функціями, зважаючи на структурну невідповідність термінів залучення і розміщення коштів, міжбанківське кредитування слід розцінювати як важливий інструмент підтримки ліквідності.

Як наслідок залежність окремих банків від надто чутливого до змін і динамічного міжбанківського ринку створює додатковий чинник ризику ліквідності. Особливо небезпечною стає така залежність у періоди системного дефіциту ресурсів. Саме тому банкам не рекомендується спиратися на міжбанківські запозичення як джерело підтримки ліквідності у надзвичайних ситуаціях.

Підбиваючи підсумки аналізу даного сегмента моделі, слід зазначити, що контроль обсягів міжбанківських операцій, їх частки у загальних активах, розриву між термінами залучення і розміщення є невід'ємною складовою управління ліквідністю в умовах обмеженості ресурсної бази.

Третій стовпчик таблиці характеризує баланс між залученням і розміщенням ресурсів на "роздрібному" ринку обслуговування фізичних осіб.

Вклади громадян є базовим ресурсом строкових банківських операцій і становлять 31% від усіх пасивів. Відповідні кредити поступово наближаються до рівня корпоративного бізнесу (24—25%).

Строкові характеристики зазначеного ринку істотно впливають на загальну незбалансованість усієї системи. Для операцій залучення вкладів найнасиченішим є строковий період від одного місяця до одного року. В умовах практичної відсутності вкладів терміном по-

над рік відповідні довгострокові активи становлять 41% від загального обсягу кредитів, наданих фізичним особам.

Зазначимо, що закладені у статистичних формах остаточні терміни погашення кредитної заборгованості не завжди коректно відображають реальний рух коштів. Мова йде про поширену банківську практику погашення кредитів рівними частками за встановленим графіком, тобто поступове скорочення обсягів довгострокових активів. Такий режим розрахунків дещо пом'якшує проблему строкової невідповідності активів і зобов'язань.

Структурні особливості ринку вкладів фізичних осіб значною мірою пов'язані зі ступенем довіри громадян до конкретного обраного банку та банківської системи взагалі, а також із рівнем реальних доходів, інфляційними очікуваннями, встановленими процентними ставками закладами. Неабияку роль відіграє чинник оподаткування доходу закладами.

Розширення операцій залучення вкладів є важливим елементом грошово-кредитного регулювання держави, а також підґрунтям стабільного розвитку банківської системи. Необхідний системний підхід поєднує програми поступового збільшення сум Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, удосконалення інструментів регулювання банківської діяльності, а також вжиття низки заходів банків щодо просування до споживача відповідних банківських продуктів.

Звичайна банківська практика управління залученням вкладів полягає в адаптації до фактичних ринкових ставок шляхом розрахунку собівартості операцій та дохідності процентних активів. На підставі цих показників кожним банком визначається власна "крива вартості ресурсів" — шкала відсоткових ставок залежно від термінів залучення вкладів.

При розрахунку зазначеної кривої дуже важливим є врахування строкових гепів, тобто визначення інтервалів пріоритетної потреби і адекватного регулювання рівня процентних ставок. Такий шлях сприятиме поступовому строковому збалансуванню ресурсної бази.

Для розширення залучення вкладів банки використовують розвинуті маркетингові методи просування відповідних продуктів, які дають змогу збільшувати коло клієнтів, подовжувати терміни залучення коштів, заохочувати вкладників до укладення нових угод після закінчення термінів. За оцінками практиків, від 30 до 40% клієнтів, як правило, подовжують тер-

міни вкладів у банку.

Невідповідність обсягів та структури ринків залучення і розміщення коштів громадян не є суто банківською проблемою. Через строкову структуру попиту і пропозиції коштів цього ринку відображається розрив між постійно зростаючою потребою населення у довгострокових ресурсах для придбання житла, товарів тривалого вжитку в умовах відносно обмеженої платоспроможності.

Серед опрацьованих світовим досвідом форм залучення коштів населення можна виділити німецьку систему сприяння житловому будівництву, коли за підтримки уряду встановлюються пільгові ставки для довгострокових вкладів, які спрямовуються на державні цільові програми будівництва.

У зв'язку із поступовим розширенням обсягів іпотечного кредитування в Україні неухильно зростає потреба у довгострокових ресурсах. Як свідчить статистична звітність, довгострокові іпотечні кредити становлять 6% від загальних активів і фактично не мають відповідних ресурсних джерел (див. п'яту колонку таблиці 5).

Подальший розвиток житлового будівництва пов'язаний також із акумулюванням коштів у спеціалізованих фондах, компаніях з управління будівництва та інших програмах, затверджених на законодавчому рівні.

Стосовно ринку корпоративних клієнтів, дані щодо якого наведено у четвертому стовпці таблиці 5, можна констатувати, що співвідношення та строкова структура його залишається незмінною. Переважна більшість банківських кредитів надана суб'єктам господарювання незважаючи на те, що обсяг строкових коштів обмежений і не має тенденції до зростання. Як і для фізичних осіб, даному ринковому сегменту притаманна потреба у довгострокових ресурсах за наявності лише незначних обсягів короткострокових тимчасово вільних коштів.

Варто зазначити, що ресурси юридичних осіб менш чутливі до рівня процентних ставок. Для корпоративних клієнтів важливе значення має можливість отримання у банку повного спектра якісних фінансових послуг, оптимізація системи розрахунків, забезпечення зручного та ефективного режиму обслуговування. Водночас банк має змогу пропонувати клієнту гнучкіші форми використання тимчасово вільних коштів. Як правило, термін утримання на рахунках клієнтів значних за обсягами поточних залишків погоджується з банком. Доволі часто в межах

залишку за рахунком визначається сума, використання якої може бути оформлено строковим договором.

Сучасний етап розвитку банківських технологій характеризується зростанням ролі банків в управлінні коштами клієнтів. За допомогою системи процентних ставок банки заохочують клієнтів до гнучких методів розміщення вільних коштів та отримання короткострокових кредитів. Так, при наданні кредитів овердрафт банком вивчаються особливості обороту за рахунком, встановлюються відповідні ліміти, тобто визначається рівень взаємодії у процедурі використання як коштів клієнта, так і коштів банку.

Поширене використання банками програм кредитування клієнтів у режимі овердрафту дещо пом'якшує проблематику невідповідності строків залучення і розміщення ресурсів: якщо кредитна угода за овердрафтом укладається на кілька місяців, фактичний рух коштів відбувається щоденно. Таким чином, статистична звітність відображає розподіл коштів за граничними умовами, а фактичне співвідношення активів і зобов'язань з ураху-

ванням реальних грошових потоків є збалансованішим.

З урахуванням розглянутих вище особливостей вимоги щодо управління активами і пасивами банків постійно зростають.

ВИСНОВКИ

Запропонована узагальнена модель структури залучених і розміщених ресурсів банків регіону дала змогу оцінити у динаміці позитивні розриви між коштами до одного року, які несуть певний ризик для ліквідності. На довгострокових інтервалах спостерігається поступове зростання активів в умовах обмеженості відповідних зобов'язань.

Заходи банків щодо розширення ресурсної бази лише частково сприяли скороченню максимального гету на інтервалі від 6 до 12 місяців. Поступового розвитку набувають операції залучення коштів шляхом випуску власних цінних паперів банків, отримання коштів міжнародних організацій, небанківських фінансових установ.

Структурні характеристики ресурсної бази банків віддзеркалюють за-

гальноекономічну розбалансованість між потребами клієнтів у довгострокових коштах при обмеженій платоспроможності, тобто схильності до накопичення вкладів у банках. Для запозичення банками довгострокових коштів потрібний розвинутий спектр продуктів, адаптованих до конкретних умов кожного сегмента ринку.

В управлінні активами і пасивами стратегічного значення набувають строкові групи із найбільшим значенням розривів. При цьому доцільно поєднати аналіз проблемних груп із сусідніми періодами, які можуть частково компенсувати незбалансованість ресурсів.

Вимоги до систем управління активами і пасивами в сучасних умовах незбалансованої ресурсної бази постійно зростають. □

Література

1. Кочетков В.Н. *Анализ банковской деятельности: теоретико-прикладный аспект*. Монография. — К.: МАУП, 1999.

2. Батракова Л.Г. *Анализ процентной политики коммерческого банка*. М.: Логос, 2002.

3. Никитина Т.В. *Банковский менеджмент*. — СПб.: Питер, 2002.

В управлінні університетом керуватися принципами відкритості, колегіальності, прозорості, демократичності, перспективності, сучасності, підзвітності, дотримання яких дасть змогу добитися того, щоб наш університет став національним за суттю, європейським за зразком і одним із найпрестижніших в Україні, а також виконував функції науково-інноваційного навчального центру освіти в системі НБУ.

Із програми розвитку Університету банківської справи НБУ, запропонованої Тамарою Смовженко на розгляд учасників конференції трудового колективу університету.

Хроніка

Ректором Університету банківської справи НБУ обрано Тамару Смовженко

Університет банківської справи НБУ створено відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 червня 2006 року № 331-р та наказу НБУ № 97 від 2 серпня 2006 року "Про організаційні заходи щодо утворення Університету банківської справи Національного банку України". Він є першим профільним освітнім закладом, який об'єднав навчальні установи системи НБУ. До УБС НБУ увійшли Львівський, Черкаський та Харківський інститути банківської справи. 27 лютого в Києві відбулася конференція трудового колективу університету, на якій освітяни обрали ректора.

За результатами таємного голосування 77 делегатів трудового колективу університету, в тому числі представники Львівського, Харківського та Черкаського інститутів банківської справи ректором Університету

банківської справи НБУ одноголосно обрано Тамару Смовженко. Термін обрання — п'ять років. Досі Тамара Степанівна за дорученням Національного банку протягом семи місяців виконувала обов'язки ректора цього

Тамара Смовженко.

університету.

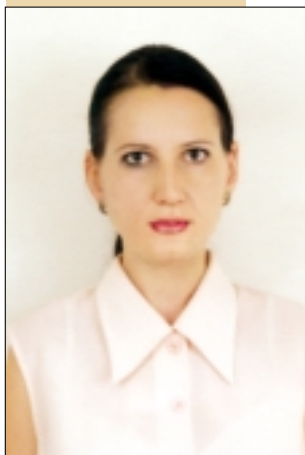
Новообраний ректор ознайомила присутніх на засіданні зі стратегією розвитку УБС НБУ та конкретним планом її реалізації.

У конференції взяли участь член Правління — директор департаменту персоналу НБУ Ігор Іванюк та завідувачий сектором навчальних закладів НБУ Сергій Антонюк.

Окрім ректора УБС НБУ, на конференції обрано вчену раду, до якої увійшли переважно професори та доктори наук Університету банківської справи НБУ. Головою конференції трудового колективу було обрано кандидата економічних наук, доцента Тетяну Гірченко. □

За повідомленням відділу зв'язків зі ЗМІ Університету банківської справи НБУ.

Фото **Петра Гармідарова**.

**Віра
Герасименко**

Викладач Фінансової академії при уряді Росії, фінансовий аналітик міжрегіонального центру ВАТ КБ "Агроімпульс". Кандидат економічних наук

У статті обґрунтовано необхідність оцінки рівня концентрації банківського капіталу на основі аналізу кількісних і якісних її характеристик у країнах із різним економічним потенціалом. Автор характеризує методи оцінки рівня конкуренції на ринку банківських послуг, які використовуються у різних країнах, вносить пропозиції щодо їх удосконалення.

Дослідження

Концентрація банківського капіталу і методи оцінки її рівня

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ І ХАРАКТЕРИСТИКА КОНЦЕНТРАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В КРАЇНАХ ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сучасний етап розвитку банківських систем країн із різним рівнем економічного розвитку характеризується посиленням процесів концентрації капіталу, що нині набули глобального, інтернаціонального розмаху.

Сьогодні банки працюють у надкоротких часових інтервалах, одночасно на багатьох фінансових ринках, із різними фінансовими інструментами, враховуючи при цьому особливості національного законодавства та рівень економічного розвитку країни. За таких умов єдиний вихід для малих і середніх банків щодо ефективної організації бізнесу — підвищення рівня концентрації капіталу, передусім на основі злиття і поглинання банків. У результаті **кількість самостійних банків скорочується**. Особливо виразно це проявляється в країнах, де процеси концентрації банківського капіталу розвиваються найактивніше. Так, у США в 1993—2005 рр. кількість банків зменшилася на 3 935 (або більш як в 1.5 раза); а за 9 місяців 2006 року — на 77. На 30.09.2006 р. у США діяло 7 450 банків¹. Банківський сектор Великобританії у 1990-х роках скоротився майже вдвічі [9].

Зазначена тенденція характерна і для нових незалежних держав, що утворилися після розпаду СРСР. За роки функціонування **банківської системи України** (1992—2007 рр.) припинили діяльність 118 банків [1; 2], у тому числі за останні сім років — 49. У найближчі три роки в Україні очікується суттєве скорочення кількості юридично самостійних банків. Це зумовлено змінами у Законі України "Про банки і банківську діяльність", якими передбачено створення нових банків лише у

формі відкритих акціонерних товариств та кооперативних банків і підвищення вимог щодо мінімальних розмірів їх статутного капіталу до 10 млн. євро. Діючі банки, створені як ЗАТ і товариства з обмеженою відповідальністю, повинні змінити свою організаційно-правову форму на відкрите акціонерне товариство і сформувати впродовж наступних трьох років статутний капітал у розмірі не менше 10 млн. євро. У разі невиконання цих вимог банки будуть виключені з Державного реєстру банків. Про гостроту цієї проблеми для банківської системи України свідчать такі дані. На 01.01.2007 р. в Україні діяло 170 банків, з яких 43 (25.3%) — у формі ЗАТ, 35 (20.6%) — у формі ТОВ; лише 73 банки (42.9%) мали статутний капітал у розмірі 10 млн. євро і більше².

У Росії у період криз 1995-го і 1998 років відбулось різке зменшення кількості банків; багато з них припинили своє існування або ж були поглинуті більшими банками. Тенденція збереглася і в післякризовий період: із 01.01.1999 р. по 01.01.2005 р. банківська система Росії скоротилася на 198 банків, у 2005 році — на 46, а впродовж 2006 року — на 64 банки³. Це зумовлено передусім невідповідністю банків критеріям вступу в систему страхування вкладів фізичних осіб [11].

Водночас зменшення кількості самостійних банків супроводжується активним збільшенням філійної мережі діючих банків. У США за 12 місяців (червень 2003-го — червень 2004 року) число кредитних інститутів скоротилося на 194, але при цьому виникло 1.59 тис. нових офісів банківських установ з операцій із депозитами. За станом на кінець жовтня 2006 року 7 450 банків країни мали 67 533 відділень.

Активно ці процеси розвиваються в Україні. На 01.02.2006 р. тут діяло

² Розраховано за даними "Бюлетеня Національного банку України". — 2007. — № 2. — С. 180, 186.

³ Огляд банківського сектору Російської Федерації (інтернет-версія) // http://cbr.ru/analytics/bank_system/obs_070101.pdf.

¹ Розраховано за даними Federal deposit insurance corporation // <http://www2.fdic.gov/SDI/Main4.asp>.

160 банків, які мали 1 517 філій і 16 025 відділень. Найрозвинутіша мережа філій — в областях із низьким рівнем концентрації банків. Так, на 01.02.2006 р. в 10 із 25 областей країни не було банків — юридичних осіб, а три області (Закарпатська, Івано-Франківська та Сумська) мали лише по одному юридично самостійному банку. Водночас на їх території діяло 511 філій (33.7% від загальної їх кількості) і 4 931 (30.8%) відділень банків, тоді як у м. Києві та Київській області, де рівень концентрації банків найвищий, на цю дату діяло 90 самостійних банків (54.2% від загальної їх кількості) і лише 159 філій (10.5%) та 1 809 (11.3%) відділень. Найрозвинутішу мережу філій серед областей із невеликим рівнем концентрації банків мала Донецьчина. На 01.02.2006 р. там діяло 10 самостійних банків, або 6.3% від їх загальної кількості у країні, тоді як філійна мережа налічувала 129 (8.5%) філій і 1 459 (9.1%) відділень⁴. За станом на 01.01.2007 р. в м. Донецьку й області діяло 10 самостійних банків, 128 філій і 1 043 відділення банків, розташованих на її території, а також 127 відділень банків інших областей.

Найактивніше філійну мережу розширюють великі, а не середні й невеликі банки. Ця тенденція чітко проявляється у банківській системі США, де фінансові інститути із загальним обсягом активів до 1 млрд. доларів мають 33 191 відділення (37% від їх загальної кількості). Із червня 2003-го по червень 2004 року кількість офісів дрібних банків у країні зменшилася на 669 відділень, тоді як у великих фінансових інститутах (з активами понад 1 млрд. доларів) замість 54 252 відділень стало 56 623.

Одночасно зі скороченням кількості самостійних банків посилюються позиції великих банків на ринку банківських послуг. Так, у США за період із кінця 1992-го по 30 жовтня 2006 року частка банків з активами до 100 млн. доларів скоротилася на 24.4%, тоді як частка великих банків з активами понад 1 млрд. доларів зросла на 2.5%. При цьому банки з активами понад 1 млрд. доларів на кінець жовтня 2006 року зосередили 87.7% від загальної суми капіталу банківської системи країни, що значно перевищує аналогічний показник 1992 року

⁴ Розраховано на основі даних статті В.Ю.Кашеєва, Н.З. Карацева, Є.А.Шатравка "Повышение эффективности деятельности коммерческих банков через сеть структурных подразделений в Украине и за рубежом" // Економіка, фінанси, право. — 2006. — № 7. — С. 27.

Таблиця 1. Концентрація активів у банківській системі Росії (діючі кредитні організації)

Розподіл банків за розміром	Частка у загальній сумі активів банківської системи Росії, %							
	01.07. 1998 р.	01.01. 2003 р.	01.01. 2004 р.	01.01. 2005 р.	01.01. 2006 р.	01.07. 2006 р.	01.09. 2006 р.	01.01. 2007 р.
Перші 5	41.0	44.2	42.9	45.1	43.8	43.5	43.9	42.5
Із 6 по 20	21.6	18.4	17.5	16.5	18.6	19.1	19.6	20.4
Із 21 по 50	13.6	10.9	11.1	11.7	11.4	12.3	11.9	12.1
Із 51 по 200	13.5	15.0	16.5	15.7	15.8	15.5	15.4	15.6
Із 201 по 1000	9.6	11.2	11.7	10.7	10.2	9.4	9.2	9.2
Із 1001 і далі	0.7	0.3	0.3	0.3	0.2	0.2	0.1	0.1
Разом	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Джерело: [8].

(70.7%). За цей час обсяги депозитів малих банків зменшилися більш як у 2.1 раза (із 306.55 млрд. до 142.65 млрд. доларів), а депозитів великих банків, навпаки, зросли більш як утричі (з 1 804.94 млрд. до 5 446.92 млрд. доларів). Упродовж 12 місяців — із червня 2003-го по червень 2004 року — обсяг депозитів у дрібних банках США збільшився несуттєво — з 1.118 трлн. до 1.120 трлн. доларів, тоді як обсяги депозитів у великих банках за цей час збільшилися істотно — з 4.014 трлн. до 4.345 трлн. доларів, із яких 28 млрд. доларів отримано завдяки поглинанню дрібних інститутів [3, с. 14—15]. За 1992—2005 рр. частка ресурсів, залучених найбільшими американськими банками, зросла з 71.1 до 86.5%; що ж до банків з активами менше 100 млн. доларів, то значення показника знизився з 9.7 до 2.2%⁵. Ці тенденції чітко простежувалися і протягом 2006 року.

Посилення позицій великих банків характерне також для банківських систем європейських країн. Наприкінці 1990-х років у чотирьох найбільших країнах євросони (Франція, Італія, Німеччина, Іспанія) 5% найбільших банків (загальні активи яких перевищували 10 млрд. євро) зосереджували від 52 до 71% сукупних банківських депозитів і від 56 до 77% наданих кредитів [9].

У Мексиці сьогодні шість найбільших фінансових інститутів контролюють 90% ринку банківських послуг, причому контрольні пакети п'яти з них знаходяться у власності закордонного капіталу. Аналогічна ситуація й у Венесуелі, де чотири найбільших банки контролюють 53% всіх банківських активів країни. Однак, на думку голови правління і генерального директора венесуельського Banco Mercantil Густава Мартурета, у перспективі в банківській галузі країни

⁵ Розраховано за даними Federal deposit insurance corporation // <http://www2.fdic.gov/SDI/Main4.asp>.

можливі злиття дрібних фінансових інститутів [5, с. 92].

Подібні тенденції характерні й для країн постсоціалістичного простору. В Україні за станом на 01.01.2006 р. у 12 найбільших банках (7.4% діючих на той час) концентрувалося 57.7% активів, 60.4% депозитів і 59.5% кредитів банківської системи країни, тоді як у групі найменших банків, до якої входять 108 банків (66.3% від загальної кількості діючих), було зосереджено лиш 11.6% загальної суми активів, 10.1% депозитів і 11.2% кредитів [4].

У Росії на 01.01.2007 р. у п'ятьох найбільших банках було зосереджено 42.5%, а в 200 банках — 90.7% активів її банківської системи, що свідчить про високий рівень концентрації ринку банківських послуг (див. таблицю 1).

Великі банки однозначно домінують і на ринку депозитних ресурсів Росії: у 20 найбільших банках країни за станом на кінець 2004 року було акумульовано близько 66% довгострокових депозитів юридичних осіб [10]. Найпотужніший російський банк Ощадбанк РФ сконцентрував 61.7% заощаджень приватних вкладників [11].

У Росії поведінка декількох десятків великих банків є близькою до поведінки монополістів. Вони мають змогу вести бізнес з урахуванням своїх монопольних переваг, що в результаті спричиняється до алокативної неефективності і втрат для суспільства в цілому.

Водночас для ряду постсоціалістичних країн характерна низька участь банківської системи у формуванні ВВП (див. таблицю 2).

Як бачимо, рівень концентрації банківського капіталу впливає на масштаби і темпи розвитку економіки країн та ефективність функціонування їх банківського сектору. Тому нагальною проблемою функціонування сучасних банківських систем є необхідність оцінки і регулювання рівня концентрації банківського капіталу.

Таблиця 2. Участь банківської системи у формуванні ВВП, на початок року

Країни	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
1. Активи банківського сектору в розрахунку на один банк							
Україна, млрд. грн. ⁶	0.26	0.33	0.43	0.67	0.88	1.35	2.00
Росія, млрд. руб. ⁷	1.80	2.39	3.23	4.38	5.71	6.92	11.8
2. Активи банківського сектору, % від ВВП							
Україна ⁸	23.5	24.9	30.0	39.5	41.0	52.6	74.9
Росія ⁷	32.3	35.0	38.2	42.2	42.5	45.1	52.8
3. Власний капітал у розрахунку на один банк							
Україна, млрд. грн. ⁶	0.04	0.05	0.05	0.08	0.11	0.15	0.25
Росія, млрд. руб. ⁷	0.23	0.34	0.45	0.64	0.76	0.88	1.43
4. Власний капітал банківського сектору, % від ВВП							
Україна ⁸	3.8	3.9	4.3	4.8	5.3	6.0	10.0
Росія ⁷	3.9	5.1	5.4	6.2	5.6	5.7	6.4

МЕТОДИ ОЦІНКИ РІВНЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Оскільки банківська система є складовою економічної системи будь-якої країни, для оцінки рівня концентрації її капіталу можна скористатися системою коефіцієнтів і показників, розроблених світовою економічною наукою для підприємницьких структур різних галузей економіки. Це насамперед такі показники, як індекс Херфіндала-Хіршмана, коефіцієнт концентрації CR-n, мінімальна концентрація (величина, зворотна числу фірм), відносна концентрація (відношення дійсної концентрації до мінімально можливої величини за даної кількості фірм у галузі), індекс граничної концентрації, відносний індекс концентрації, коефіцієнт ентропії, відносна ентропія, крива Лоренца, коефіцієнт Джини, індекс Холла-Тайдмена (коефіцієнт Розенблюта), індекс Лінда, коефіцієнт Лернера, індекс Бейна, індекс Тобіна.

Розрахунок цих коефіцієнтів базується на зіставленні розміру фірми з розміром ринку, на якому вона діє. Чим більший розмір фірми порівняно з масштабом усього ринку, тим вища концентрація виробників (продавців) на цьому ринку. Цю залежність характеризують чотири основних показники:

- 1) частка продажу в ринковому обсязі реалізації;
- 2) частка зайнятих трудових ресурсів на підприємстві у загальній чисельності зайнятих у виробництві даного продукту;

ного продукту;

3) частка вартості активів фірми у вартості активів усіх фірм, що діють на даному ринку;

4) частка доданої вартості на підприємстві в сумі доданої вартості всіх виробників, що діють на ринку.

Вже сам по собі розмір найбільших фірм може слугувати характеристикою концентрації на ринку. Саме цей критерій лежить в основі визначення монополістичної ситуації на ринку ряду країн. Так, в Україні й Росії ознакою монополізму слугує контроль економічним агентом не менше 35% ринку, у Великобританії — не менше 25% ринку.

Для глибокого вивчення процесів концентрації у тій чи іншій сфері економіки застосовують також інші показники, що на практиці спричиняються до значних методологічних проблем. Щоб забезпечити несуперечність висновків, які випливають з інтерпретації рівня і динаміки процесів концентрації ринку на основі того чи іншого показника, Л.Ханной і Дж.Кейєм [6, с. 293] запропонували ряд критеріїв, яким повинні відповідати ці показники, а саме:

1) якщо одна крива концентрації цілком лежить над іншою, то вона представляє вищий рівень концентрації. Крива концентрації визначається шляхом нанесення на графік часток ринкового обсягу виробництва, найбільших (1, 2, 3, ... n) фірм на ринку в міру їх збільшення;

2) горизонтальні злиття і приєднання підвищують концентрацію;

3) певне значення має показник частки ринку, що змінюється від 0 до 1. Якщо на даний ринок входить нова фірма і займає частку ринку, меншу від зазначеної за незмінних відносних ринкових часток усіх існуючих фірм, то концентрація знижується. У рамках даного критерію є два уточнення:

- а) вхід нової фірми на ринок збіль-

шує кількість фірм, що спричиняє зниження рівня концентрації;

б) якщо нова фірма має досить велику ринкову частку, вона може змістити криву концентрації у вертикальному напрямі на значну величину, підвищуючи таким чином концентрацію відповідно до критерію 1.

Найповніше всі ці критерії об'єднані в такому показнику:

$$R = \sum P_i^\alpha,$$
 де P_i^α — ринкова частка i -ї фірми; α — параметр еластичності, який визначає приріст коефіцієнта концентрації внаслідок появи нової фірми.

Для кількісної оцінки концентрації у банківській системі найчастіше використовують індекс Херфіндала-Хіршмана (ННІ), який цілком відповідає усім переліченим вище критеріям показників концентрації. Для його розрахунку визначають частку кожного банку в сукупному обсязі активів або депозитів. Ці величини треба піднести до квадрата й обчислити їх суму⁹.

Економічний зміст даного показника полягає ось у чому:

- 1) чим більше значення індексу, тим вища концентрація банків на відповідному ринку;
- 2) чим менше його значення, тим меншою мірою один або кілька банків панують на даному ринку, і тим рівномірніший розподіл ринкових часток серед усіх діючих на ринку банків;
- 3) здійснити злиття легше кільком дрібним банкам, аніж двом великим, особливо в регіоні, де є лише кілька банків, оскільки в цьому разі значення індексу зростає на 500—700 пунктів, а іноді й вище.

Досвід використання індексу Херфіндала-Хіршмана у світовій і вітчизняній практиці дає змогу виділити такі позитивні аспекти його застосування:

- 1) легкість підрахунку, оскільки не потрібно проводити попередніх процедур обробки даних (наприклад, ранжування);
- 2) простота інтерпретації, оскільки є загально визнані критерії числових значень цього показника;
- 3) порівнянність інформації про можливість банку впливати на ринок в умовах різних ринкових структур. Ринкова влада домінуючого банку, що контролює 50% ринку, в конкурентному оточенні справді порівнянна з ринковою владою монополістичного банку на ринку.

Індекс ННІ може варіювати від 10 000 (що означає монополістичне становище банку на ринку) до величини, близької до нуля (що означає відсутність концентрації). Із 1982 року індекс Херфіндала-Хіршмана слугить основним орієнтиром при здійсненні антимонопольної політики США. Його основна перевага — здатність чутливо реагувати на перерозподіл часток між фірмами, що діють на ринку.

⁶ Розраховано за даними журналу "Вісник Національного банку України". — 2007. — № 2.

⁷ Розраховано за даними журналу "Вестник Банка России" за відповідні періоди.

⁸ Розраховано за даними "Бюлетеня Національного банку України". — 2007. — № 2.

вою владою кожного з чотирьох банків-олігополістів. Так само в середньому кожен із банків-дуополістів, що контролюють ринок, матиме приблизно ті ж можливості впливати на ринкову частку, що й домінуючий банк, який контролює 70% ринку;

4) *незалежність індексу від розміру банківської системи в цілому;*

5) *індекс є функцією, що зменшується зі збільшенням кількості банків на відповідному ринку в разі нерівномірного розподілу ринкових часток;*

6) *даний показник відображає зміну частки на ринку найменшого або найбільшого банку.*

Водночас, на нашу думку, цьому індексу притаманна низка недоліків. Основним і найсуттєвішим недоліком його застосування є те, що за певних умов він недостатньо чутливий до кількості банків на ринку. А це важливо, оскільки концентрація в широкому розумінні повинна значною мірою залежати від даного фактора. До того ж цей показник є універсальним у загальноекономічному сенсі і не відображає специфіку банківської сфери. Вважаємо, що цей недолік можна усунути, якщо даний показник розраховувати не лише за активами або депозитами банку(ів), як це роблять зараз, а й за його (їхніми) робочими активами.

Наша точка зору із цього питання базується на тому, що саме робочі активи безпосередньо беруть участь у роботі банку на ринку і приносять йому доходи та прибуток. Показник концентрації у банківській сфері в такому разі обчислюється за формулою:

$$C = \sum_{i=1}^n \left(\frac{A_i}{\Sigma A} \times 100\% \right)^2,$$

де C — показник ринкової концентрації банківської системи;

ΣA — сукупні робочі активи банківської системи;

A_i — сукупні робочі активи i -го банку.

За аналогією можна розрахувати показник ринкової концентрації щодо будь-якого виду робочих активів банку:

$$C = \sum_{j=1}^n \left(\frac{A_j}{\Sigma A_j} \times 100\% \right)^2,$$

де ΣA_j — загальна сума j -го виду робочих активів банківської системи;

A_j — j -й вид робочого активу j -го банку.

Оцінку рівня концентрації у банківській сфері доцільно здійснювати на основі таких критеріальних значень показника ринкової концентрації:

1) $C = 10\,000$ — монополізований ринок банківських послуг;

2) $C > 0$ — відсутність конкуренції на аналізованому ринку, тобто має місце атомістичний ринок банківських послуг;

3) $C < 10\,000$ і не прямує до “0”. У цьому випадку ринок розцінюється як конкурентний.

Водночас, на наш погляд, існуюча класифікація ринку як конкурентного потребує уточнення, оскільки необхідно враховувати:

1) *кількість комерційних банків, що входять до банківської системи країни.* Чим їх більше, тим меншим може бути значення C для оцінки ринку як конкурентного;

2) *дисперсію, тобто розкид банків із різним рівнем їх частки в активах (зобов'язаннях) банківської системи країни.* Особливо актуальною, на наш погляд, ця умова є для банківських систем України і Росії, де рівень концентрації банків за обсягами капіталу, депозитів і активів (у тому числі й робочих активів) по території країни істотно відрізняється.

Поряд із застосуванням індексу Херфіндала-Хіршмана у банківській практиці концентрація на ринку оцінюється шляхом визначення часток активів або депозитів, контрольованих найбільшими банками, які обслуговують даний ринок. У світовій економічній науці **такий підхід до визначення рівня концентрації того чи іншого ринку ґрунтується на розрахунку коефіцієнта концентрації CR- n ¹⁰, що характеризує частку у відсотках кількох (наприклад, 3, 4, 8, 12) найбільших підприємницьких структур у загальному обсязі ринку, на якому вони представлені.** При цьому якщо значення даного коефіцієнта наближаються до 100, ринок характеризується високим ступенем монополізації, а якщо воно трохи вище нуля, то ринок оцінюється як конкурентний¹¹.

Водночас коефіцієнт концентрації CR- n нечутливий до різних варіантів розподілу часток між банками-конкурентами. Він не відображає роз-

поділу часток як у групі найбільших банків, так і поза нею — серед банків-аутсайдерів. Проілюструємо цей недолік на прикладі. Припустимо, що частка чотирьох найбільших банків становить 80%. У такому разі можливі варіанти, коли кожен із чотирьох банків володітиме різною часткою на ринку, скажімо, у такому співвідношенні: 55%, 20%, 4%, 1% — тобто коли спостерігається очевидне домінування одного банку.

Крім того, коефіцієнт концентрації CR- n відрізняється низькою інформативністю стосовно гостроти конкурентної боротьби на досліджуваному ринку.

Зважаючи на притаманні коефіцієнту концентрації CR- n недоліки та критичні зауваження щодо його використання в ході реалізації антимонопольної політики, Департамент юстиції США у червні 1982 року офіційно відмовився від застосування цього показника і прийняв як головну характеристику структури ринку індекс Херфіндала-Хіршмана.

У країнах ЄС для аналізу концентрації ринкових структур широко використовується індекс, запропонований співробітником Комісії ЄС у Брюсселі Ремо Лінда. Цей індекс, як і коефіцієнт концентрації CR- n , розраховується лише для кількох найбільших фірм (у тому числі банків) і, отже, також не враховує ситуації з фірмами (банками)-аутсайдерами. Однак, на відміну від коефіцієнта концентрації CR- n , індекс Лінда¹² орієнтований на облік розходжень у самій групі найбільших фірм (банків), тобто дає змогу визначити ступінь нерівності між банками-конкурентами, які лідирують на ринку.

На наш погляд, істотне значення для оцінки рівня конкуренції на ринку банківських послуг і макроекономічний аналіз концентрації банківського капіталу варто здійснювати залежно від його мети:

1) якщо мета аналізу — визначення антиконкурентних дій банків, то концентрацію необхідно визначати шляхом розрахунку частки банків у фактично сформованій структурі ринку, тобто без обліку потенційних банків-конкурентів;

2) якщо мета аналізу — дослідження процесів концентрації банківського капіталу для визначення довгострокових і перспективних проєктів (реалізації

¹⁰ Даний коефіцієнт Департамент юстиції США використовував у 1960—1980 рр. для оцінки концентрації ринку. При цьому в тих випадках, коли частка чотирьох найбільших фірм (CR 4) перевищувала 0.75 (75%), держава вводила обмеження на злиття (поглинання) на ринку, а сам ринок характеризувався як монополістичний.

¹¹ Економісти давно застосовують коефіцієнт концентрації CR- n для дослідження структури ринку, а в 1968—1982 рр. Міністерство юстиції США, розраховуючи його для чотирьох найбільших компаній у різних галузях економіки, використовувало CR- n як орієнтир для оцінки припустимості (або неприпустимості) злиттів. У статистичних щорічниках США регулярно публікувалися дані про частку 4, 6, 50, 100 найбільших компаній у виробництві найважливіших видів продукції.

¹² Індекс Лінда, як і розглянутий коефіцієнт концентрації та індекс ННІ, належить до загально-економічних показників для визначення конкуренції. Він характеризує співвідношення часток найбільших фірм на ринку. Детальніше про ці та інші індикатори ринкової структури див. у книзі: Waterson M. Economic Theory of Industry. — Cambridge University Press, 1987.

програм злиття банків, створення ФПГ тощо), необхідно враховувати можливості здійснення банківської діяльності і надання відповідних послуг утвореними банками за умови, що нові банки можуть увійти на ринок у найкоротший термін без істотних додаткових витрат.

Підсумовуючи викладене вище, доходимо такого висновку: для аналізу та визначення розмірів і рівня концентрації капіталу в банківській сфері варто застосовувати як перевірені часом, загальновідомі показники, що не потребують спеціальних знань для розуміння методики їх розрахунку, так і нові, прогресивніші показники, які дають змогу точніше, — з урахуванням специфіки процесів концентрації капіталу в банківській системі як особливій галузі економіки, — провести такі дослідження на макрорівні.

Література

1. Банки, вилучені з Державного реєстру банків України (24.06.1992 р. — 01.01.2007 р.) // Вісник Національного банку України. — 2007. — № 2. — С. 69—70.
2. Бюлетень Національного банку України // 2007. — № 2.
3. Зайцев О. Банков будет меньше, отделений больше // Банковская практика за рубежом. — 2004. — № 11. — С. 14—15.
4. Основні показники діяльності банків України на 1 лютого 2006 року // Вісник Національного банку України. — 2006. — № 3. — С. 21.
5. Коноваленко Н. У сингапурских банков слишком много капитала // Банковская практика за рубежом. — 2003. — № 9.

6. Хэй Д., Моррис Д. Теория организации промышленности. — СПб.: Экономическая школа, 1999. — Т. 1.
7. Ehrmann M., Gambacorta L., Martinez-Pages J., Sevestre P., Worms A. Financial systems and the role of banks in monetary policy transmission in euro area. — P. 14—15, 43—44.
8. Waterson M. Economic Theory of Industry. — Cambridge University Press, 1987.
9. Report on consolidation in the financial sector. — World Bank. — January 2001.
10. http://www.cfin.ru/ias/bank_resources.shtml.
11. Информационно-аналитические материалы Ассоциации региональных банков России // http://www.cfin.ru/ias/bank_resources.shtml.

Вітаємо! /

Віктор Капустін — “Фінансист року-2006”

Статуетку “Прометей-престиж” програми “Людина року” Віктору Капустіну (біля мікрофона) вручив перший заступник Голови Національного банку України Анатолій Шаповалов (на фото — праворуч).

Голова правління VAT “Родовід-банк”
Денис Горбуненко.

Голова ради директорів
ТОВ КБ “Дельта”
Микола Лагун.

Голова правління VAT
“Кредитпромбанк”
Людмила Распутна.

17 березня у Києві, в Національному палаці мистецтв “Україна” відбулася урочиста церемонія вшанування лауреатів та переможців одинадцяті загальнонаціональної програми “Людина року-2006”. У визначенні претендентів на здобуття лауреатських титулів узяли участь 745 експертів, делегованих 166 організаціями, установами, закладами, асоціаціями, спілками, фондами та засобами масової інформації.

На здобуття високих лауреатських звань “Людина року-2006” у дев’ятнадцяти номінаціях, які охоплюють найважливіші сфери професійної та громадської діяльності країни, було номіновано 740 претендентів, що представляли 14 регіонів України.

За рішенням Вищої академічної ради програми у номінації “Фінансист року” почесне звання виборювали 29 здобувачів, які представляли банківські установи, фінансово-промислові та інвестиційні структури, котрі протягом 2006 року своєю діяльністю найбільше сприяли становленню і стабілізації кредитно-фінансового ринку в Україні. Переможцем цілком заслужено визнано голову правління VAT “Укрексімбанк” Віктора Капустіна, а лауреатами стали голова правління VAT “Родовід-банк” Денис Горбуненко, голова ради директорів ТОВ КБ “Дельта” Микола Лагун та голова правління VAT “Кредитпромбанк” Людмила Распутна.

Наші щирі вітання лауреатам і переможцям — володарям титулу “Людина року-2006”! Нових вам перемог, творчих і бізнесових злетів!

Ювілеї

Український професійний банк: 15 років на ринку

Новітня історія розвитку вітчизняної банківської системи бере відлік із часу набуття Україною незалежності та початку розбудови ринкової економіки, невід'ємної складової демократичного суспільства. Одним із перших комерційних банків, що з'явилися в Україні на початку дев'яностих, став Український професійний банк. Нещодавно УПБ відсвяткував п'ятнадцяту річницю своєї діяльності.

П'ятнадцять років на ринку — достатній час, щоб оцінити здобутки та визначитися з перспективами розвитку.

Андрій Лихочас, голова правління Українсько-го професійного банку, пригадує, як усе починалося: "Свою нинішню назву — Відкрите акціонерне товариство "Український професійний банк" (БАТ "УПБ") — банк отримав у 2001 році, а зареєстрований як ТОВ "Меблі-банк" — у 1992 році. Випробовування кризою 1994—1995 років, спричиненою економічною нестабільністю в Україні, банк благополучно витримав і завдяки справді професійним фахівцям із честю вийшов зі скрутного становища. Нині УПБ — один із найстабільніших банків України."

Крок за кроком Український професійний банк ішов до того, аби стати надійною фінансовою установою, яка чесно виконує свої зобов'язання. УПБ успішно впорався із завданнями, поставленими у 2001 році на період до 2005 року. Важливо те, що всі фінансові показники з 2001 року постійно підтверджуються міжнародним аудитором Deloitte & Touche. Перевірка міжнародними аудиторами впродовж п'яти років свідчить про стабільність і прозорість діяльності банку.

Український професійний банк постійно поліпшує свої показники. Так, 2006 рік банк розпочав за позитивного фінансового результату попереднього року: 4.1 млн. грн. прибутку, 108.9 млн. грн. капіталу та 37.7% приросту активів. За станом на 1 січня 2007 року капітал банку збільшився до 200 млн. грн., активи — до 627 млн. грн. Це свідчення того, що УПБ досяг справді значних успіхів.

У 2007 рік Український професійний банк увійшов із новою стратегією розвитку. Прийнято доленосні рішення, спрямовані на розширення мережі, вдосконалення банківських продуктів та сучасне й комфортне обслуговування клієнтів.

Сьогодні УПБ надає послуги підприємствам усіх форм власності та фізичним особам, однак його стратегічні клієнти — малі та середні корпорації з річним оборотом від 50 до 100 млн. доларів США.

"Разом з акціонерами, — ділиться своїм баченням перспектив банку Андрій Лихочас, — розроблено стратегічний план розвитку до 2011 року. Продаж контрольного пакета акцій не передбачається, проте не виключена можливість продажу незначного пакета акцій портфельним інвесторам. До 2011 року планується відкрити 60 відділень банку — як в Україні, так і за її ме-

жами. У 2007 році банк вийде на зовнішній ринок запозичень: планується залучити кошти до 50 млн. у гривневому еквіваленті, до 10 млн. — у доларовому. Ми підготували справді міцну базу для реалізації нової стратегічної лінії, — продовжує голова правління. — УПБ має п'ять років міжнародного аудиту; цього достатньо для отримання кредитної лінії від ЄБРР. Крім того, банк отримав так звану "повну" ліцензію НБУ і збільшив капітал".

Розширення географії присутності УПБ у регіонах — одне із ключових завдань загальної стратегії. Це дає банку змогу активно розвиватися. Позиція Українського професійного банку на вітчизняному ринку фінансових послуг рік у рік посилюється завдяки стабільному зростанню клієнтської бази, розширенню спектра банківських продуктів і послуг, а також постійному розвитку мережі відділень. Останнє забезпечується не лише зростанням кількості структурних підрозділів, а й

поліпшенням їх якісних характеристик. Це дає змогу наблизитися до потенційних клієнтів, запропонувати їм європейські стандарти обслуговування та поступово охопити ті регіони країни, де банк ще не представлено.

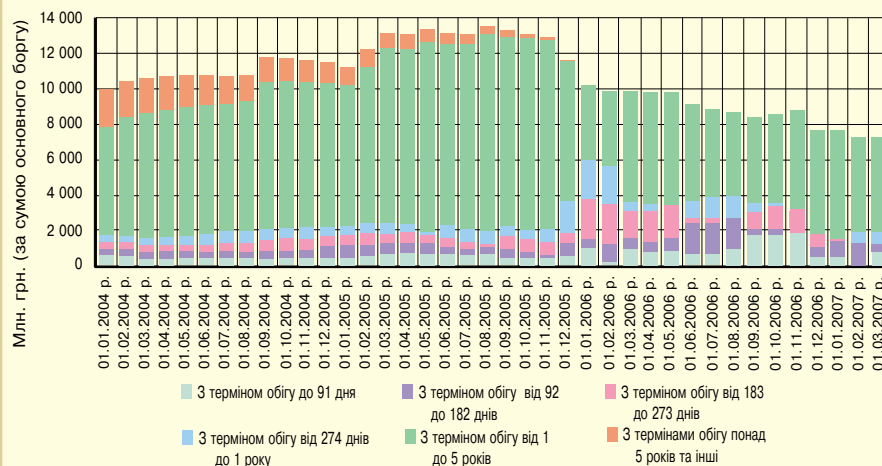
Український професійний банк досяг поставлених цілей завдяки тому, що завжди приділяв увагу підбору та навчанню персоналу. Працівники банку — одна з найбільших його цінностей. Не випадково багато співробітників УПБ працюють у банку понад 10 років. У колективі — як досвідчені професіонали, так і молодь. "Міцний сплав досвіду та молоді ініціативи дає нам змогу приймати оптимальні рішення щодо розвитку бізнесу і впевнено дивитися у майбутнє, — підсумовує Андрій Лихочас. — Ми працюємо для наших клієнтів і віримо, що наступні роки будуть ще успішнішими і для них, і для УПБ."

Прес-служба БАТ "УПБ".

Ринок державних цінних паперів України у лютому 2007 року

Обсяг облігацій внутрішніх державних позик, що перебувають в обігу
(на 1 березня 2007 року)

Примітка. У лютому 2007 року розміщення облігацій внутрішніх державних позик не проводилося.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

**Віктор
Козюк**

Професор кафедри економічної кібернетики Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя. Доктор економічних наук

Автор розглядає основні підходи до забезпечення світової фінансової стабільності: формування нової глобальної фінансової архітектури, розвитку валютних союзів як варіанта спрощення міжнародної фінансової системи, підвищення симетрії в інституціональній організації центробанків, посилення уваги до фінансових дисбалансів — та аналізує їх в аспекті реалізації монетарної політики в умовах глобалізації.

Дослідження

Монетарні аспекти розвитку поглядів на проблему забезпечення глобальної фінансової стабільності

З огляду на подальшу експансію глобального фінансового сектору і викликані цим трансформаційні процеси у світовій економіці актуалізується питання про необхідність побудови дієвих механізмів забезпечення фінансової стабільності на довгострокову перспективу. Ця тенденція виникла у результаті переплетення складних і взаємопов'язаних процесів, серед яких слід зауважити:

- еволюцію монетарної політики та інституціональної організації центральних банків як факторів унеможливлення радикальної редакції діючої міжнародної валютної системи;

- плаваючі курси і мобільність капіталу як передумови розвитку глобальної фінансової інтеграції та випереджаючої експансії фінансового сектору порівняно з розвитком фізичної економіки і навіть монетарних агрегатів;

- посилення вразливості національних фінансових систем багатьох країн до волатильних потоків капіталу в міру підвищення значення суб'єктивно-психологічних факторів мотивації фінансових посередників і виникнення можливостей для мультирівноважного оптимального стану глобальних інвесторів;

- глобальну взаємозалежність та “блукуючі” кризи;

- пошук варіантів реформування МВФ та розбудову й поширення елементів “нової” фінансової архітектури на тлі неможливості радикального перегляду чинного Ямайського валютного устрою.

Саме у чинному міжнародному валютному устрої багато економістів вбачає основну проблему глобальних валютно-фінансових потрясінь. Причому є тенденція не розділяти монетарні фактори дестабілізації (суперечливі цілі центробанків щодо внутрішньої та зовнішньої рівноваги, проблема фіскального домінування і політичного бізнес-циклу як чинників проінфляційної дестабілізуючої політики тощо) та суто фінансові аспекти

проблеми [1; 2; 3]. За такого підходу потенційні кризи асоціюються із системними рисами сучасної економіки. За альтернативного підходу наголошується на превалюючій ролі фінансових факторів, тобто тих, що пов'язані з ендегенними трансформаціями у фінансовому секторі глобальної економіки [4; 5; 6; 7].

Водночас послаблюється увага до монетарних детермінант сучасних потрясінь. На нашу думку, це випливає з тенденцій до зниження інфляції та підвищення ефективності монетарної політики, а також до посилення її інституціонального захисту, зокрема шляхом делегування центробанкам мандату на забезпечення цінової стабільності. Таким чином створюються фундаментальні передумови для нівелювання багатьох внутрідержавних макроекономічних детермінант криз, що було характерно для 1970—1980-х рр. чи початку 1990-х рр. [8; 9]. Разом із тим це не виключає розгляду проблеми підвищення стабільності глобальної економіки, зокрема її фінансового сектору, з точки зору аналізу монетарних процесів. Мало того, лише за останнє десятиліття ракурс і методологічні засади такого аналізу суттєво еволюціонували, що потребує їх вивчення та робить актуальним дослідження у даному напрямі.

Зазвичай питання фінансової стабільності у монетарному контексті розглядається з позиції делегування центральному банку експліцитного мандату на її забезпечення без відповідних екстраполяцій щодо рівня глобальної економіки [10; 11]. Пошук же варіантів забезпечення глобальної фінансової стабільності здебільшого концентрується на проблемах формування “нової” фінансової архітектури [12; 13; 14] і, таким чином, замикається на самому собі, оскільки не претендує на розробку реальних альтернатив і тим більше — на узагальнення поглядів на дану проблему в усій їх багатоглибини. Тому мета

дослідження — простежити розвиток поглядів на проблему забезпечення глобальної фінансової стабільності та виявити їх монетарну етимологію.

При цьому під глобальною фінансовою стабільністю розуміємо такий розвиток фінансового сектору, який би сприяв довгостроковому зростанню глобальної економіки в цілому, забезпечив безперешкодне фінансування дефіцитів платіжних балансів із приватних джерел (фінансування з офіційних джерел тут розглядаємо як елемент забезпечення самої стабільності або ж як свідчення її ушкодження), створив рамкові умови для запобігання кризовим ситуаціям у фінансово-банківській і валютно-курсовій сферах окремих країн і їх поширенню на інші країни за збереження принципу мобільності капіталів для алокаційної ефективності економіки та гнучкості валютних курсів як фактора уникнення суперечливих монетарних цілей центробанків.

Можна виділити такі основні варіанти забезпечення глобальної фінансової стабільності:

- формування “нової” глобальної фінансової архітектури;
- формування валютних союзів як спосіб регіоналізаційно-інтеграційного реагування на виклики глобалізації та імперфекції глобальних ринків капіталу;
- посилення симетрії інституціонального забезпечення функціонування центральних банків та зближення їх функцій реагування на зміни у монетарних процесах;
- підвищення уваги до проблеми фінансових дисбалансів як фактора волатильності валютних курсів і потоків капіталу.

Одним із перших варіантів забезпечення глобальної фінансової стабільності виявилася тенденція до формування “нової” фінансової архітектури¹. Невдоволення існуючим станом речей у сферах глобальних фінансових процесів і міжнародної валютної системи яскраво проявилось після мексиканської кризи 1994 року та набуло особливого резонансу після азіатської кризи й російського дефолту. Аналіз посткризової ситуації та пошук варіантів уникнення валютних криз нового покоління спонукав до вдосконалення діючих міжнародних засобів запобігання і швидкого реагування на дестабілізаційні процеси у

валютно-курсовій та фінансово-банківській сферах. Основними елементами “нової” архітектури, яка відображає регулюючі впливи на функціонування міжнародного валютного устрою та системи фінансових ринків глобального рівня, є:

- транспарентність, відповідальність та “хороше” врядування;
- міжнародні стандарти й коди;
- посилення фінансових систем (національних, але у контексті фінансової відкритості й ефективного виконання ринками функції фінансового посередництва);
- лібералізація руху капіталів;
- стійкі режими валютних курсів;
- ідентифікація і моніторинг зовнішньої вразливості;
- підвищення відповідальності й ролі приватного сектору в урегулюванні криз;
- розширення ролі МВФ [16, с. 5—7].

Р.Норд більше уваги зосереджує на мікроекономічних аспектах підвищення фінансової стабільності, акцентуючи на інформаційних аспектах ефективного функціонування глобальних ринків, виділяє три базових основи “нової” архітектури: перший — транспарентність; другий — стандарти і коди; третій — здорові фінансові системи. Відповідно її основними складовими є: міжнародні стандарти, покликані вдосконалити систему поширення даних; транспарентність фінансової, монетарної та фінансової політики; банківський нагляд; регулювання сфери обігу цінних паперів та системи страхування; платіжні системи; системи страхування депозитів; стандарти бухгалтерського обліку та аудиту; режими визнання неплатоспроможності; поліпшення якості корпоративного управління [17].

Попри різний наголос цих узагальнень на макро- та мікрозасадах забезпечення глобальної фінансової стабільності в рамках функціоналізації елементів “нової” архітектури, їх загалом об’єднує один принцип. Макроекономічна і регуляторна політика (в аспекті окремої країни) та корпоративна етика (в аспекті глобально значущих бізнес-одиниць) повинні забезпечити рамкові умови для запобігання кризовим ситуаціям шляхом нівелювання передумов для настрів щодо відпливу капіталу чи спекулятивних атак, а підвищення інформаційної симетрії за рахунок транспарентності покликані усунути підґрунтя для гіпершвидкої корекції відкритих позицій глобальних гравців від-

повідно до їх раціональних очікувань, сформованих за некоректного сприйняття або розуміння тих чи інших подій.

При цьому, якщо учасники глобальних ринків покладаються на власні раціональні очікування, вони відповідно повинні нести частину тягара надшвидкого пристосування до нових рівноважних умов, оскільки більшість країн не в змозі відреагувати на емірджетні рішення валютних спекулянтів так, щоб це не зашкодило національній макроекономічній системі. Наприклад, захист валютного курсу від спекулятивної атаки в країні з хорошими макрпоказниками шляхом підвищення процентних ставок негативно позначається на економічному зростанні, підвищенні добробуту і стабільності національної фінансової системи. Утримання ж курсу дає змогу міжнародним інвесторам зберегти валютну дохідність вкладень.

Оскільки в країні не існувало жодних макрпередумов для відпливу капіталу, і він викликаний виключно змінами в настроях інвесторів, то останні мають зазнати певних втрат: або у вигляді девальвації (ревальвації — у разі припливу капіталу), або у вигляді тягара колективних дій при врегулюванні боргових проблем чи реалізації погодженого екстреного кредитування. Усвідомлення ж інвесторами того, що вони понесуть втрати при реалізації сценарію спекулятивної атаки, спонукатиме їх бути обачливішими, внаслідок чого запрацює механізм гасіння спекулятивних настроїв.

Даний варіант забезпечення глобальної фінансової стабільності, який виник фактично першим, хоч і акцентує на проблемі морального ризику, інформаційної асиметрії та необхідності здійснення здорової макрополітики (цінова стабільність, фінансова збалансованість), етимологічно все ж спирається на ряд принципових монетарних проблем.

По-перше, як уже зазначалося, радикальна трансформація чинної міжнародної валютної системи неможлива. Попри те, що ця система передбачає плаваючі курси, мобільність капіталів, розглядається як фундаментальна основа експансії фінансового сектору (понад усе ринку деривативів), волатильності валютних курсів і потоків капіталу, породжує складну проблему конкуренції провідних валют за роль резервних активів (так званий монетарний лесеферизм), сприяє поділу глобальної економіки за принципом валютних блоків, які ма-

¹ Етимологію даної дефініції та її логічний зв’язок із поняттям міжнародної валютної системи, а також монетарні аспекти її формування і функціонування розглянуто в нашій статті [15].

ють властивості макрофінансової та зовнішньоторговельної гравітації, вона є внутрішньо сумісною з доктринальними змінами у засадах макроекономічного регулювання, що відбулись у розвинутих країнах із крахом кейнсіанської парадигми. Дані засади можна звести до такого: імпульси розвитку економіки забезпечуються завдяки лібералізації та орієнтації на фактори міжнародної економіки, а національна макроекономічна політика забезпечує цінову стабільність і відносну бюджетну збалансованість задля стимулювання розвитку конкуренції та інноваційності.

По-друге, ця система є сумісною із сучасним вибором у рамках “трилеми”: орієнтація на плаваючі курси та капітальну мобільність супроводжується вибором монетарного пріоритету досягнення внутрішньої рівноваги (що можна розуміти як цінову стабільність та/або мінімізацію коливань ВВП). Це цілком закономірно з огляду на те, що саме до такого вибору тяжіли центральні банки впродовж усього їх історичного розвитку (це спостерігалось і в часи золотого стандарту, й у міжвоєнний період, під час формування Бреттон-Вудської системи, і, найголовніше, — під час її краху).

По-третє, інституціональні трансформації центробанків в останньому десятилітті відображають тенденцію до юстицabelної формалізації пріоритету внутрішньої рівноваги у вигляді переходу на мандат цінової стабільності, а сама монетарна політика стала ефективнішою як щодо забезпечення контролю за інфляцією, так і щодо обмеження коливань ВВП [18], унаслідок чого починають діяти жорсткі структурні обмеження на можливості відходу від діючої практики монетарного регулювання задля створення системи, котра наразі не має чіткого образу і, вірогідно, застаріє ще під час її розробки².

По-четверте, як доводять Б.Ейченгрін та М.Бордо, жодна з міжнародних валютних систем не убезпечує від валютних криз і фінансово-банківських потрясінь, а кількість таких дестабілізаційних моментів останнім часом аж ніяк не менша, ніж у минулому [20]. Тому пошук шляхів забезпечення глобальної фінансової стабільності слід провадити не лише у площині фантомних реформ міжнародної валютної системи.

Зрештою, зазначені закономірності свідчать про те, що за неможливості реформування діючого валютного устрою світу можуть зміцнюватися регулюючі елементи надбудовчого характеру, посилюючи тенденцію до підтримання гомеостазу системи та випереджаючу реакцію на кризові ситуації за допомогою відповідного інструментарію МВФ і застосування окремих специфічних механізмів виходу з кризи. Це й активізує роботу елементів “нової” фінансової архітектури, які, хоч і не мають монетарної природи, справляють дисциплінуючий вплив на центральні банки, оскільки передбачають підвищення їх транспарентності не лише на національному, а й на глобальному рівні.

Перехід до вказаних принципів активізації регулюючих компонентів у системі глобальних макрофінансових процесів не спростовує намагання окремих країн вирішувати проблему вразливості до глобальної фінансової нестабільності за рахунок уцілювання регіональної інтеграції. Формування валютних союзів, інспіроване можливістю подолати багато проблем фінансової глобалізації³, з позиції аналізу процесів забезпечення глобальної фінансової стабільності можна розглядати з потрібної точки зору.

По-перше, зважаючи на можливість валютно-фінансових криз мігрувати у межах окремого регіону та в цілому в глобальній економіці, послаблення вразливості окремої країни до таких потрясінь за рахунок участі у валютному союзі створює позитивні екстерналії для глобалізованого світу. Це явище вписується в тенденцію аналізувати фінансову стабільність як таку, що становить суспільне благо, а в контексті глобалізації — глобальне суспільне благо⁴. Дана проблема є

особливо важливою з огляду на те, що криза в одній із країн чи регіоні в умовах зростання значення суб’єктивного сприйняття інвесторами преференцій стосовно ризику і дохідності може не тільки призвести до обвалу валюти й негараздів у фінансово-банківському секторі (і, як наслідок, у стисненні споживання та інвестицій), а й позначитися на утворенні довгострокових трендів щодо потоків капіталу в глобальній економіці.

Наприклад, унаслідок азіатської кризи та перегляду ставлення інвесторів до ризику й дохідності країни третього світу почали отримувати менше інвестицій, інколи перетворюючись на чистих експортерів капіталу. При цьому можуть зазнати змін і засадничі фактори економічного зростання. Якщо до азіатської кризи країни третього світу в цілому мали дефіцитні рахунки платіжного балансу, які покривалися припливом інвестицій, то сьогодні у них — профіцитні поточні рахунки та відплив інвестицій, що послаблює інвестиційні основи оновлення структури економіки й уповільнює інновації, а також підвищує залежність таких країн від торговельного протекціонізму розвинутих країн і коливань умов торгівлі з ними.

По-друге, формування валютних союзів призводить до зменшення кількості валют, що має фундаментальне значення для створення ендегенних передумов забезпечення глобальної фінансової стабільності. Наприклад, Д.Веннер, керуючий Східно-Карибським центральним банком, стверджує, що за меншої кількості валют міжнародна фінансова система спрощується, і за рахунок цього стає стійкішою [22, с. 2]. Тенденція до підвищення стійкості глобальної фінансової системи внаслідок зменшення кількості валют має ендегенний характер. Так, підвищення волатильності капіталів і валютних курсів, як засвідчують окремі дослідження, є похідною не фізичного зростання ринку, а збільшення кількості доступних фінансових інструментів [6; 7]. Дане явище прямо пов’язане із фінансовою глобалізацією: чим більше країн відкриватиме свої фінансові ринки, тим більшою буде кількість можливих варіантів глобальної диверсифікації портфелів, тим волатильнішими будуть потоки капіталу і, як наслідок, валютні курси. Можна також додати, що перетікання капіталу не є нейтральним щодо рівня капіталізації окремих сегментів внутрішнього фінансового ринку, а це може по-

² Російський економіст С.Афонцев доходить такого висновку, спираючись на політико-економічні засади аналізу проблеми глобального регулювання [19].

³ Утворення валютного союзу дає змогу трансформувати модель економічного зростання на основі сплаву переваг ендегенної та екзогенної моделей, усунути вразливість до регіоналізації валютних криз, стимулювати регіональну інтеграцію на основі стабільного монетарного режиму, за якого підтримання курсової сталості для інтеграційних стимулів не конфліктувало би з монетарними цілями окремої країни (що випливають із пріоритету її внутрішньої рівноваги), створювати передумови для акселерації розвитку союзного фінансового простору (наміри щодо цього випливають з ефекту масштабу та усунення валютного ризику зі структури процентних ставок). Інституціональний формат макрорегулювання у валютному союзі може бути більш ефективним для реалізації здорової монетарної та фінансової політики. Детальніше див.: [8, с. 170–193].

⁴ Незважаючи на те, що інтерпретація фінансової стабільності як суспільного блага з’явилася ще наприкінці 1990-х років, концептуалізацію даного питання здійснено лише в 2005 році — у праці Г.Шинасі [21, с. 27–153].

значатися на динаміці реальних макрозмінних — інвестиціях та споживанні (через ефект доходу, ефект статей балансу тощо). Тому завдяки валютній уніфікації, що зменшує кількість фінансових інструментів та усуває необхідність укладання хедж-операцій із цілим набором пар валют, запускатиметься механізм гасіння штучного перетікання капіталів із ринку на ринок.

По-третє, утворення валютних союзів дає змогу спростити систему міжнародної координації макроекономічної політики. Як засвідчують окремі дослідження, в сучасних умовах цей процес уже виходить за вузькі рамки самітів країн Великої сімки та спонукає до пошуку розширеного і відповідно репрезентативнішого представництва учасників глобальної економіки через формування стійких груп (група 10, група 22, група 33 тощо) [23; 24]. Основною підставою цього є сформований рівень взаємозалежності у світі, коли розвинуті країни не в змозі забезпечити стабільне зростання власних і глобальної економік безвідносно до стабільності (зокрема, фінансової) у країнах третього світу, а останні не можуть суттєво вплинути на макродинаміку розвинутих країн. Утім, тенденція до підвищення значення груп країн для ефектної реалізації міжнародної координації наражається на відому аксіому теорії суспільного вибору: чим ширша коаліція, тим важче досягнути результату, а процес калібрування оптимальної коаліції без формальних рамок примусу щодо необхідності досягнення результату (схвалення рішення) може розтягнутися на нескінченний період. Отже, формування валютних союзів може розв'язати дилему "оптимальність проти репрезентативності" і становити фактор підвищення глобальної фінансової стабільності.

Важливою альтернативою міжнародним і наднаціональним варіантам забезпечення стабільності у сфері глобальних фінансових процесів є напрям досліджень, де аргументується, що зниження волатильності у сфері валютних курсів та потоків капіталу пов'язане з підвищенням інституціональної симетрії у сфері функціонування центральних банків. Загальнометодологічний аргумент на користь даного твердження висунули К.Каттнер та А.Позен. Як вважають ці економісти, традиційне сприйняття монетарної політики у бінарних категоріях інфляції та валютного курсу застаріло. Аналіз сучасних монетарних процесів має

ґрунтуватися на триполярному підході, за яким би ув'язувалися інфляція, валютні курси та незалежність центральних банків, захищена інституціонально. Саме за триполярного підходу можна пересвідчитися, що результати аналізу монетарної політики є кращими тоді, коли ці три явища оцінюються разом [25].

К.Каттнер та А.Позен підкріпили свої висновки й емпірично. Порівняння тенденцій до транспарентності Бундесбанку, ФРС США та Банку Японії дало змогу пересвідчитися, що інституціональний статус провідних центробанків не є нейтральним щодо валютно-курсних коливань. На основі емпіричного аналізу курсових флуктуацій між доларом, німецькою маркою та єною впродовж 1980—1990-х років було виявлено, що підвищення транспарентності у поведінці ФРС за одночасно високого рівня відкритості Бундесбанку суттєво позначалося на зменшенні волатильності курсу долар — марка, тоді як зниження транспарентності Банку Японії призвело до протилежного результату: волатильність курсу єни і щодо марки, і щодо долара зросла [25].

Е.Труман, фахівець Інституту міжнародної економіки (Вашингтон), аналізуючи процес переходу до таргетування інфляції, також доходить висновку, що запровадження даного режиму монетарної політики не тільки ЄЦБ, а й ФРС та Банком Японії може підвищити глобальну фінансову стабільність, оскільки монетарні дії провідних центральних банків будуть транспарентнішими, а кінцеві цільові змінні — однорідними як у квантифікованому розумінні, так і в розумінні глобальних економічних агентів.

Емпіричні та формально-логічні аргументи на користь такого підходу до забезпечення глобальної фінансової стабільності наводять також Ч.Енгель та К.Вест. На їх думку, відхилення реального валютного курсу від його довгострокової траєкторії є похідною різниці у функції встановлення процентних ставок центральним банком. Чим варіативнішими є параметри реакції на зміни інфляції та ВВП у такій функції двох центробанків, тим варіативнішим буде валютний курс за відповідною парою валют, що підтверджують емпіричні дані стосовно німецької марки та долара [26]. Автори дослідження доводять, що асиметрія мандатів центробанків також може бути фактором валютної нестабільності, оскільки ринки порізно сприймають реакцію тих чи

інших монетарних органів на одну й ту ж проблему, усвідомлюючи відмінності їх інституціонального дизайну як передумову для відмінностей в операційних і стратегічних рішеннях [8, с. 299—301].

Із розглянутих нами досліджень впливає важлива закономірність. Валютно-курсні коливання, відірвані від фундаментальних макропроцесів, і, як наслідок, волатильність курсів та потоків капіталу, що є основними викликами глобальній фінансовій стабільності, детермінуються двоєдиним фактором: поєднанням ринкових очікувань, які спираються на розуміння відмінностей у поведінці центробанків, обумовлених їх інституціональним статусом, із реальною варіативністю базових засад побудови монетарного режиму, рівня транспарентності, функцій реакції, що знову ж таки впливають з інституціонального дизайну центробанків. Отже, підвищення інституціональної симетрії у системі організації провідних центробанків світу (співмірний рівень незалежності, мандат на забезпечення цінової стабільності, транспарентність) і зближення параметрів функції реакції на коливання інфляції та ВВП дають змогу усунути частину курсових флуктуацій, оскільки ринки зважатимуть на симетричність та однакову прогнозованість поведінки монетарних органів щодо тих чи інших обставин. Відповідно усунення такої частини курсових коливань позитивно позначатиметься і на курсових співвідношеннях щодо третіх валют, оскільки крос-курси теж стануть стабільнішими, що потенційно зменшить кількість та обсяг хедж-операцій у цілому в глобальній фінансовій системі, яка внаслідок стане стабільнішою та менш вразливою до потрясінь.

Специфікою даного підходу до забезпечення глобальної фінансової стабільності є те, що він не потребує значних політичних зусиль для реформування діючих міжнародних інститутів чи втрати країнами частини суверенітету при формуванні валютних союзів. Цей підхід реалізується у площині еволюції самих центральних банків, траєкторія якої відображає наявність суттєвої тенденції до конвергенції як у сфері практичного застосування принципів монетарної автономії та її формально-інституціонального захисту, так і в сфері підвищення значення орієнтації на підтримання цінової стабільності — макроекономічної основи сталого довгострокового економічного зростання на засадах конкуренції та інноваційності.

Зростання ключових фінансових активів і монетарних агрегатів у 1970–2004 рр.
(середнє значення у відсотках від ВВП для США, Німеччини, Великобританії, Японії,
Франції, Італії, Канади, Нідерландів)

Активи та монетарні агрегати	1970 р.	1980 р.	1990 р.	2004 р.
Цінні папери	100	90	180	350
Активи фінансових інститутів	100	130	200	290
Банківські активи	100	130	180	270
M3	100	110	120	150
M1	100	90	90	120
Готівка	100	60	65	90

Джерело: [21, с. 7].

Попри тривалі дискусії щодо вдосконалення міжнародної фінансової архітектури та варіантів подальших трансформацій центробанків, останнім часом розгляд проблеми глобальної фінансової стабільності зміщується у бік дослідження проблеми фінансових дисбалансів — значного відхилення динаміки фінансових агрегатів (капіталізація ринку різних фінансових інструментів) від історично відомих траєкторій. Причому в перших дискурсах на тему забезпечення фінансової стабільності глобального рівня справді не враховували потенційну загрозу фінансових дисбалансів, а концентрувалися на питаннях переходу до “нової” фінансової архітектури⁵, внаслідок чого акценти в пошуках шляхів забезпечення стійкості міжнародної системи фінансів змістилися з національного рівня на міжнародний і сконцентрувалися на транспарентності й параметрах здорової макрополітики. Одним із аспектів прояву таких дисбалансів вважається експансія фінансового сектору (див. таблицю).

Те, що дана проблема порушується саме у контексті аналізу монетарної політики, зумовлено низкою загальнотеоретичних та емпіричних аргументів.

1. Експансія фінансових агрегатів призводить до збільшення обсягу та значень транскордонної торгівлі фінансовими інструментами. Відкриття позицій за інструментами фінансового ринку в іноземній валюті веде до укладення перестрахових угод, що каталізує розвиток ринку деривативів. У підсумку це спричиняється до підвищення волатильності і валютних курсів, і потоків капіталу, та постановки питання про характер монетарної відповіді на зазначені флуктуації.

2. Нагромадження валових (чистих) зовнішніх активів та зобов'язань реально впливає на валютний курс

через зміну рівня дохідності інструментів за кордоном, що може позначатися на реальних внутрішніх макропроцесах, і потребує адекватної оцінки з боку центробанків.

3. Міжнародна мобільність капіталів лише прискорює розбухання фінансових агрегатів, оскільки доступність глобальних ресурсів зростає, а реальний вплив очікувань інвесторів щодо капіталізації ринків у бік зростання чи падіння у глобальній мережі має мультиплікативний характер.

4. Коливання рівня капіталізації фінансових ринків та якості банківських активів можуть справляти реальний вплив на динаміку інвестицій і споживання, що викликати зміни в поточній динаміці ВВП та інфляції, спонукаючи центробанки до реагування.

5. Помилка в очікуваннях щодо перспектив того чи іншого фінансового ринку або його сегмента призводить до хаотичної адаптації портфельів до нових рівноважних умов і на тлі підвищеної чутливості потоків капіталу між країнами та регіонами до зміни ставлення інвесторів до комбінації ризику та доходу може негативно впливати на цілі регіони світу. Внаслідок цього в силу сформованого рівня взаємозалежності глобальна економіка може потрапляти в стан спонтанної рецесії.

6. Економічне зростання корелює з динамікою розвитку фінансового ринку, зокрема з показником зростання внутрішнього кредиту, але водночас саме цей показник є одним із головних індикаторів діагностики майбутньої потенційної валютної кризи та фінансової дестабілізації.

Зазначимо, що проблема реакції центральних банків на фінансові дисбаланси залишається не розв'язаною. Це зумовлено такими чинниками:

— відсутністю консенсусу щодо того, чи повинна фінансова стабільність бути експліцитним мандатом монетарних органів;

— реакція на зростання фінансових агрегатів може не лише йти врозріз із

динамікою ВВП та інфляції, а й не враховувати того, як вона співвідноситься з обумовленістю фундаментальними, а не спекулятивними факторами;

— монетарна реакція на фінансові дисбаланси може вмішувати проблему морального ризику;

— немає альтернативних варіантів реакції на такі дисбаланси, крім маніпулювання процентними ставками та впливу на ліквідність банківської системи. А це може позначитися лише на окремих сегментах фінансового ринку (наприклад, на ринку іпотечних інструментів і, як наслідок, у будівельному секторі), а не на тенденції в цілому;

— трансферти ризиків у межах фінансової системи, що вдосконалюється, як правило, не пов'язані з монетарними діями, отже, потребують наглядових та регуляторних зусиль;

— практика міжнародної координації політики свідчить: нині значно легше узгодити структурні критерії банківського нагляду та фінансового регулювання, ніж змінити поточні макропріоритети монетарних органів тощо.

Важливість проблеми фінансових дисбалансів, які виникають на національному рівні, для глобальної фінансової стабільності полягає також у тому, що вони можуть бути факторами впливу на платіжний баланс. Це зумовлено зрушеннями в інвестиціях та споживанні за розростання фінансових агрегатів; а найголовніше те, що такі дисбаланси створюють передумови для зростання невизначеності стосовно того, як структурні компоненти платіжного балансу впливатимуть на динаміку валютного курсу. США демонструють характерний приклад, коли дефіцит поточного рахунку створює передумови для девальвації долара, а рух капіталів затримує цю тенденцію або змінює її на протилежну. Відповідно невизначеність щодо майбутнього валютного курсу зростатиме когерентно із нагромадженням дисбалансів, а спрогнозувати злам обох тенденцій буде неможливо, оскільки вони дедалі більше залежатимуть від суб'єктивної поведінки глобальних гравців. Небезпека в тому, що обвал валюти і вибух “фінансових бульбашок” можуть збігтися у часі або корелювати між собою, що призводитиме до резонансного поширення по всій глобальній системі.

Стосовно монетарної реакції на дану проблему зауважимо таке: чим чіткіше фінансові дисбаланси та платіжні дефіцити сигналізуватимуть про перегрів кон'юнктури (що відображати-

⁵ Про це свідчать виступи двох колишніх керівників МВФ — М. Камдесю та Х. Кюлера [27; 28].

меться на інфляції), тим більш вчасною буде реакція центробанків у вигляді підвищення ставок. З іншого боку, якщо глобалізація створює внутрішні передумови для дефляційного впливу на ціни, то така реакція може застримуватись. А це, у свою чергу, потребує посиленого моніторингу глобальних процесів алокації фінансових ресурсів і потоків капіталу та посилення координації центробанків у даній сфері для оптимізації монетарних дій відповідно до вчасного обмеження експансії фінансових агрегатів, не погіршуючи тим самим кондиції розвитку реально-го сектору економіки.

Можна підсумувати, що забезпечення глобальної фінансової стабільності має безпосередній монетарний прояв. Кризові потрясіння 1990-х років спричинилися до зміщення акцентів у бік формування "нової" фінансової архітектури з наголосом на транспарентності і підвищенні якості макropolітики. Подальша еволюція поглядів на дану проблему свідчить про посилення інтересу до формування валютних союзів як засобу спрощення глобальної фінансової системи та до підвищення симетрії в інституціональному статусі провідних центробанків і їх монетарних пріоритетів. Утім, останнім часом найбільше уваги приділяється проблемі фінансових дисбалансів.

Якщо формування "нової" глобальної фінансової архітектури та валютних союзів можна назвати пошуком шляхів забезпечення глобальної стабільності на міжнародному рівні, то розгляд проблеми глобальної фінансової стабільності у контексті запобігання фінансовим дисбалансам і їх негативному впливу на макропроцеси є відображенням тенденції до забезпечення глобальної фінансової стабільності через зміцнення стабільності на рівні економіки окремої країни. Наразі бракує консенсусу щодо необхідності монетарної реакції на такі дисбаланси; є тенденція розглядати вирішення даної проблеми під кутом удосконалення банківського нагляду та фінансового регулювання. Однак це не виключає необхідності координації між центральними банками стосовно моніторингу процесів розміщення глобального фінансового капіталу та коригування монетарної політики відповідно до ризику фінансової дестабілізації внаслідок нагромадження фінансових дисбалансів та невизначеності щодо перспектив їх зв'язку з валютними курсами.

Література

1. Сорос Дж. Криза глобального капіталізму: (Відкрите суспільство під загрозою) / Пер. з англ. — К.: Основи, 1999. — 259 с.
2. Сорос Дж. О глобализации / Пер. с англ. — М.: Эксмо, 2004. — 224 с.
3. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар / Пер. з англ. — К.: Вид. дім "КМ Академія", 2003. — 252 с.
4. Mendoza E. Why Should Emerging Economies Give Up National Currencies: A Case for Institutions Substitution // *NBER Working Paper*. — 2002. — № 8950. — P. 1—37.
5. Calvo G., Reinhart C. When Capital Inflows Come to a Sudden Stop: Consequences and Policy Options // *Reforming the International Monetary and Financial System*. / Ed. By P. Kenen and A. Swoboda. — Washington, D.C.: IMF, 1999. — P. 175—201.
6. Calvo G., Mendoza E. Capital-Market Crises and Economics Collapse in Emerging Markets: An Informational-Frictional Approach // *American Economic Review: Papers and Proceedings*. — 2000. — May. — P. 54—72.
7. Wagner H., Berger W. Financial Globalization and Monetary Policy // *Bank of Netherlands's Conference Papers*. — 2002. — Oct. — P. 1—40.
8. Козюк В.В. Монетарні проблеми функціонування глобальної фінансової архітектури. — Тернопіль: Астон, 2005. — 512 с.
9. Козюк В.В. Трансформація центральних банків в умовах глобалізації: макроекономічні та інституціональні проблеми. — Тернопіль: Астон, 2005. — 320 с.
10. Ferguson R. Should Financial Stability Be An Explicit Central Bank Objective? // *Challenges to Central Banking from Globalized Financial Systems. Conference at the IMF in Washington, D.C., September 16—17, 2002*. — P. 1—12.
11. Schwartz A. Asset Price Inflation and Monetary Policy // *NBER Working Paper*. — 2002. — № 321. — P. 1—22.
12. Kenen P., Swoboda A., Overview. *Reforming the International Monetary and Financial System / Proceeding of a Conference held in Washington*. — May 28—29, 1999. IMF // www.imf.org.
13. Kenen P. The International Financial Architecture: What's New? What's Missing? — Washington, D.C.: Institute for International Economics, 2001. — 192 p.
14. Eichengreen B. Toward A New International Financial Architecture: A Practical Post-Asia Agend. — Washington, D.C.: Institute for International Economics, 1999. — 216 p.
15. Козюк В.В. Нова міжнародна

фінансова архітектура: дефініційні контури та аспекти монетарного аналізу глобалізаційних процесів // *Актуальні проблеми економіки*. — 2005. — № 9. — С. 124—133.

16. La Gall F., Nsouli S. The New International Financial Architecture and Africa // *IMF Working Paper*. — 2001. — № 01/130. // www.imf.org.

17. Nord R. Central and Eastern Europe and the New Financial Architecture // *Finance and Development*. — 2000. — Vol. 37. — № 3 // www.imf.org.

18. Козюк В.В. Підвищення ефективності монетарної політики: роль глобалізації // *Галицький економічний вісник*. — 2005. — №. 3 — С. 3—14.

19. Афонцев С. Проблема глобального управління мирохозяйственной системой: теоретические аспекты // *МЭУМО*. — 2001. — С. 65—70.

20. Eichengreen B., Bordo M. Crises Now and Then: What Lessons From the Last Era of Financial Globalization? // *NBER Working Paper*. — 2002. — № 8716. — P. 1—55.

21. Schinasi G. Safeguarding Financial Stability. Theory and Practice. — Washington, D.C.: IMF, 2005. — 312 p.

22. Venner D. How can Monetary Policy be Conducted in the Union? // *Challenges to Central Banking from Globalized Financial Systems. Conference at the IMF in Washington, D.C., September 16—17, 2002*. // *IMF Seminars and Conferences Paper*. — 2002. — P. 1—6.

23. Meyer L., Doyle B., Gagnon J., Henderson D. International Coordination of Macroeconomic Policies: Still Alive in the New Millennium // *Board of Governors of the Federal Reserve System International Finance Discussion Papers*. — 2002. — № 723. — P. 1—46.

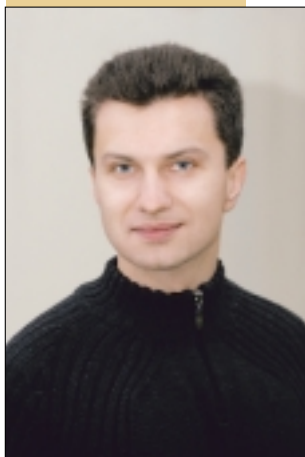
24. Frankel J., Roubini N. The Role of Industrial Country Policies in Emerging Market Crises // *NBER Working Papers*. — 2001. — № 8634. — P. 1—108.

25. Kuttner K., Posen A. Beyond Bipolar: A Three-dimensional Assessment of Monetary Frameworks // *Institute for International Economics Working Paper*. — 2001. — № 7. — P. 1—29.

26. Engel Ch., West K. Taylor Rules and the Deutschmark-Dollar Real Exchange Rate // *NBER Working Paper*. — 2004. — № 10995 // www.nber.org.

27. Toward a New Financial Architecture for a Globalized World: Address by Michel Camdessus. — London, May 8, 1998 // www.imf.org;

28. Kohler H. The Role of the IMF in a Globalizing World Economy // *Fourth Annual Conference of the Parliamentary Network on the World Bank*. 2003 // *IMF Speeches*. // www.imf.org.

**Руслан
Набок**

Заступник начальника відділу досліджень фінансово-банківської системи Центру наукових досліджень Національного банку України

Автор пропонує систему рішень, що дає можливість керівництву банку визначати вірогідну тенденцію розвитку фінансової установи шляхом зміни недохідних активів. Методика ґрунтується на принципі універсальності, за яким можна аналізувати недохідні активи у межах конкретного банку або досліджувати окремі ситуації з недохідними активами у розрізі всього банківського сектору України.

Дослідження

Економетрична складова аналізу недохідних активів банку

Протягом останніх років питання щодо недохідних активів обговорювалося на всеукраїнських конференціях, у наукових виданнях, а також серед спеціалістів банківської справи. Отримані результати підтверджують необхідність нагального вирішення проблем аналізу недохідних активів, що є особливо актуальним для регулятора, банківських працівників, науковців. Система аналізу недохідних активів банку має передбачати оцінку максимальної кількості факторів, які повинні або можуть впливати на об'єкт дослідження.

Запропонована у статті система рішень дає змогу керівництву будь-якого банку визначити вірогідну тенденцію розвитку фінансової установи шляхом зміни недохідних активів. Методика ґрунтується на принципі універсальності, за яким можна здійснювати аналіз недохідних активів у межах конкретного банку (дослідження на мікрорівні) або досліджувати окремі ситуації з недохідними активами у розрізі всього банківського сектору України (на макrorівні). Отже, ця методика буде корисною як для аналітиків Національного банку України, так і для менеджерів банків.

Щоб система аналізу недохідних активів була гнучкою, доцільно формувати її за блочним принципом. У такий

спосіб можна безболісно додавати нові або розширювати наявні можливості вже діючих блоків. З метою комплексного виконання аналітичних процедур при різнобічному вивченні недохідних активів банку треба виокремити три основні етапи (напрями) аналізу (див. схему).

Першим напрямом вивчення недохідних активів банку є їх загальний аналіз, що полягає у виявленні тенденцій формування цих активів, зокрема при дослідженні їх динаміки та структури. У такий спосіб матимемо інформацію про зміну частки недохідних активів у активах як у середньому по системі банків, так і в межах груп банків. Аналізуючи структуру недохідних активів, можна визначити найвагомішу їх складову та отримати картину стану, в якому вони перебувають, та наскільки їх рівень є адекватним порівняно з розміром дохідних активів.

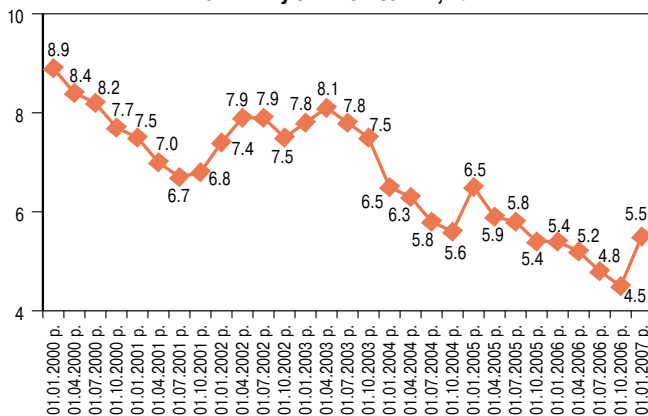
Аналіз за першим напрямом проведено з урахуванням специфіки регіонів України та груп банків, сформованих Національним банком України за розміром активів. Банківські активи безпосередньо або опосередковано впливають на кінцевий результат діяльності установи.

До недохідних активів віднесено дебіторську заборгованість, капітальні інвестиції, основні засоби, нематеріаль-

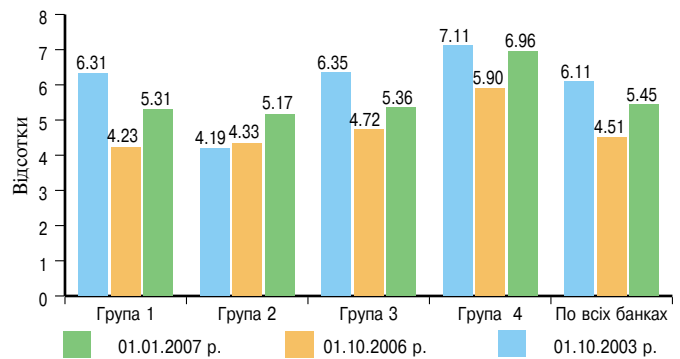
Етапи аналізу недохідних активів банку

Графік 1. Середня частка основних засобів та нематеріальних активів у активах банків, %

Графік 2. Середня частка основних засобів та нематеріальних активів у активах банків за станом на 01.10.2003 р., 01.10.2006 р. та 01.01.2007 р.

ні активи та запаси матеріальних цінностей на складі. Найбільшу частку недохідних активів становлять основні засоби та нематеріальні (тобто необоротні) активи, які є найстабільнішою складовою (див. графік 1).

Починаючи з 2000 року спостерігалася тенденція до зменшення частки основних засобів і нематеріальних активів у активах українських банків. Це сталося внаслідок активного нарощування банками передусім кредитних ресурсів. Протягом 2002–2003 рр. процес зменшення частки необоротних активів у активах банків припинився, оскільки банки активно розширювали мережу філій і відділень. Спостерігалася лише незначні коливання в межах від 7.4 % (на 01.01.2002 р.) до 8.1% (на 01.04.2003 р.). Розвиток роздрібних банківських послуг протягом 2006 року спричинив зростання питомої ваги необоротних активів в активах банків до 5.5% (на 01.01.2007 р.).

Іншим чинником, що зумовив зменшення частки цього виду активів, став новий, якісніший рівень управління банками, які розпочали процес створення ефективної структури своїх філій та відділень, водночас ліквідуючи збиткові. Насамперед це стосується системних банків.

У результаті українські банки перших трьох груп за станом на 01.10.2006 р. (незалежно від розміру) мали досить рівні частки основних засобів та нематеріальних активів у активах — від 4.23% у першій групі до 5.9% — у четвертій. Тенденція зростання розміру необоротних активів банків активізувалася на початок 2007 року (див. графік 2).

При цьому чим більшим є банк, тим гостріше постає проблема достатності капіталу. Це можна пояснити передусім непропорційним зростанням активів і капіталу, що в підсумку призводить до збільшення ризику діяльності установи в цілому.

Наразі до найактуальніших проблем, що потребують вирішення, слід віднести: забезпечення стабільності фінансових установ та мінімізацію ризиків діяльності банківської системи. Основними інструментами їх розв'язання є: 1) консолідація банків, 2) страхування ризиків і 3) пошук методики вчасного визначення ризиковості банку.

Показники за статтями недохідних активів у банках України занадто завищені, що, безумовно, зменшує резерви зростання прибутковості банківської установи в цілому. А якщо врахувати ще й значення нормативу миттєвої ліквідності, яке свідчить про значний запас ліквідних коштів банків, то дійдемо висновку, що українським банкам необхідно ефективніше розпоряджатися наявними ресурсами та збільшувати ефект від активних операцій.

Вважаємо, що керівництво банківської установи або спеціалісти Національного банку України при визначенні надійності й ефективності діяльності банку повинні враховувати також частку недохідних активів у активах банку.

Недостатня кількість недохідних активів призводить до великих експлуатаційних витрат (наприклад, високих орендних платежів), а отже, до підвищення собівартості банківських послуг. Надлишок же їх сигналізує про наявність баласту, який обтяжує установу, стримує її розвиток, відволікаючи з обігу значні кошти. Тому для забезпечення рентабельної діяльності банку необхідно дотримуватися певної пропорції між дохідними і недохідними активами. Щоб вийти на необхідний середній рівень недохідних активів у наступний період (у разі проведення аналізу окремою банківською установою), аналітики банку використовують метод екстраполяції власних накопичених даних за попередні періоди. Результатом діяльності банку є прибуток

(збиток), а оскільки дохідні активи безпосередньо впливають на нього, то вони містять у собі ті фактори, які чинять вплив і на них. Недохідні активи у свою чергу 1) акумулюють вплив “недохідних” факторів¹ на результируючий показник, 2) дають змогу швидко, за допомогою кількох коефіцієнтів скласти уявлення про загальний стан банку (див. формули (3) і (4)).

Другим напрямом системи аналізу недохідних активів (див. схему) є вирішення проблеми досягнення максимальної ефективності роботи через зв'язок ліквідності із недохідними активами. Отримані результати за цим напрямом використано для характеристики груп банків, які утворилися після запропонованого поділу їх за економічним коефіцієнтом недохідних активів за активами (HA_{λ}).

Ліквідність банку тісно пов'язана з його прибутковістю й перебуває у постійній суперечності з нею. Для досягнення максимального значення прибутку при підтримці необхідного рівня ліквідності слід проводити порівняльний аналіз граничних витрат залучених ресурсів та граничних доходів від їх розміщення, а також аналізувати рівень ліквідності при кожному варіанті залучення й розміщення коштів.

Дослідження розробок науковців стосовно визначення взаємозв'язку показників ліквідності банку та його прибутку засвідчило зорієнтованість лише на робочі (дохідні) активи. Такий підхід не дає комплексної (всесічної) оцінки зазначеного взаємозв'язку, оскільки не враховує всіх факторів впливу.

Третім напрямом методики аналізу недохідних активів (див. схему), на якому варто зупинитися детальніше, включає три взаємодоповнюючі складові. За допомогою економіко-математичного

¹ “Недохідні” фактори — це чинники, які є наслідком наявності в банку певного розміру недохідних активів.

моделювання побудовано моделі взаємозв'язку недохідних активів з іншими складовими балансу банку. Це дало змогу використати отримані розрахункові значення недохідних активів у побудові економетричних коефіцієнтів (HA_A^e). Шляхом математичних перетворень формули рентабельності отримано співвідношення недохідних активів (HA_A^p) за рентабельністю (див. формулу (4)).

Щоб мати найповнішу інформацію про напрями діяльності фінансової установи, в межах методики аналізу недохідних активів досліджено взаємозв'язок HA_A^e і HA_A^p . Завдяки цьому можна з'ясувати закономірності розвитку банківської установи, а також спрогнозувати подальшу його динаміку в разі збереження всіх інших тенденцій.

Результатом проведеного аналізу недохідних активів банку є:

1) на макрорівні (Національний банк України) — виявлення позиції банку щодо оптимальної (стабільної) структури активів для упередження на початковій стадії появи слабого банку;

2) на мікрорівні (ризик-менеджери, аналітики банку) — можливість контролю якості управлінських рішень стосовно структури активів залежно від стратегічних цілей банку.

Цим напрямом вивчення недохідних активів банків передбачено спочатку використання економіко-математичних регресійних моделей, побудував-

ши які, отримуємо математичні моделі за функціями, що виявляють взаємозв'язок недохідних активів з іншими елементами активів та зобов'язань банку. Для визначення параметрів моделі використано метод найменших квадратів, здійснено перевірку отриманих результатів на мультиколінеарність за допомогою X^2 , t -критерію та F -критерію.

Передумовою застосування методу найменших квадратів для оцінювання параметрів моделі є виконання таких умов:

1. Математичне сподівання щодо залишків дорівнює нулю;

2. Значення у матриці збурень (U) незалежні одне від одного і мають сталу дисперсію;

3. Матриця пояснювальних змінних (X) моделі не пов'язана із залишками;

4. Пояснювальні змінні моделі утворюють лінійно незалежну систему векторів, що за принципами економетричного моделювання передбачає відсутність суттєвої мультиколінеарності між ними, тобто матриця X має повний ранг. Враховуючи специфіку економічних процесів, що постійно змінюються, впливаючи таким чином на щільність взаємозв'язку між тими чи іншими факторами, при побудові економетричної моделі для аналізу недохідних активів допущено наявність незначної мультиколінеарності між факторами. Виключення з моделі одного з факто-

рів, що корелюють між собою, суперечить сутності економічних зв'язків між ними.

Оцінку параметрів моделі здійснено за допомогою методу найменших квадратів, ефективному при виконанні умов теореми Гаусса-Маркова.

При побудові економіко-математичної регресійної моделі необхідно мати найповнішу сукупність даних, а також забезпечити їх однорідність і точність.

Інформаційною базою для побудови економіко-математичних моделей слугують дані про результати роботи двадцяти п'яти банків України, що представляють різні групи та регіони, за шістнадцять періодів (кварталів). При формуванні інформаційної бази було застосовано неупереджений підхід, тобто вільний тип вибірки — зважали на те, щоб вона була репрезентативною й отримані результати можна було застосовувати при аналізі діяльності будь-якого банку.

Включаючи ту чи іншу статтю активів (зобов'язань) до економіко-статистичної моделі, провадився аналіз її впливу на елементи недохідних активів, тобто на недохідні активи взагалі в економіко-математичних моделях (див. таблиці 1 і 2).

На етапі економіко-математичного моделювання поставлено мету знайти й вивчити зв'язки між недохідними активами та групами активів і зобов'язань банків.

Активи банку згруповано за такими видами:

- валюта, монети, банківські метали (A_1);
- коррахунки в банках (A_2);
- депозити і кредити (A_3);
- цінні папери у портфелі банку (A_4);
- кредити і фінансовий лізинг, надані клієнтам (A_5);
- інвестиції капіталу (A_6);
- інші активи за мінусом дебіторської заборгованості (A_7).

Серед зобов'язань слід зауважити ті їх групи, які впливають на недохідні активи:

- коррахунки банків (P_1);
- депозити і кредити банків (P_2);
- кошти до запитання клієнтів (P_3);
- строкові депозити клієнтів (P_4);
- цінні папери власного боргу банку (P_5);
- кредити, отримані від міжнародних фінансових організацій² (P_6);
- субординована заборгованість (P_7);
- інші пасиви (P_9).

² Стаття "кредити, отримані від міжнародних фінансових організацій" у 21 банку, які входять до вибірки, відсутня. Тому при побудові економетричних моделей залежності HA від зобов'язань вона не враховувалася.

Таблиця 1. Розподіл статей активів щодо їх впливу на елементи недохідних активів (HA)

Елементи HA	Розподіл статей активів
Основні засоби	Валюта, монети, банківські метали Депозити і кредити Інвестиції капіталу Інші активи за мінусом дебіторської заборгованості
Нематеріальні активи	Депозити і кредити Цінні папери у портфелі банку Кредити і фінансовий лізинг, надані клієнтам
Капітальні інвестиції	Цінні папери в портфелі банку
Дебіторська заборгованість	Валюта, монети, банківські метали Коррахунки в банках Цінні папери у портфелі банку Кредити і фінансовий лізинг, надані клієнтам

Таблиця 2. Розподіл статей зобов'язань щодо їх впливу на елементи недохідних активів (HA)

Елементи HA	Розподіл статей зобов'язань
Основні засоби	Депозити і кредити банків Кошти до запитання клієнтів Строкові депозити клієнтів Цінні папери власного боргу банку Інші пасиви
Нематеріальні активи	Коррахунки банків Депозити і кредити банків Кошти до запитання клієнтів Строкові депозити клієнтів Цінні папери власного боргу банку Субординована заборгованість
Капітальні інвестиції	Цінні папери власного боргу банку Субординована заборгованість
Дебіторська заборгованість	Цінні папери власного боргу банку

Враховуючи поставлену мету — досягти управлінського ефекту від упровадження такого підходу до аналізу недохідних активів банку — необхідно дослідити залежність недохідних активів від груп активів та зобов'язань як у динаміці, так і в статисті.

Щоб побудувати економіко-математичні регресійні моделі в динаміці, слід насамперед очистити масив вихідних даних від нехарактерних значень (відхилень), які траплялися час від часу в процесі діяльності банку. Оскільки ці відхилення є нехарактерними для банків, котрі дотримуються послідовної еволюційної стратегії розвитку (а також нелогічними для банківської системи України в цілому), і зазвичай контролюються менеджерами цих банків та можуть бути швидко нівельовані управлінськими важелями, нам вдалося отримати адекватніші значення розрахункових параметрів моделі.

Потому проведено безпосередньо числові розрахунки та отримано економіко-математичні регресійні моделі в динаміці за такими функціями: $HA = f(A_1; A_2; A_3; A_4; A_5; A_6; A_7)$ та $HA = f(P_1; P_2; P_3; P_4; P_5; P_7; P_9)$.

Функція $HA = f(A_1; A_2; A_3; A_4; A_5; A_6; A_7)$ виявляє залежність недохідних активів від основних агрегатів активів банку. За цією функцією побудовано економіко-математичні регресійні моделі щодо кожного банку вибірки, які можна використовувати для визначення розрахункового розміру його недохідних активів у разі зміни груп активів.

Провівши необхідні розрахунки за методом найменших квадратів та перевіряючи побудовану статичну економіко-математичну регресійну модель за функцією $HA = f(A_1; A_2; A_3; A_4; A_5; A_6; A_7)$, доходимо таких висновків:

- отримана модель є адекватною (коефіцієнт детермінації дорівнює 0.91), про що свідчить порівняння фактичних і розрахункових значень недохідних активів (див. графік 3);
- рівняння має вигляд:

$$y = 9463203.95 - 3.14 \times x_1 - 0.046 \times x_2 + 0.495 \times x_3 - 0.275 \times x_4 + 0.035 \times x_5 + 15.62 \times x_6 + 2.98 \times x_7, \quad (1)$$

де y — недохідні активи;

x_1 — валюта, монети, банківські метали;

x_2 — коррахунки в банках;

x_3 — депозити і кредити;

x_4 — цінні папери у портфелі банку;

x_5 — кредити і фінансовий лізинг, надані клієнтам;

x_6 — інвестиції капіталу;

x_7 — інші активи за мінусом дебіторської заборгованості.

Як впливає з формули (1), найсуттєвіше на зміну недохідних активів впливає збільшення (або зменшення) такої групи активів, як “інвестиції капіталу” за інших рівних умов. Враховуючи цей факт, можна зробити висновок щодо залежності розміру недохідних активів банку від інвестиційної активності фінансової установи.

Після проведення необхідних розрахунків за методом найменших квадратів та відповідних перевірок побудованої економіко-математичної регресійної моделі за функцією $HA = f(P_1; P_2; P_3; P_4; P_5; P_7; P_9)$ можемо зробити такі висновки:

- отримана модель є адекватною (коефіцієнт детермінації дорівнює 0.88), про що свідчить зіставлення фактичних і розрахункових значень недохідних активів (див. графік 4);
- рівняння має вигляд:

$$y = 4001017.781 - 0.132 \times x_1 - 0.187 \times x_2 + 0.217 \times x_3 - 0.486 \times x_4 - 6.456 \times x_5 - 0.272 \times x_6 - 0.006 \times x_7, \quad (2)$$

де y — недохідні активи;

x_1 — коррахунки банків;

x_2 — депозити і кредити банків;

x_3 — кошти до запитання клієнтів;

x_4 — строкові депозити клієнтів;

x_5 — цінні папери власного боргу банку;

x_6 — субординована заборгованість;

x_7 — інші пасиви.

Отже, побудовано дві економіко-математичні регресійні моделі у статисті,

практична значущість яких полягає у можливості з'ясування на базі фактичних даних теоретичних значень недохідних активів банків, що дає змогу оцінити кількісні параметри управління ними.

Отримані за допомогою економетрії розрахункові значення недохідних активів використано для визначення економетричних коефіцієнтів недохідних активів за активами (HA_a^e) і зобов'язаннями (HA_z^e):

$$HA_a^e = HA_a' / DA; \quad HA_z^e = HA_z' / Z, \quad (3)$$

де HA_a' — розрахункові недохідні активи, отримані за допомогою економетричних розрахунків за формулою $HA = f(A_1; A_2; A_3; A_4; A_5; A_6; A_7)$;

HA_z' — розрахункові недохідні активи, обчислені за допомогою економетричних розрахунків за формулою $HA = f(P_1; P_2; P_3; P_4; P_5; P_7; P_9)$;

DA — дохідні активи;

Z — зобов'язання.

Наступним кроком у вивченні недохідних активів банку є об'єднання в інтегрованому показнику факторів різновекторного впливу (дохідних і недохідних). Це реалізовано за допомогою показника рентабельності активів, який визначили, використавши фактичний коефіцієнт недохідних активів за активами: $HA_A^P = HA_A' / DA$. Таким чином, отриманий коефіцієнт недохідних активів за рентабельністю (HA_A^P) становить:

$$HA_A^P = \Sigma P \times HA / [\Sigma P - \Sigma (P \times HA)], \quad (4)$$

де P — рентабельність активів;

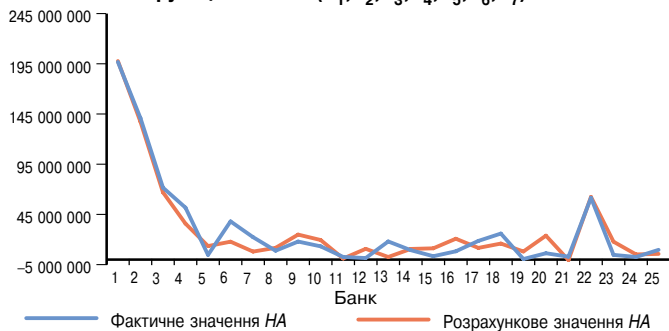
Π — прибуток;

HA — недохідні активи.

Значні коливання між економетричним коефіцієнтом недохідних активів за активами (HA_A^e) і коефіцієнтом недохідних активів за рентабельністю (HA_A^P) свідчать про те, що банк має певні недоліки в управлінні активами, непропорційну їх структуру або ж про низьку ефективність його діяльності.

Визначивши у комплексі показники HA_A^e і HA_A^P , отримано інформацію щодо того, якої політики дотримується

Графік 3. Порівняння фактичних і розрахункових значень недохідних активів, отриманих у результаті побудови моделі за функцією $HA = f(A_1; A_2; A_3; A_4; A_5; A_6; A_7)$

Графік 4. Порівняння фактичних і розрахункових значень недохідних активів, отриманих у результаті побудови моделі за функцією $HA = f(P_1; P_2; P_3; P_4; P_5; P_7; P_9)$

той чи інший банк у прийнятті управлінських рішень. Середні за сукупністю банків значення наведених коефіцієнтів утворюють інтервал $[HA_A^P; HA_A^e]$, властивий для банків, які дотримуються зваженої стратегії розвитку.

Звісно, кожен банк обирає свій шлях до успіху. Але пошуки та інноваційні напрацювання в будь-якому разі постійно стимулюють керівництво фінансової установи до експериментування, запровадження сучасних підходів до управління активами й пасивами. При цьому слід враховувати стратегічну мету, якої банк прагне досягти, що значно спростить його менеджерам пошук правильного шляху до її втілення.

Слід звернути увагу на зазначені вище показники HA_A^e і HA_A^P , які дають змогу:

- отримати комплексну інформацію про фінансову ситуацію в банках на певному етапі їх розвитку;
- оцінити співвідношення недоходних і дохідних активів банку;
- спрогнозувати підсумковий результат його діяльності на кінець періоду.

Встановлено, що величина цих коефіцієнтів засвідчує, яке місце посідає банк сьогодні, яку має тенденцію розвитку тощо. Наприклад, чим менший у банку коефіцієнт недоходних активів за активами (HA_A), тим більшою є незбалансованість між недоходними та дохідними активами у бік недостатніх обсягів недоходних. Тобто банки з таким значенням показника HA_A мають чималий резерв нарощування недоходних активів, що дає їм змогу збільшити свою присутність на банківському ринку, а отже, й ефективність своїх операцій.

З іншого боку, чим більше значення HA_A , тим очевиднішим є невинправданно завищений обсяг недоходних активів на балансі банку. Це зазвичай спричиняється неефективністю роботи його філій. Тобто керівництву слід усвідомити необхідність реорганізації своєї структури з метою оздоровлення банківської діяльності в цілому або скоротити витрати на філії.

Саме тому банки розподілено на групи за отриманим щодо них середнім розрахунковим значенням економічного коефіцієнта недоходних активів

за активами (HA_A^e) (див. таблицю 3).

Банки однієї групи мають практично однакові можливості. Насамперед щодо недоходних активів у них має спостерігатися пріоритетність розвитку певних балансових агрегатів, що стимулюватиме до активних дій у напрямі досягнення стратегічної мети.

Для глибшого розуміння процесів, які відбуваються у банку тієї чи іншої групи, ми визначили структуру активів за співвідношенням між ліквідними коштами та іншими активами банку (L_K). Вона вказує, на який бізнес спрямовано зусилля банку. Наприклад, надміру високе значення L_K буває тоді, коли банк здійснює операції переважно на міжбанківському ринку, маючи при цьому незначний портфель кредитів. Зазначений параметр розглядався не відокремлено, а у взаємодії з показником рентабельності. Такий “тандем” є досить надійним помічником для менеджерів при вирішенні дилеми “ліквідність — дохідність”, завжди актуальної для банків.

Наголосимо на тому аспекті, що показники ліквідності та рентабельності перебувають в оберненій залежності один стосовно одного в економічному середовищі, де спрацюють економічні закономірності. Щодо вітчизняної банківської системи, то на неї істотно впливають неекономічні фактори (наприклад, політичний ризик), які зумовлюють неадекватні пропорції та співвідношення між показниками.

Підбиваючи підсумки аналізу груп банків за економічним коефіцієнтом недоходних активів за активами (HA_A^e), можемо стверджувати, що використання даної класифікації на практиці (див. таблицю 3) є доцільним. Перевага такого підходу полягає у конкретному відборі показників (L_K , рентабельність, HA_A^e , HA_A^P), комплексне вивчення яких дає достовірну управлінську інформацію для прийняття якісних і своєчасних рішень.

Застосований у ході дослідження комплексний підхід до аналізу діяльності банку крізь призму недоходних активів здійснено за такими напрямками:

- 1) порівняння недоходних активів, визначених за двома альтернативни-

ми підходами;

- 2) розгляд дилеми “ліквідність — дохідність”; факторний аналіз прибутку в аспекті недоходних активів;

- 3) побудова економетричних моделей за функціями, які виявляють взаємозв'язок недоходних активів з іншими елементами активів та зобов'язань банку;

- 4) використання отриманих за допомогою економетрії розрахункових значень недоходних активів при визначенні коефіцієнтів HA_A^e та HA_A^P ;

- 5) використання показника рентабельності для розрахунку інтегрованого показника. Обґрунтування доцільності використання отриманого інтегрованого показника у прийнятті рішень керівництвом банку. Поділ банків на групи за HA_A^e .

Розроблена модель аналізу недоходних активів розрахована на керівників, аналітиків банків та відповідальних працівників Національного банку України, які займаються менеджментом активів, виявленням диспропорцій у структурі балансу банку. Тобто запропонованій у статті системі аналізу недоходних активів притаманна універсальність.

Іншою характеристикою моделі є гнучкість. Методика аналізу недоходних активів не прив'язана до поділу банків за групами активів, здійснюваного Національним банком України.

У ході дослідження аналітики фінансової установи мають використовувати лише власну звітність і на її основі скласти прогноз розвитку банку, а відтак знаходити найадекватніші значення недоходних активів та інших параметрів, які відповідають меті аналізу.

Працівники Національного банку України, аналізуючи діяльність банків, можуть скористатися простотою та універсальністю розробленого підходу. Простота моделі полягає в можливості оперативно отримувати аналітичну інформацію, оскільки результатом розрахунку є лише кілька показників, котрі об'єднують фактори впливу як дохідних, так і недоходних активів.

Комплексна методика аналізу недоходних активів, запропонована у цій статті, прислужиться і вітчизняним, і зарубіжним економістам, які шукають розв'язку проблем стабільності банків, мінімізації ризиків їх діяльності та ефективних засобів своєчасного виявлення ризикованого банку. Менеджерам і акціонерам банківських установ ця методика дасть змогу простежувати найменші зміни у функціонуванні банку і вносити управлінські корективи на перспективу.

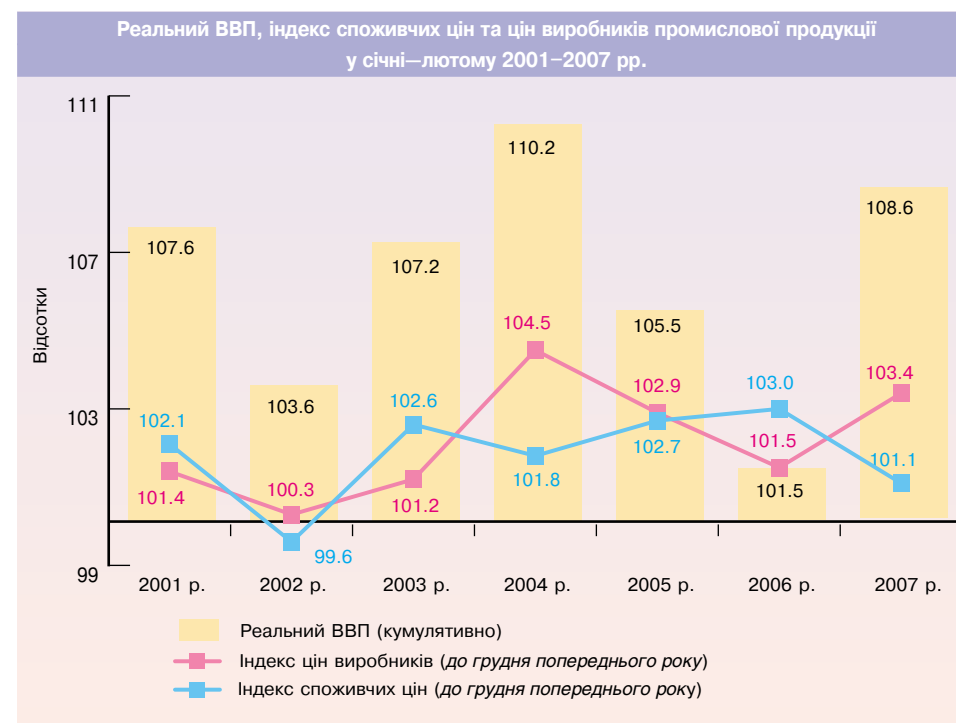
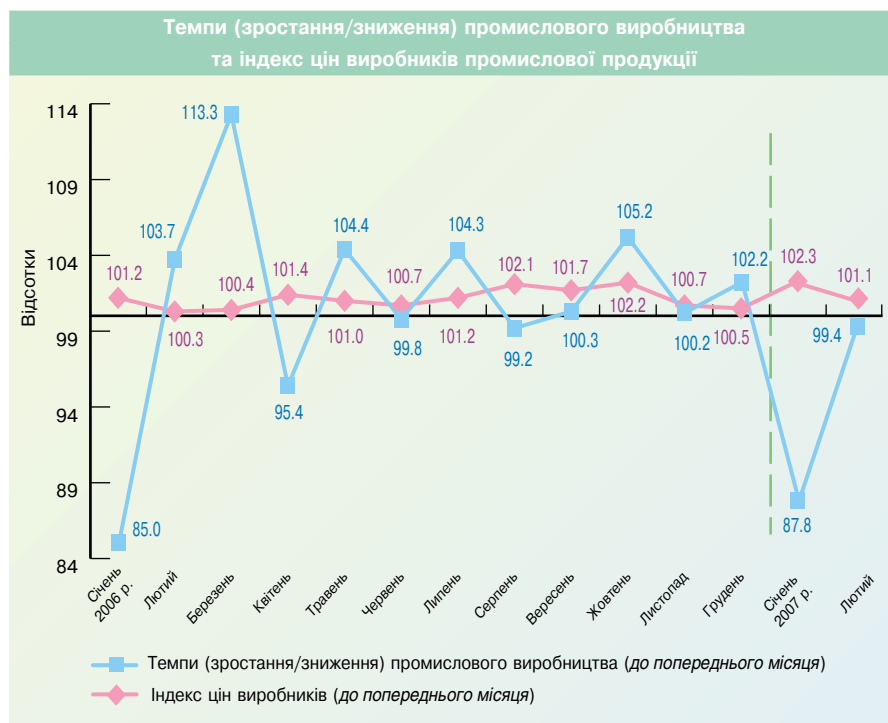

Таблиця 3. Групи банків за HA_A^e

Група	Інтервал середнього значення HA_A^e	Номер банку
1. Гранична за дохідними активами	$HA_A^e < 0,1$	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 17, 23
2. Контрольована за дохідними активами	$0,1 \leq HA_A^e \leq 0,134$	10, 15, 21, 24, 25
3. Урівноважена	$0,134 \leq HA_A^e \leq 0,187$	11, 13, 14
4. Контрольована за недохідними активами	$0,187 < HA_A^e \leq 0,3$	12, 16, 18, 19
5. Гранична за недохідними активами	$0,3 < HA_A^e$	8, 9, 20, 22

Основні макроекономічні показники розвитку України у лютому 2001–2007 років

Показники	Відсотки						
	Лютий 2001 р.	Лютий 2002 р.	Лютий 2003 р.	Лютий 2004 р.	Лютий 2005 р.	Лютий 2006 р.	Лютий 2007 р.
Реальний ВВП (до відповідного місяця попереднього року)	106.2	104.0	106.7	111.5	104.5	102.2	107.9
Реальний ВВП (кумулятивно)	107.6	103.6	107.2	110.2	105.5	101.5	108.6
Темпи (зростання/зниження) промислового виробництва (до попереднього місяця)	100.3	102.6	100.4	102.9	99.5	103.7	99.4
Темпи (зростання/зниження) промислового виробництва (кумулятивно)	117.2	106.3	111.1	118.9	107.4	99.9	113.4
Індекс споживчих цін (до попереднього місяця)	100.6	98.6	101.1	100.4	101.0	101.8	100.6
Індекс споживчих цін (до грудня попереднього року)	102.1	99.6	102.6	101.8	102.7	103.0	101.1
Індекс цін виробників (до попереднього місяця)	100.6	100.7	100.7	102.9	102.7	100.3	101.1
Індекс цін виробників (до грудня попереднього року)	101.4	100.3	101.2	104.5	102.9	101.5	103.4

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту статистики та звітності Національного банку України.

Віра Трофименко

Головний економіст відділу методології бухгалтерського обліку фінансових інструментів банків департаменту бухгалтерського обліку Національного банку України

У статті розглядаються порядок і вимоги щодо відображення банками у бухгалтерському обліку інформації про операції з готівковими коштами, ювілейними монетами, що виконують функцію засобу платежу, банківськими металами, валютно-обмінні операції, які ґрунтуються на основних принципах міжнародних стандартів фінансової звітності та національних положень (стандартів) і здійснюються згідно з чинним законодавством України.

Бухгалтерський облік операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України

Предметом бухгалтерського обліку в банках є власні та залучені кошти та операції з їх розміщення в активах кредитного й інвестиційного портфелів, основних засобах і нематеріальних активах, а також на рахунках грошових коштів. З метою їх обліку для всіх українських банків установлені єдині форми і методи для систематизації об'єктів обліку в Плані рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджені постановою Правління НБУ від 17 червня 2004 року № 280 (зі змінами).

До грошових активів належать готівкові кошти в касі або в скарбниці банку, грошові документи, залишки коштів на кореспондентському та інших рахунках у Національному банку України. Готівкові кошти та кошти в НБУ — це активи, які банки можуть безпосередньо використовувати для здійснення платежів за дорученням клієнтів або власних платежів, на вимогу вкладників спрямовувати для повернення депозитів та погашення інших зобов'язань.

Банки, здійснюючи своєчасне касове обслуговування клієнтів, забезпечують збереження їхніх грошових коштів, а також сприяють дотриманню емісійно-касової дисципліни,

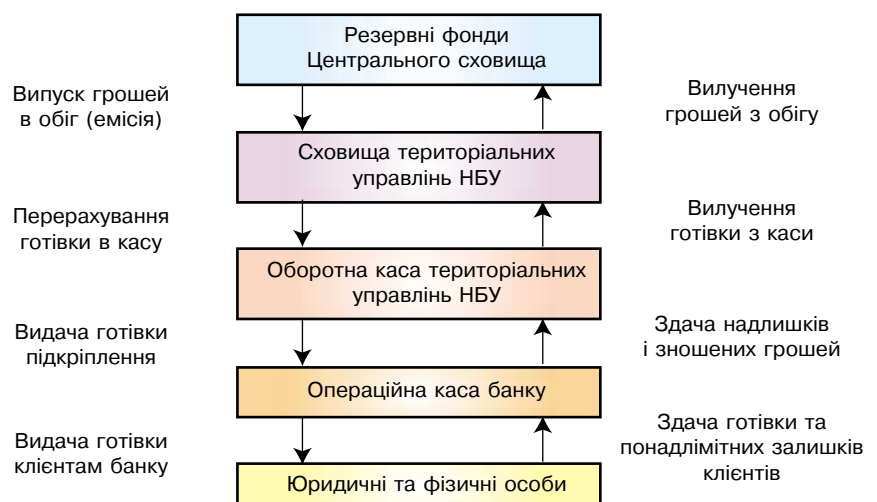
здійснюють аналіз і прогнозування готівкового обігу, організовують і виконують оперативні функції з реалізації єдиної грошово-фінансової політики на території регіону.

Значна маса готівкових коштів проходить через поточні рахунки клієнтів, що відкриваються у банках і використовуються для обліку руху коштів. Розрахунки між суб'єктами господарювання, у яких гроші є засобом платежу, здійснюються у вигляді безготівкових перерахувань шляхом записів на рахунках у банках або готівкою і нерозривно пов'язані з доходами та витратами населення.

Для банків обидві форми грошей — готівкова і безготівкова — мають велике значення. Як складові платіжного обороту вони можуть трансформуватися. При вкладенні грошей на рахунок готівка стає безготівковими коштами, а при видачі грошей кошти на рахунках перетворюються на готівку. Отже, кошти, які є на банківських рахунках, можна в будь-який момент обміняти на готівку.

Готівка перебуває в обігу у вигляді грошових знаків — банкнот (паперових) і монет (металевих). Випуск грошей в обіг називається **емісією**, здійснюється виключно Національним

Схема 1. Оборот касової готівки

банком і проводиться через його територіальні управління та Центральне сховище (див. схему 1).

Грошовий обіг регулюється чинним законодавством і нормативно-правовими актами Національного банку України. З метою вдосконалення бухгалтерського обліку готівкових коштів та банківських металів у касах банків України розроблено “Інструкцію з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України”, затверджену постановою Правління НБУ від 20 жовтня 2004 року № 495.

Інструкція ґрунтується на основних принципах міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та національних положень (стандартів) України і визначає порядок відображення банками в бухгалтерському обліку інформації про операції з готівковими коштами, ювілейними монетами, що виконують функцію засобу платежу, банківськими металами в касах банків, валютно-обмінні операції, які здійснюються згідно з чинним законодавством.

Готівкові кошти — це єдиний вид активу, який не потребує додаткових оцінок і є платіжним засобом, визаним юридично. Згідно з МСФЗ у балансі банку відображають загальну суму банкнот і монет, незалежно від того, в якій валюті вони є у його розпорядженні на даний час. Систему обліку організовують так, щоб у будь-який момент можна було перевірити наявність грошових коштів — окремо у національній валюті, у вільно конвертованій та неконвертованій валютах.

Грошові кошти як найліквідніші активи постійно перебувають в обігу, тому правильне їх відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності має велике значення для осіб, які приймають рішення на підставі наведеної у ній інформації.

Підходи до обліку грошової готівки можна зобразити схематично (див. схему 2).

У бухгалтерському обліку операції з готівкою банки відображають за відповідними балансовими рахунками

розділу 10 “Готівкові кошти” Плану рахунків банків України. Балансові рахунки групи 100 “Банкноти та монети” призначені для обліку готівки в національній та іноземних валютах. Усі інші цінності, які зберігаються в касі банку, обліковуються на позабалансових рахунках.

При надходженні готівкових коштів у касу банку збільшується актив балансу, тому всі прибуткові операції записуються в *дебет* рахунків розділу 10 “Готівкові кошти”. І навпаки — при видачі готівки актив балансу зменшується, і видаткові операції записуються за *кредитом* даного розділу.

Облік руху грошової готівки відображається на рахунку 1001 “Банкноти та монети в касі банку”. За *дебетом* проводяться суми готівки в національній та іноземних валютах, які вносяться в операційну касу для зарахування на рахунки банку та його клієнтів; суми обмінних пошкоджених банкнот і дефектної монети, отриманих від клієнтів банку; суми готівки, отриманої з установ НБУ та з підвідомчих установ банку; суми готівки, яка надходить з обмінних пунктів; залишок готівки з банкоматів.

Відповідно за *кредитом* рахунку 1001 “Банкноти та монети в касі банку” проводяться суми готівки, виданої клієнтам банку; суми готівки, що надсилається в установи НБУ та підвідомчі установи банку; суми готівки, яка видається обмінним пунктам у підзвіт, для банкоматів тощо.

1. ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ

Порядок і вимоги щодо здійснення банками, їх філіями і відділеннями касових операцій у національній та іноземних валютах з територіальними управліннями Національного банку, іншими банками та клієнтами встановлюється Інструкцією “Про касові операції в банках України”, затвердженою постановою Правління НБУ від 14 серпня 2003 року № 337 (зі змінами).

Для поповнення операційної каси банки купують за відповідну плату

грошову готівку в установах Національного банку та інших банках. Її надлишок вони можуть передавати іншим банкам, які мають потребу в підкріпленнях або поповненні свого коррахунку.

Підкріплення територіальними управліннями банків готівкою у національній валюті та здавання банками готівки до територіальних управлінь, у тому числі не придатних до обігу банкнот і монет, здійснюються на підставі укладених між ними договорів про касове обслуговування, в яких визначено порядок здавання грошей, у тому числі доставлених власними силами банку з урахуванням технічних можливостей територіального управління.

Для підкріплення готівкою та здавання готівки банк завчасно надсилає засобами електронної пошти Національного банку до територіальних управлінь відповідні заявки за підписом уповноваженої особи банку з розподілом сум у розрізі номіналів. Форма, строк і час подання заявок обумовлюються територіальним управлінням за домовленістю з банками в договорах про касове обслуговування, у яких мають передбачатися можливість та порядок коригування банком заявок.

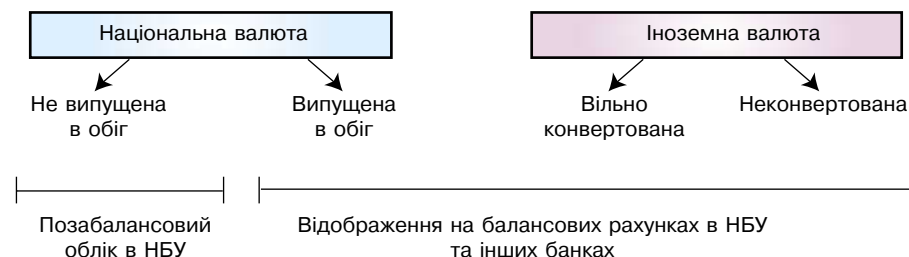
Під час розгляду заявки на підкріплення банків готівкою територіальне управління здійснює аналіз структури банкнот і монет в обігу, насиченості обігу банкнотами та монетами всіх номіналів, розмінності банкнот і монет, що перебувають в обігу, та враховуючи фактичну наявність банкнот і монет у сховищах територіального управління, визначає остаточні обсяги підкріплення готівкою.

Підкріплення операційної каси банку проводиться з оборотної каси територіального управління за грошовим чеком. У разі доставки підкріплення через інкасаторів НБУ банк надсилає в територіальне управління платіжне доручення для списання відповідної суми з кореспондентського рахунку. Одночасно стягується комісійна винагорода Національному банку за продаж готівки.

Видача банкам підкріплень готівкою з оборотних кас територіальних управлінь здійснюється після надходження відповідних сум із кореспондентських рахунків банків.

Під час перерахування банками коштів за готівку територіальному управлінню облік перерахованих сум здійснюється за *дебетом* рахунку 1811 “Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою” і *кредитом* ра-

Схема 2. Вимоги до обліку грошової готівки

хунку 1200 “Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України”. Отримання готівки через інкасаторів територіальних управлінь і оприходування її в касу банку відображаються за **дебетом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків” і за **кредитом** рахунку 1811 “Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою”.

Нестача готівки, виявлена в упаковці територіального управління, Банкотно-монетного двору, Центрального сховища, до часу її відшкодування обліковується за рахунком 1811 “Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою”.

Суму надлишку, встановленого територіальним управлінням, Центральне сховище під час перерахування готівки в упаковці банку оформляє актом про розбіжності й зараховує на кореспондентський рахунок відповідного банку. Акт про розбіжності разом із пакувальним матеріалом надсилається банку.

Банки, що мають надлишки готівки, у тому числі не придатної до обігу, здають її до оборотної каси територіального управління власними силами або через інкасаторів НБУ із зарахуванням цих сум на кореспондентський рахунок банку. При цьому готівка, відправлена установою банку в НБУ, обліковується за **дебетом** рахунку 1811 “Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою” і **кредитом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002. Зарахування готівки на кореспондентський рахунок банку відображається за **дебетом** рахунку 1200 “Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України” і **кредитом** рахунку 1811 “Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою”.

Якщо банк здає готівку до територіального управління власними силами, бухгалтерський облік здійснюється аналогічно із застосуванням рахунку 1911 “Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою”.

У разі виявлення територіальним управлінням нестачі банкнот (монет) банк відшкодовує відповідну суму протягом трьох днів із дня отримання акта про розбіжності. Якщо нестача пов'язана з діями відповідальних працівників банку, то ці суми у бухгалтерському обліку відображаються за **дебетом** рахунку 3552 “Нестачі та інші нарахування на працівників банку” і **кредитом** рахунку 1811 “Дебіторська заборгованість за

операціями з готівкою”.

Відшкодування винними особами нестачі готівкових коштів обліковується за **дебетом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002 і **кредитом** рахунку 3552 “Нестачі та інші нарахування на працівників банку”. Якщо неможливо встановити винних осіб, суми нестач списуються на витрати банку і у бухгалтерському обліку відображаються за **дебетом** рахунку 7399 “Інші операційні витрати” та **кредитом** рахунку 1811 “Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою”.

Надлишок готівки за погодженням із територіальними управліннями НБУ банки можуть також передавати іншим банкам, які мають потребу в підкріпленнях. Видача готівки банком, що передає гроші одержувачеві, проводиться за видатковим ордером та довіреністю.

Відображення в бухгалтерському обліку операцій з передавання готівки між банками здійснюється ними згідно з обліковою політикою та умовами укладених договорів.

Облік операцій у банку, який купує готівку при списанні відповідної суми з кореспондентського рахунку банку-покупця, здійснюється за **дебетом** рахунку 1811 “Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою” і **кредитом** рахунку 1200 “Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України”. Надходження грошей в операційну касу банку-покупця відображається за **дебетом** рахунку 1001 “Банкноти та монети в касі банку” і **кредитом** рахунку 1811 “Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою”.

Облік операцій у банку, який продає готівку при зарахуванні грошей на кореспондентський рахунок банку-продавця, здійснюється за **дебетом** рахунку 1200 “Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України” і **кредитом** рахунку 1911 “Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою”. Видача грошей із каси банку-продавця відображається за **дебетом** рахунку 1911 “Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою” і **кредитом** рахунку 1001 “Банкноти та монети в касі банку”.

Бухгалтерський облік операцій з передавання готівки між банком та його філіями та між філіями одного банку визначається банком самостійно з урахуванням його облікової політики і дотриманням законодавства України. Під час здійснення розрахунків за готівку в бухгалтерській

моделі використовують рахунки 3906 “Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку” та 3907 “Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку”.

У разі виявлення сумнівних щодо справжності банкнот і монет під час приймання, видачі, оброблення грошових знаків національної валюти та банкнот іноземних валют банк вилучає їх з оформленням довідки про прийняття банкнот і монет для дослідження і в обліку відображає за позабалансовим рахунком 9819 “Інші цінності і документи”.

Банки повинні також приймати для проведення досліджень сумнівні банкноти і монети національної валюти та сумнівні банкноти іноземної валюти, які пред'являються тільки з метою отримання висновку Національного банку. Фізичні та юридичні особи, які пред'являють таку готівку до банку, заповнюють відповідну заяву. На підставі заяви оформляється довідка про вилучення банкнот (монет) для проведення досліджень.

Дослідження сумнівної готівки проводиться безплатно протягом п'яти робочих днів із дня надходження до відповідної установи Національного банку, якщо немає потреби в додатковому дослідженні банком-емітентом, з обов'язковим складанням акта про дослідження банкнот (монет).

Під час відправки в установленому порядку сумнівних банкнот і монет на дослідження вилучена готівка обліковується за **дебетом** рахунку 9899 “Інші цінності та документи в дорозі” і **кредитом** рахунку 9819 “Інші цінності і документи”. Визнані неплатіжними банкноти банк списує з позабалансового рахунку 9899 “Інші цінності та документи в дорозі”.

Якщо на підставі результатів дослідження банком повністю відшкодовується сума готівкових коштів, то повернення платіжної банкноти після дослідження або її відшкодування територіальним управлінням відображається за **дебетом** рахунків 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків”, 1200 “Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України” і **кредитом** рахунку 1911 “Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою” з одночасним списанням із позабалансового рахунку 9899 “Інші цінності та документи в дорозі”, а виплата коштів готівкою здійснюється за **дебетом** рахунку 1911 “Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою” і **кре-**

дитом рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002.

Операції з обміну не придатних до обігу платіжних банкнот та монет на придатні, а також платіжних банкнот на платіжні монети здійснюються банком без відображення в бухгалтерському обліку.

Операції з приймання готівки від клієнтів через каси банків відображаються в бухгалтерському обліку на підставі прибуткових касових документів: за заявою на переказ готівки, за рахунками на сплату платежів, за прибутковим касовим ордером та іншими документами, встановленими відповідною платіжною системою.

Отже, для обліку готівкових коштів, прийнятих від клієнтів для зарахування на власні поточні рахунки, на депозитні рахунки, на рахунки інших юридичних і фізичних осіб або на відповідний рахунок банку, а також приймання платежів від населення, готівки від фізичних осіб для переказу без відкриття рахунку за **дебетом** застосовують рахунки 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків”, а за **кредитом** — відповідні рахунки: 2600 “Поточні рахунки суб’єктів господарювання”, 2620 “Кошти на вимогу фізичних осіб”, 2630 “Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб”, 2635 “Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб”, 2902 “Кредиторська заборгованість за прийняті платежі”.

Операції з видачі клієнтам готівки з каси банку відображаються у бухгалтерському обліку на підставі видаткових документів, зокрема, за грошовими чеками, за заявою на видачу готівки, за видатковим касовим ордером, за документом на отримання переказу в національній валюті, встановленим відповідною платіжною системою.

Так, видача готівки клієнтам банку — фізичним особам з поточних, депозитних рахунків, виплата суми переказу в готівковій формі; юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також підприємцям — з їхніх та інших рахунків через касу банку обліковується за **дебетом** відповідних рахунків: 2600 “Поточні рахунки суб’єктів господарювання”, 2620 “Кошти на вимогу фізичних осіб”, 2630 “Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб”, 2635 “Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб”, 2902 “Кредиторська заборгованість за прийняті платежі” та **кредитом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002.

Отримані комісійні за послуги банку, сплачені готівкою, обліковуються за **дебетом** рахунків 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків” і за **кредитом** рахунку для обліку комісійних доходів 6110 “Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів”.

Бухгалтерський облік операцій з доставки або інкасації готівки клієнтів банку визначається обліковою політикою банку з урахуванням вимог “Інструкції з організації перевезень валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків України”, затвердженої постановою Правління НБУ від 3 грудня 2003 року № 520 (зі змінами). Збирання грошового виторгу на підприємствах організується апаратом інкасації Національного банку на підставі тристоронніх угод між суб’єктом господарської діяльності, апаратом інкасації НБУ та банком. У разі потреби банки з дозволу Національного банку можуть здійснювати інкасацію готівки власними силами на підставі двосторонніх угод. Облік інкасованого грошового виторгу підлягає зарахуванню на поточні рахунки клієнтів і обліковується за рахунком 1005 “Банкноти і монети, інкасовані до перерахування”. Рахунок використовується як транзитний.

Отже, надходження грошової готівки до її перерахування обліковують за **дебетом** рахунку 1005 “Банкноти і монети, інкасовані до перерахування” і за **кредитом** рахунку 2600 “Поточні рахунки суб’єктів господарювання”. Зарахування готівки, якщо не виявлено відхилень фактичної наявності від документальної, відображаються за **дебетом** рахунку 1001 “Банкноти та монети в касі банку” і за **кредитом** рахунку 1005 “Банкноти і монети, інкасовані до перерахування”. Виявлені надлишки грошей в інкасаторських сумках після перерахування проводяться по касі за **дебетом** рахунку 1001 “Банкноти та монети в касі банку” та зараховуються на поточний рахунок суб’єкта господарювання за **кредитом** рахунку 2600 “Поточні рахунки суб’єктів господарювання”. Нестачі грошового виторгу, виявлені в інкасаторських сумках, відображаються в обліку за **дебетом** рахунку 2600 “Поточні рахунки суб’єктів господарювання” і за **кредитом** рахунку 1005 “Банкноти і монети, інкасовані до перерахування”.

У разі ведення обліку операцій у підзвіт в операційній касі за окремими аналітичними рахунками балансового

рахунку 1001 “Банкноти та монети в касі банку” під час видачі готівки інкасаторам або відповідальним особам для доставки пенсій та грошової допомоги за **дебетом** застосовують аналітичний рахунок для обліку готівки, виданої у підзвіт рахунку 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, а за **кредитом** — аналітичний рахунок для обліку готівки в операційній касі рахунку 1001 “Банкноти та монети в касі банку”. Повернення залишку коштів, виданих інкасаторам та відповідальним працівникам у підзвіт, відображаються за **дебетом** аналітичного рахунку для обліку готівки в операційній касі балансового рахунку 1001 “Банкноти та монети в касі банку” і за **кредитом** аналітичного рахунку для обліку готівки, виданої у підзвіт, балансового рахунку 1001 “Банкноти та монети в касі банку”.

2. ОБЛІК ВАЛЮТНО-ОБМІННИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ

Зростання обсягів експортно-імпортних операцій, поява на українському ринку підприємств з іноземними інвестиціями та іноземних суб’єктів господарювання, що реалізують товари і послуги за іноземну валюту, спричинилися до того, що в Україні поряд із національною в обігу перебувають валюти іноземні.

Операція розглядається як валютна за умови, що в розрахунках застосовується валюта, відмінна від гривні. Головною особливістю сучасного обліку валютних операцій банків є принцип мультивалютності.

Аналітичний облік операцій на валютних рахунках здійснюється за подвійною оцінкою: в іноземній валюті — за номінальною вартістю, в національній — за офіційним курсом НБУ. При зміні курсу залишки на валютних рахунках переоцінюються. Зв’язок між операціями в іноземній та національній валютах здійснюється за допомогою технічних рахунків 3800 “Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів” і 3801 “Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів”, які є допоміжними. Вони забезпечують взаємозв’язок валют лише програмно, не несуть економічного навантаження і використовуються для технічного здійснення операцій. Отже, формування фінансової звітності здійснюється без урахування залишків за цими рахунками.

Готівкові операції з обміну іноземної валюти фізичні особи — резиденти та нерезиденти — здійснюють в Україні

через операційні каси і обмінні пункти уповноважених банків. До обмінних операцій з іноземною валютою належать операції з купівлі-продажу іноземної валюти та конвертація, які виконуються банками відповідно до Інструкції “Про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України”, затвердженої постановою Правління НБУ від 12 грудня 2002 року № 502 (зі змінами).

Обмін готівкової іноземної валюти здійснюється з обов’язковим оформленням довідок та квитанцій за формами 377 і 377-А. Бланки суворого обліку для здійснення валютно-обмінних операцій обліковуються за позабалансовим рахунком 9821 “Бланки суворого обліку”. За умови використання при обмінних операціях сертифікованих комп’ютерних систем та сертифікованих електронних контрольно-касових апаратів (ЕККА) фізичним особам видаються такі ж документи, але роздруковані на комп’ютерах або ЕККА.

Порядок переміщення і передавання готівки та цінностей під відповідальність працівників банку визначається внутрішнім положенням банку щодо здійснення касових операцій. Видача коштів відповідальним працівникам для забезпечення роботи обмінного пункту і облік операцій з купівлі-продажу іноземної валюти в обмінному пункті здійснюється за рахунком 1003 “Банкноти і монети в обмінних пунктах”. Протягом робочого дня пункти обміну валюти проводять операції за рахунок коштів отриманого від банку авансу в іноземній валюті та в гривнях, а також за рахунок купленої іноземної валюти й отриманих гривень. Усі операції відображаються касою банку, пунктом обміну валюти в реєстрах купленої і проданої валюти відповідно.

Куплена банком іноземна валюта обліковується за **дебетом** рахунків 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків”, 1003 “Банкноти і монети в обмінних пунктах” і за **кредитом** рахунку 3800 “Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів”. Одночасно суми проданої національної валюти відображаються за **дебетом** рахунку 3801 “Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів” і **кредитом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002, 1003.

Продана банком іноземна валюта обліковується за **дебетом** рахунку 3800 “Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів” і **кредитом**

рахунків 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків”, 1003 “Банкноти і монети в обмінних пунктах”. Відповідно суми отриманої національної валюти відображаються за **дебетом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002, 1003 і за **кредитом** рахунку 3801 “Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів”.

Результати за проведеними операціями в іноземній валюті нарастаючим підсумком з початку року обліковуються за рахунком 6204 “Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами”.

Залежно від того, яка виникає різниця між гривневим еквівалентом придбаної/проданої іноземної валюти за офіційним курсом гривні щодо іноземних валют і вартістю придбання, облік здійснюється: при позитивному результаті за **дебетом** рахунку 3801 “Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів” і **кредитом** рахунку 6204 “Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами”, а при негативному результаті, навпаки — за **дебетом** рахунку 6204 “Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами” і **кредитом** рахунку 3801 “Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів”.

Обмін готівкової валюти однієї іноземної держави на готівкову валюту іншої називається **конвертацією**. Операції з конвертації готівкової іноземної валюти здійснюються банками та їх пунктами обміну валюти лише з тими валютами, що належать до I групи Класифікатора іноземних валют, із застосуванням **крос-курсу**. Крос-курс визначається згідно з офіційним курсом гривні щодо відповідних іноземних валют, встановленим Національним банком України на день проведення операції. Якщо на певну дату офіційний курс гривні становить гривня/долар США — X грн. за долар США а гривня/євро — Y грн. за євро, то крос-курс долара США до євро становитиме X/Y євро за долар США.

При здійсненні конвертації суми купленої іноземної валюти обліковують за **дебетом** рахунків 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків”, 1003 “Банкноти і монети в обмінних пунктах” і за **кредитом** рахунку 3800 “Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів”; суми проданої іноземної валюти обліковують за **дебетом** рахунку 3800 “Позиція банку

щодо іноземної валюти та банківських металів” і **кредитом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002, 1003, а суми вартості купленої іноземної валюти за офіційним курсом відображаються за **дебетом** аналітичного рахунку для обліку гривневого еквівалента купленої іноземної валюти балансового рахунку 3801 “Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів” і за **кредитом** аналітичного рахунку для обліку гривневого еквівалента проданої іноземної валюти балансового рахунку 3801 “Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів”.

Якщо за операцією з конвертації готівкової іноземної валюти для видачі клієнту залишається сума в іноземній валюті менша, ніж номінальна вартість мінімальної купюри, що перебуває в обігу, то цей залишок банк купує у клієнта. В цьому разі бухгалтерські проведення здійснюються аналогічно до обліку операцій з купівлі-продажу готівкової іноземної валюти.

Сплата комісійної винагороди за здійснення операцій з конвертації відображається за **дебетом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002, 1003 і за **кредитом** рахунку 6114 “Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів”.

3. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З БАНКІВСЬКИМИ МЕТАЛАМИ

Бухгалтерський облік операцій з банківськими металами у касах банків України здійснюється аналогічно до обліку операцій з іноземною валютою із застосуванням рахунків розділу 11 “Банківські метали” Плану рахунків.

Приймання та видача банківських металів здійснюються банками з оформленням квитанцій за формами №377-О і №377-К відповідно, які визначені Положенням “Про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами”, затвердженим постановою Правління НБУ від 6 серпня 2003 року № 325 (зі змінами). До банківських металів відносять золото, срібло, платину, паладій, доведені до найвищих проб відповідно до світових стандартів у злитках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, виготовлені з дорожочінних металів. Для обліку операцій з банківськими металами та складання фінансової звітності використовуються офіційні (облікові) курси банківських металів, установлені Націо-

нальним банком України.

При проведенні операцій з продажу банківських металів фізичним та юридичним особам сума сплаченої в касу банку готівки обліковується за **дебетом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002 і **кредитом** рахунку 3801 “Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів” з одночасним відображенням суми проданого банківського металу за **дебетом** 3800 “Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів” і **кредитом** рахунку 2900 “Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дороговцінних металів для клієнтів банку”.

Під час видачі проданого банківського металу облік здійснюється за **дебетом** рахунку 2900 “Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дороговцінних металів для клієнтів банку” і **кредитом** рахунків 1101 “Банківські метали в банку”, 1102 “Банківські метали у відділенні банку”.

Купівля банківських металів у фізичних та юридичних осіб здійснюється за **дебетом** рахунків 1101 “Банківські метали в банку”, 1102 “Банківські метали у відділенні банку” і **кредитом** рахунку 3800 “Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів” з відображенням суми купленого банківського металу в гривнях за курсом купівлі за **дебетом** рахунку 3801 “Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів” і **кредитом** рахунку 2900 “Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дороговцінних металів для клієнтів банку”. Під час виплати клієнту готівки з каси банку облік здійснюється за **дебетом** рахунку 2900 “Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дороговцінних металів для клієнтів банку” і **кредитом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002.

Відображення в обліку операцій з банківськими металами може здійснюватися банком відповідно до облікової політики без використання рахунку 2900 “Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дороговцінних металів для клієнтів банку”.

Суми різниці між вартістю проданого/купленого банківського металу за офіційним курсом і вартістю його продажу/купівлі обліковується за **дебетом** рахунку 3801 “Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та

банківських металів” і **кредитом** рахунку 6204 “Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами” або за **дебетом** рахунку 6204 “Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами” і **кредитом** рахунку 3801 “Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів” залежно від того, яка виникла різниця — позитивна чи негативна відповідно.

Конвертація банківських металів на валютному ринку України класифікується як продаж одного металу з одночасною купівлею іншого. У бухгалтерському обліку ці операції відображаються за рахунками 1101 “Банківські метали в банку”, 1102 “Банківські метали у відділенні банку” аналогічно до порядку конвертації готівкової іноземної валюти, що викладений вище.

Операції з передавання банківських металів між банками та між банком і його філіями, відділеннями здійснюються згідно з порядком, установленим внутрішніми положеннями банків, з використанням у бухгалтерській моделі рахунків 1107 “Банківські метали в дорозі”, 1819 “Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками” та 1919 “Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками” відповідно до їх характеристики та суті виконуваної операції.

Бухгалтерський облік банківських металів, отриманих банком на відповідальне зберігання або заставу з фізичною поставкою, здійснюється за позабалансовими рахунками 9703 “Інші активи на зберігання” та 9500 “Отримана застава” з обов’язковою фіксацією характерних ознак цих металів: вид, вигляд (злитки, порошки, монети), кількість, проба, виробник, серійний номер злитка, ампули, банки (за наявності), маса в трійських унціях тощо.

Обмін банківських металів, тобто надходження до банку злитків банківського металу однієї ваги та вибуття того ж металу іншої ваги, які є еквівалентними за загальною вагою та вартістю за офіційним (обліковим) курсом, установленим для банківських металів Національним банком, у бухгалтерському обліку не відображається. Банк самостійно визначає порядок обліку маси банківського металу та розробляє реєстри обліку для накопичення інформації про масу банківських металів у грамах і трійських унціях із точністю до 0.001 трійської унції. У цьому разі банк має забезпечити формування статистичної звітності та надання інформації про

масу банківських металів із точністю до 0.01 трійської унції.

4. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ЮВІЛЕЙНИМИ МОНЕТАМИ

Бухгалтерський облік операцій із придбання ювілейних монет, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу, відображається без урахування сплати податку на додану вартість. Сплата ПДВ здійснюється згідно із законодавством України.

Перерахування коштів Національному банку за ювілейні монети відображається за **дебетом** рахунку 1819 “Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками” і **кредитом** рахунку 1200 “Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України”. У бухгалтерському обліку при оприбуткуванні ювілейних монет за **дебетом** рахунків 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків” відображається номінальна вартість монет, за **дебетом** рахунку 3500 “Витрати майбутніх періодів” — сума різниці між відпускною ціною НБУ і номінальною вартістю монет, а за **кредитом** рахунку 1819 “Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками” відображається відпускна ціна НБУ.

В разі отримання банками від територіальних управлінь ювілейних монет на реалізацію без попередньої оплати на підставі укладеного договору, акта здавання-приймання і доручення банку, оприбуткування монет відображається за їх номінальною вартістю за позабалансовим рахунком 9819 “Інші цінності і документи”. Списання ювілейних монет з позабалансового рахунку 9819 “Інші цінності і документи” здійснюється під час їх реалізації, також за номінальною вартістю монет.

У бухгалтерському обліку при реалізації ювілейних монет отримані кошти від клієнтів (банків) обліковуються за **дебетом** рахунків 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків”, 1200 “Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України”, 2600 “Кошти на вимогу суб’єктів господарювання” і **кредитом** рахунків 1919 “Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками”, 2909 “Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку”.

При видачі клієнтам (банкам) ювілейних монет відпускна ціна банку обліковується за **дебетом** рахунків 1919

“Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками”, 2909 “Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку”, а номінальна вартість монет обліковується за **кредитом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002; сума різниці між відпускною ціною НБУ і номінальною вартістю монет — за **кредитом** рахунку 3500 “Витрати майбутніх періодів”; сума різниці між відпускною ціною банку і відпускною ціною НБУ — за **кредитом** рахунку 6399 “Інші операційні доходи”.

5. ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Дедалі більшого поширення набувають розрахунки з використанням платіжних карток, за допомогою яких фізичні особи можуть отримувати готівкові кошти в банкоматах.

Обслуговування держателів платіжних карток через банкомати та розрахунки за цими операціями банки здійснюють відповідно до Положення “Про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням”, затвердженого постановою Правління НБУ від 19 квітня 2005 року № 137. Бухгалтерський облік операцій із підкріплення банкоматів готівкою та видача грошей держателям платіжних карток здійснюється згідно із обліковою політикою банку і регулюється “Правилами бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України”, затвердженими постановою Правління НБУ від 8 квітня 2005 року № 123.

Облік готівки в національній та іноземних валютах у банкоматах банку або його підвідомчих установ ведеться за рахунком 1004 “Банкноти та монети в банкоматах”. Облік операцій із завантаження банкоматів касетами з готівкою відображається за **дебетом** рахунку 1004 “Банкноти та монети в банкоматах” і **кредитом** рахунків 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків”. Оприбуткування залишку готівки в касетах здійснюється за **дебетом** рахунків 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків” і **кредитом** рахунку 1004 “Банкомати і монети в банкоматах”.

Виявлені під час перерахування залишку готівкових коштів у касетах нестачі обліковують за **дебетом** рахунку 2924 “Транзитний рахунок за опе-

раціями, здійсненими з використанням платіжних карток” і **кредитом** рахунку 1007 “Банкноти і монети в дорозі”, а надлишки готівки в касетах обліковують за **дебетом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001, 1002 і **кредитом** рахунку 2924 “Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток”. Одночасно суми нестач з метою контролю відображаються за позабалансовим рахунком, якщо існує імовірність встановлення винних осіб, котрі мають відшкодувати нестачу. Суми надлишків і нестач обліковуються за транзитним рахунком за операціями з клієнтами банку протягом строку, встановленого відповідною платіжною системою для опротестування операцій.

Після закінчення цього строку, в разі неможливості видачі надлишку готівки держателю платіжної картки, банк відображає зазначену суму за **дебетом** рахунку 2924 “Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток” і **кредитом** рахунку 6399 “Інші операційні доходи”, а суми нестач обліковують за **дебетом** рахунку 7399 “Інші операційні витрати” і **кредитом** рахунку 2924 “Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток”. Після встановлення осіб, які мають відшкодувати збитки, належна до відшкодування сума обліковується як дебіторська заборгованість та дохід звітного періоду за **дебетом** рахунку 3552 “Нестачі та інші нарахування на працівників банку” і **кредитом** рахунку 6399 “Інші операційні доходи”. У разі відшкодування винними особами нестачі готівка зараховується до каси банку й обліковується за **дебетом** рахунків для обліку готівкових грошових коштів 1001 “Банкноти та монети в касі банку”, 1002 “Банкноти та монети в касі відділень банків” і **кредитом** рахунку 3552 “Нестачі та інші нарахування на працівників банку”.

Якщо невідшкодована частина збитків визнана сумнівною, вона відображається за балансовим рахунком 3580 “Сумнівна дебіторська заборгованість за операціями банку”; безнадійна заборгованість списується за рахунок створених резервів, формування та використання яких здійснюється відповідно до нормативно-правових актів НБУ.

Насамкінець необхідно зазначити, що в Україні готівкові кошти обслуговують в основному сферу особистого споживання і, незважаючи на те, що обсяг готівки менший від обсягу

безготівкового обігу, значення готівкових платежів в організації нормальних економічних відносин у народному господарстві велике. Саме у сфері готівкового обігу відбувається кінцева реалізація створених у народному господарстві товарів і перевіряється якість зв'язку між суспільним виробництвом та особистим споживанням. Тому від стану готівково-грошового обігу багато в чому залежить нормальна циркуляція грошей у країні та стійкість їх купівельної спроможності.

Література

1. Банківські операції: Підручник /За ред. В.І.Мищенко, Н.Г.Слав'янської. — К.: Знання, 2006. — 720 с. — (Вища освіта XXI століття).
2. Бухгалтерський облік у банках України: Підручник /За ред. Л.М.Кіндрацької. — Видання 2-ге доповнене і перероблене. — К.: КНЕУ, 2001. — 636 с.
3. Облік і аудит у банках: Підручник /За заг. ред. проф. А.М.Герасимовича — К.: КНЕУ, 2004. — 536 с.
4. Операції комерційних банків: Навчальний посібник /За ред. Р.Коцовської, В.Ричаківської, Г.Табачук, Я.Грудзеви-ча, М.Вознюк. — 3-тє видання — К.: Алерта; Львів: ЛБІ НБУ, 2003. — 500 с.
5. План рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджений постановою Правління НБУ від 17.06.2004 р. № 280 (зі змінами).
6. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України, затверджена постановою Правління НБУ від 20.10.2004 р. № 495.
7. Інструкція “Про касові операції в банках України”, затверджена постановою Правління НБУ від 14.08.2003 р. № 337 (зі змінами);
8. Інструкція з організації перевезень валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків України, затверджена постановою Правління НБУ від 3.12.2003 р. № 520 (зі змінами).
9. Інструкція “Про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України”, затверджена постановою Правління НБУ від 12.12.2002 р. № 502 (зі змінами).
10. Положення “Про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами”, затверджене постановою Правління НБУ від 06.08.2003 р. № 325 (зі змінами).
11. Правила бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України, затверджені постановою Правління НБУ від 08.04.2005 р. № 123.

Банківське регулювання та нагляд: практичні правові аспекти

На запитання працівників банків, бюджетних установ, органів влади та комерційних структур, пов'язані з особливостями банківського регулювання та нагляду, відповідають фахівці юридичного департаменту Національного банку України.

На які особливості слід звертати увагу у разі придбання акцій банку інститутом спільного інвестування?

Відповідно до статті 33 Закону України “Про банки і банківську діяльність” (надалі — Закон) банки здійснюють емісію власних акцій та оголошують підписку на паї відповідно до законодавства України про господарські товариства та цінні папери з урахуванням особливостей, зазначених у Законі.

Згідно з частиною 13 статті 4 та частиною 6 статті 34 Закону України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” (надалі — Закон про ІСІ), у разі, якщо недиверсифікований ІСІ закритого типу здійснює виключно приватне розміщення цінних паперів власного випуску і має активи, котрі більш як на 50 відсотків складаються з корпоративних прав та цінних паперів, що не допущені до торгів на фондовій біржі або в торговельно-інформаційній системі, він вважається венчурним фондом. Учасниками венчурного фонду можуть бути тільки юридичні особи. Активи венчурного фонду можуть цілковито складатися з корпоративних прав та цінних паперів, не допущених до торгів на фондовій біржі чи в торговельно-інформаційній системі, або з цінних паперів, які не отримали рейтингової оцінки відповідно до закону.

Чинне законодавство, у тому числі Закон про ІСІ, яким встановлено вимоги до складу та структури активів інститутів спільного інвестування, не містить застережень чи заборон щодо придбання венчурним фондом акцій банку.

Враховуючи викладене, з правової точки зору венчурний фонд може придбавати акції банку за умови дотримання банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України, у тому числі Положення “Про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень”¹ (надалі — Положення № 375).

Водночас слід звернути увагу на таке. Статтею 72 Закону України “Про банки і банківську діяльність” Національний банк України наділено повноваженнями перевірки власників істотної участі у банку, зокрема наявності в останніх бездоганної ділової репутації та задовільного фінансового стану.

За змістом статті 2 цього Закону власник істотної участі у банку — це особа, яка здійснює пряме або опосередковане, самостійно або спільно з іншими особами володіння 10 і більше відсотками статутного капіталу банку або має незалежну від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність банку.

Отже, особи, які незалежно від формального володіння мають вирішальний вплив на діяльність банку через венчурний фонд, учасники венчурного фонду, котрі прямо або опосередковано, самостійно або спільно з іншими особами володіють 10 і більше відсотками статутного капіталу банку, компанія з управління активами, що здійснює управління активами зазначеного венчурного фонду, можуть бути об'єктами перевірки з боку Національного банку України.

Які особливості формування статутного капіталу банку?

Відповідно до пункту 8.2 Положення “Про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень” банк зобов'язаний у місячний термін після прийняття загальними зборами акціонерів, зборами учасників або пайовиків рішення про внесення змін до статуту подати до Національного банку України пакет документів, потрібних для їх реєстрації. Із цією метою територіальному управлінню НБУ за місцезнаходженням банку подаються, зокрема, довідки Державної податкової адміністрації України про доходи за останній звітний період (рік) фізичних осіб — учасників, які придбали акції (паї, частки) на вторинному ринку в розмірі, що становить або перевищує 80 тис. грн. Фізичні особи — іноземці, які прид-

бали акції (паї, частки) на вторинному ринку в розмірі, що становить або перевищує 80 тис. грн. (або суму у вільно конвертованій іноземній валюті, еквівалент якої за офіційним курсом гривні стосовно іноземних валют, установленим Національним банком України на дату прийняття рішення про збільшення статутного капіталу банку або на дату укладення угоди про придбання акцій (часток) на вторинному ринку, дорівнює або перевищує 80 тис. грн.), подають довідки Державної податкової адміністрації України про доходи за останній звітний період (рік) або довідку компетентного органу країни проживання іноземця про його доходи за останній звітний період (рік) чи довідку банку, в якому відкрито рахунок, про наявності на його рахунок коштів на дату їх перерахування.

Виходячи зі змісту статті 32 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, під формуванням статутного капіталу банку розуміється внесення коштів до статутного капіталу при створенні банку.

Однією з ознак формування статутного капіталу банку є внесення до нього грошових коштів, які обліковуються на відповідних рахунках згідно із Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України.²

Водночас придбання на вторинному ринку акцій банку не можна класифікувати як формування статутного капіталу, оскільки в даному разі кошти до статутного капіталу банку взагалі не вносяться.

Враховуючи викладене, особа, яка придбала акції банку на вторинному ринку, не може вважатися такою, що бере участь у формуванні статутного капіталу банку, а тому вимоги щодо підтвердження джерел походження коштів, за рахунок яких придбавалися ці акції, встановлені Законом України “Про банки і банківську діяльність”, на неї не поширюються. Проте слід враховувати вимоги пункту 8.2 Положення “Про порядок створен-

¹ Затверджене постановою Правління Національного банку України від 31.08.2001 р. № 375.

² Затверджений постановою Правління Національного банку України від 17.06.2004 р. № 280.

ня і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень”.

Який порядок надання кредитів суб'єктам господарювання для придбання акцій (часток, паїв) господарських товариств?

Відповідно до частини 3 статті 86 Господарського кодексу України та частини 3 статті 13 Закону України “Про господарські товариства” забороняється використовувати для формування статутного фонду товариства бюджетні кошти і кошти, одержані в кредит та під заставу.

Етимологічний зміст слова “формування” включає: 1) давати існування чому-небудь; 2) започатковувати що-небудь; 3) організовувати щось нове; 4) створювати що-небудь.

Як бачимо, з етимологічної точки зору загальний зміст слова “формування” полягає у покладенні початку існування чого-небудь нового. Такий підхід знайшов відображення і в законодавстві України.

Так, аналіз законодавчих актів, зокрема статті 32 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, статті 2 Закону України “Про страхування”, дає підставу стверджувати, що під словами “формування статутного капіталу” розуміється внесення до статутного капіталу грошових коштів (цінних паперів, матеріальних цінностей тощо) саме при створенні господарського товариства. Це підтверджується й тим, що законодавство України розмежовує поняття формування, збільшення або зменшення статутного капіталу господарського товариства.

Отже, формування статутного капіталу господарського товариства здійснюється при його створенні.

У той же час придбання на вторинному ринку акцій (часток) уже існуючого товариства не може класифікуватися як формування статутного капіталу господарського товариства, оскільки в такому разі кошти до статутного капіталу взагалі не вносяться. За своєю правовою природою придбання на вторинному ринку акцій (часток) існуючого товариства є інвестицією, яка відповідно до положень Закону України “Про інвестиційну діяльність” може бути зроблена за рахунок кредитних коштів.

Зважаючи на викладене вище, надання банком кредиту юридичній особі для придбання на вторинному ринку акцій (часток) уже існуючого товариства цілком ґрунтується на

нормах законодавства України.

У бухгалтерському обліку зазначені кредити відображаються за відповідними рахунками розділу 20 Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.

Як застосовується на практиці термін “опосередковане володіння істотною участю”?

Відповідно до статті 2 Закону України “Про банки і банківську діяльність” істотна участь — це пряме або опосередковане, самостійно або спільно з іншими особами володіння 10 і більше відсотками статутного капіталу або права голосу придбаних акцій (паїв) юридичної особи чи незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи.

Згідно з пунктом 1.12 Інструкції “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні”³ (надалі — Інструкція № 368) істотна участь у банку або іншій юридичній особі означає, що фізична або юридична особа прямо чи опосередковано самостійно або спільно з іншими особами має частку в статутному капіталі юридичної особи (або має повноваження голосувати) в розмірі не меншому, ніж 10 відсотків статутного капіталу. При цьому опосередковане володіння істотною участю означає в тому числі й набуття особою права голосу на загальних зборах за дорученням учасника, який є власником істотної участі.

Відповідно до підпункту б пункту 1.12 Інструкції № 368 особа вважається такою, що здійснює контроль над юридичною особою, якщо відомі факти, що свідчать про її спроможність так чи інакше впливати на призначення перших керівників.

Статті 237 та 244 Цивільного кодексу України визначають представництво як правовідношення, в якому одна сторона (представник) може вчиняти правочин від імені другої сторони, яку вона представляє. Представництво здійснюється за довіреністю (письмовим документом, що видається однією особою іншій для представництва перед третіми особами).

Враховуючи викладене, представник який набуває права голосу на загальних зборах юридичної особи за дорученням або довіреністю учасника цього товариства, котрий є власником істотної участі в ньому, також здійснює опосередковане володіння істотною участю.

³ Затверджена постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368.

Які вимоги висуваються до документів, що підтверджують наявність забезпечення?

Згідно зі статтею 574 Цивільного кодексу України (надалі — ЦКУ) підстави виникнення застави — це договір, закон або рішення суду.

Залежно від предмета застави законодавством визначено певні вимоги до договорів застави, зокрема статтею 577 ЦКУ передбачено: якщо предметом застави є нерухоме майно, а також в інших установлених законом випадках договір застави підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації у випадках та в порядку, встановлених законом.

Таким чином, договір застави нерухомого майна має бути посвідчений нотаріусом, який і здійснить перевірку права власності заставодавця на це нерухоме майно, а також відсутності заборони на його відчуження або арешт. За відсутності нотаріального посвідчення договору він вважається недійсним з усіма передбаченими законодавством наслідками.

Слід мати на увазі, що відповідно до норм Закону України “Про іпотеку” обтяження нерухомого майна іпотекою має бути зареєстрованим у порядку, встановленому законом. У разі відсутності реєстрації обтяження нерухомого майна іпотекою іпотечний договір є дійсним, але вимога іпотекодержателя не набуває пріоритету щодо зареєстрованих прав чи вимог інших осіб на передане в іпотеку нерухоме майно.

Застава рухомого майна відповідно до статті 577 ЦКУ може бути зареєстрована на підставі заяви заставодержателя або заставодавця із внесенням відповідного запису до Державного реєстру обтяжень рухомого майна. При цьому реєстрація застав рухомого майна дає змогу знизити комерційні й кредитні ризики та згідно із Законом України “Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрації обтяжень” надає певні пріоритети (переважне право обтяжувача відносно права іншої особи на те саме рухоме майно) перед незареєстрованими заставами рухомого майна.

У пункті 7.1.2 Положення “Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків” визначено перелік предметів застави (майна і майнових прав позичальників чи третіх осіб — майнових поручителів), що беруться до розрахунку резерву під кредитні ризики. Зі змісту абзаца 8 підпункту 7.1.2 пункту 7.1 вип-

ливає, що до розрахунку резерву під кредитні ризики в числі іншого майна приймається застава рухомого майна (майна в матеріальній формі, яке не є нерухомістю) та майнових прав.

Рухомим майном відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Національного стандарту № 1 “Загальні засади оцінки майна і майнових прав” від 10.09.2003 р. № 1440 є матеріальні об’єкти, які можуть бути переміщеними без заподіяння їм шкоди. Отже, до рухомого майна належать товари в обороті, транспортні засоби, обладнання, яке може бути переміщене без завдання йому шкоди.

З огляду на зазначене, документом, що підтверджує наявність забезпечення, є договір застави, іпотечний договір чи договір закладення майна і додані до нього списки (описи) предметів застави.

Слід зауважити, що згідно зі статтею 7 Закону України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” оцінка майна проводиться у випадках, установлених вітчизняним законодавством та міжнародними угодами, на підставі договору, а також на вимогу однієї зі сторін угоди та за згодою сторін. Тому з метою об’єктивної оцінки вартості заставленого майна при укладенні договору застави банку доцільно вимагати здійснення позичальником оцінки майна, відповідно до вимог Закону України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні”.

Таким чином, крім документів, які підтверджують наявність предмета застави, мають ще бути документи, що підтверджують незалежну оцінку майна, переданого у заставу.

Який порядок підтвердження права власності на об’єкти нерухомого майна, що підлягають переоцінці?

Відповідно до статті 182 Цивільного кодексу України (надалі — ЦКУ) право власності та інші майнові права на нерухомі речі, обмеження цих прав, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації. Державна реєстрація прав на нерухомість і правочинів щодо нерухомості є публічною; провадиться вона відповідним органом, який зобов’язаний надавати інформацію про реєстрацію та зареєстровані права у порядку, встановленому законом.

Державну реєстрацію прав власності на нерухоме майно здійснюють підпри-

ємства бюро технічної інвентаризації (БТІ) відповідно до пункту 1.3 Тимчасового положення про порядок державної реєстрації прав власності на нерухоме майно, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 7 лютого 2002 р. № 7/5 і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18 лютого 2002 року за № 157/6445 (надалі — Тимчасове положення).

Право власності на нерухоме майно виникає з моменту його державної реєстрації (частина 2 статті 331 ЦКУ), яка відбувається шляхом внесення запису до Реєстру прав власності на нерухоме майно (пункт 1.4 Тимчасового положення).

Згідно з пунктом 2.1 Тимчасового положення для реєстрації виникнення, існування, припинення прав власності на нерухоме майно та оформлення цих прав до БТІ разом із заявою про реєстрацію прав власності подаються правовстановлювальні документи (додаток 1 до положення), їх копії (нотаріально засвідчені), а також інші документи, визначені цим положенням.

Отже, договори, за якими відповідно до законодавства передбачається перехід права власності, зокрема купівлі-продажу, міни, дарування, довічного утримання, лізингу, предмет яких становить нерухоме майно, є правовстановлювальними документами, на підставі яких здійснюється реєстрація прав власності на об’єкти нерухомого майна.

Відповідно до пункту 6.1 Тимчасового положення оформлення права власності на об’єкти нерухомого майна провадиться з видачею свідоцтва про право власності.

Таким чином, документом, що підтверджує право власності на об’єкти нерухомого майна, є свідоцтво про право власності або витяг із Реєстру прав власності на нерухоме майно.

Якими джерелами інформації слід скористатися для заповнення форми № 670 “Звіт про двадцять найбільших учасників банку”?

Відповідно до статті 69 Закону України “Про банки і банківську діяльність” на банк покладається обов’язок щодо надання фінансової та статистичної звітності.

Згідно з вимогами Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України⁷, банки зобов’язані щоквартально подавати до НБУ форму № 670 “Звіт про двад-

⁷ Затверджені постановою Правління Національного банку України від 19.03.2003 р. № 124.

цять найбільших учасників банку”, яка містить відповідну інформацію про таких учасників.

Джерелами інформації для заповнення зазначеної форми можуть слугувати реєстр акціонерів, який веде банк, виписка з реєстру акціонерів, яку надає реєстратор, тощо.

Крім того, як впливає з положень Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України, Закону України “Про господарські товариства”, комплекс прав і обов’язків акціонерів та відповідальність за невиконання покладених на них обов’язків закріплюється у статуті акціонерного товариства (в тому числі банку).

З огляду на це у статуті банку можна закріпити вимоги щодо надання його акціонерами інформації, необхідної для заповнення наведеної вище форми № 670, а також встановити відповідальність за їх невиконання.

Чи можуть при врахуванні заборгованості в нормативах максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) та нормативу великих кредитних ризиків (Н8) вважатися одним контрагентом, який несе спільний економічний ризик, позичальники — фізичні особи, пов’язані єдиним майновим поручителем?

За договором поруки поручитель у порядку та на умовах, передбачених кредитними договорами, зобов’язується нести солідарну майнову відповідальність перед кредитором (банком) за виконання у повному обсязі зобов’язань позичальників — фізичних осіб щодо сплати відсотків, неустойки, вчасного та в повному обсязі повернення основної суми боргу за кредитами, відшкодування збитків та іншої заборгованості.

Відповідно до пункту 1.8 глави 1 розділу VI Інструкції “Про порядок регулювання діяльності банків в Україні” під час розрахунку нормативів кредитного ризику два чи більше контрагентів вважаються одним контрагентом і несуть спільний економічний ризик, за наявності однієї з таких умов:

а) один контрагент є власником істотної участі іншого (інших);

б) два чи більше контрагентів мають хоча б одного спільного власника їх істотних часток (незалежно від того, чи є він також клієнтом банку);

в) контрагенти використовують кредитні кошти для проведення спільної діяльності так, що джерело повернення кредиту є для них спільним.

Наприклад — мобілізація позичальниками спільних коштів для придбання певного активу (підприємства або іншого об'єкта власності) чи для надання цих коштів у кредит іншій фізичній або юридичній особі;

г) кредитні кошти, надані банком одному контрагенту (групі контрагентів), використовуються цим контрагентом (групою контрагентів) як кредитні ресурси для третьої особи, котра є клієнтом цього банку.

Беручи до уваги сказане, при врахуванні заборгованості в нормативах максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) та нормативу великих кредитних ризиків (Н8) такі позичальники — фізичні особи (пов'язані єдиним майновим поручителем) не можуть вважатися одним контрагентом, який несе спільний економічний ризик.

Чи застосовуються заходи впливу за порушення банківського законодавства, виявлені правоохоронними та іншими державними органами?

Згідно зі статтею 73 Закону України “Про банки і банківську діяльність” у разі порушення банками або іншими особами, які можуть бути об'єктом перевірки Національного банку України відповідно до цього закону, банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ або здій-

снення ризикових операцій, що загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, Національний банк України має право застосувати адекватні вчиненому порушенню заходи впливу, перелік яких міститься у зазначеній статті закону.

Статтею 74 Закону України “Про банки і банківську діяльність” встановлено, що порядок застосування заходів впливу, а також розмір фінансових санкцій, які застосовуються до банків та інших юридичних осіб, охоплених наглядовою діяльністю Національного банку України, визначаються вітчизняним законодавством та нормативно-правовими актами НБУ.

Нормативно-правовим актом Національного банку України, який визначає порядок застосування заходів впливу, є Положення “Про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства”.

У пункті 1.4 цього положення зазначено підстави для застосування Національним банком України заходів впливу. До таких підстав, зокрема, віднесено: результати інспекційних (планових та позапланових) перевірок діяльності банків чи їх філій; результати аналізу дотримання банками вимог банківського законодавства з використанням статистичної звітності, щомісячних і щоденних балансів тощо; результати перевірок діяльності банків

аудиторськими організаціями, уповноваженими відповідно до чинного законодавства на їх здійснення; пропозиції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у разі порушення банком норм Закону України “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб”; результати перевірок дотримання банками валютного законодавства, здійснених уповноваженими працівниками Національного банку, що свідчать про порушення банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку.

Наведений перелік підстав для застосування заходів впливу є вичерпним. Застосування заходів впливу на інших підставах може бути оскаржено в суді.

Враховуючи викладене, інформація про порушення банківського законодавства, виявлені правоохоронними та іншими державними органами під час проведення перевірок і за результатами досудового слідства, не може бути підставою для застосування заходів впливу.

Водночас у разі підтвердження зазначеної інформації результатами планової або позапланової перевірки до банку можуть бути застосовані адекватні допущеним порушенням заходи впливу.

У зв'язку з набранням чинності Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України в частині реорганізації форми створення банків та розміру статутного капіталу” виникають деякі питання стосовно їх практичного застосування, а саме:

Чи вважається реорганізацією зміна виду акціонерного товариства із закритого товариства на відкрите акціонерне товариство?

Аналіз статей 104, 108 Цивільного кодексу України, статті 26 Закону України “Про банки і банківську діяльність” дає підстави стверджувати, що реорганізація банку може здійснюватися шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення. Під перетворенням юридичної особи (банку) слід розуміти зміну її організаційно-правової форми.

При цьому в статті 25 Закону України “Про господарські товариства”

прямо зазначено, що під час зміни виду акціонерного товариства із закритого на відкрите, відбувається його реорганізація.

Отже, при зміні виду акціонерного товариства відбувається його реорганізація шляхом перетворення.

Послідовність дій у разі реорганізації акціонерних товариств (у тому числі банків, створених у формі акціонерних товариств), визначено у Положенні “Про порядок випуску акцій під час реорганізації товариств”, затверджену рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30.12.1998 р. № 221.

Якщо реорганізація банку здійснюється з метою приведення його організаційно-правової форми у відповідність із вимогами Закону України “Про банки і банківську діяльність”, чи повинен банк- правонаступник мати статутний капітал на момент реєстрації не мен-

ше 10 мільйонів євро?

Згідно зі статтею 104 Цивільного кодексу юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам — правонаступникам (злиття, приєднання, поділу, перетворення). Юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення.

З огляду на це та враховуючи, що в результаті реорганізації виникає нова юридична особа (банк), яка проходить процедуру державної реєстрації у порядку, визначеному Законом України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців”, є підстави вважати, що в даній ситуації застосовуються нові вимоги Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу” стосовно розміру статутного капіталу.

Точка зору/

Концептуальні підходи щодо створення ефективної системи внутрішнього контролю в банку

В усіх економічно розвинутих країнах банківські системи є об'єктом посиленого контролю і нагляду як з боку держави, так і з боку їх власників — акціонерів. Необхідність такого контролю зумовлена тим, що банківська система виконує важливу роль посередника, акумулюючи грошові кошти держави, суб'єктів господарювання різної форми власності та приватних осіб і надаючи їх учасникам ринку під відсотки.

Банки здатні створювати гроші шляхом перерозподілу кредитів або власної інвестиційної діяльності, а отже, впливати на обсяг і структуру грошової маси, а відтак — на економічне життя країни.

І нарешті, банки є довірчими організаціями, бо в основі їх діяльності лежить довіра з боку суспільства, за відсутності якої банківська система не може сподіватися на надходження коштів. А це негативно позначиться на розвитку економіки.

З огляду на сказане вище банкам конче необхідно мати ефективний внутрішній контроль для захисту інтересів інвесторів, клієнтів, а також — своїх власних.

Зарубіжна термінологія для означення внутрішнього контролю в банках застосовує спеціальне збірне поняття — *комплаєнс*. У широкому значенні слова розуміється порядок здійснення операцій відповідно до чинного законодавства; у вузькому — система заходів, заснованих на солідарній і довірчій взаємодії клієнтів, банку і його співробітників, що забезпечує захист їх інтересів у рамках прийнятих законів та інших нормативних актів.

Внутрішній контроль банку повинен охоплювати всі сфери його діяльності. На практиці внутрішній контроль починається зі створення наглядової ради, правління, кредитного комітету. Крім цього, в банках формуються управління (відділи, служби) з внутрішнього контролю, безпосеред-

ньо підпорядковані керівництву. У невеликих банках, що відчували серйозні проблеми, пов'язані з кадровим забезпеченням такої діяльності, функції внутрішнього контролю виконують служби внутрішнього аудиту.

Однак досі немає єдиного розуміння суті внутрішнього контролю, чітко не визначено його цілі і завдання. Так, Г.Н.Белоглазова [3] визначає систему внутрібанківського контролю як діяльність зі зменшення банківських ризиків та забезпечення керівництва банку, акціонерів і клієнтів потоками надійної інформації про діяльність банківської установи.

В інших публікаціях [6, 13] внутрішній контроль визначено не як вид діяльності, а як систему організації роботи банку — тобто всі заходи, що вживаються банком для контролю за своїми активами, запобігання шахрайству, зведення до мінімуму помилок, перевірки точності й достовірності даних бухгалтерського обліку і звітності, забезпечення ефективності операцій та додержання внутрішніх положень і вказівок керівництва.

Окремі науковці [4, 5, 7] стверджують, що фінансовий контроль комерційного банку зводиться до перевірки результатів діяльності на відповідність заданим параметрам і включає: контроль за дотриманням нормативів ліквідності банку; за дотриманням лімітів та показників; за виконанням планових завдань, які відображають необхідні обсяги та ефективність операцій банку.

Інші українські дослідники [10] визначають внутрібанківський контроль як процес перевірки правильності виконання банківських операцій і облікових записів за допомогою конкретних засобів і способів, поділяючи такий контроль на бухгалтерський та адміністративний.

На використанні у практичній банківській діяльності ефективних методів контролю, оцінки та моніторингу ризиків наголошує Н.М.Ше-

Богдан Стефанюк

Здобувач Науково-дослідного фінансового інституту при Міністерстві фінансів України

Жоден банк нині не обходиться без служби внутрішнього контролю для захисту інтересів інвесторів, клієнтів, а також — своїх власних. На жаль, у літературі немає єдиного розуміння суті внутрішнього контролю, чітко не визначено його цілі і завдання. Водночас без чіткого визначення мети контролю процеси управління банком будуть неефективними.

Що є результатом діяльності служби внутрішнього контролю? Яким чином банк має захищатися від несприятливих подій? Які основні форми і методи цього захисту? Відповідь на ці та інші запитання намагається дати автор.

людько [11], вказуючи, що вони безпосередньо впливають на фінансову стійкість банку з урахуванням масштабів ризику та виміру залежності доходів від змін окремих індикаторів ринку чи стану ринку в цілому.

Варто погодитись із твердженням В.М.Кочеткова [8], що “системи і методи контролю забезпечують ефективне дотримання основних напрямків політики банку”. Автор відносить процеси оцінювання систем контролю до складової аналізу методів управління банком.

Відповідно до положення НБУ [1] внутрішній контроль у банку — це сукупність процедур, які забезпечують достовірність та повноту інформації, що передається керівництву, дотримання внутрішніх та зовнішніх нормативних актів при здійсненні операцій, збереження активів банку і його клієнтів, оптимальне використання ресурсів банку, управління ризиками, чітке виконання розпоряджень органів управління щодо досягнення мети, поставленої стратегічними та іншими планами банку. Водночас НБУ визначає організацію та функціонування систем управління ризиками (ризик-менеджменту) в банках, яка має включати, крім іншого, також систему супроводження управління, що складається з підсистем моніторингу та контролю [2].

У жодних інших нормативно-правових актах, які регулюють діяльність банків в Україні, не порушується питання щодо визначення системи внутрішнього контролю та оцінки її ефективності.

Базельський комітет наполягає на тому, що адекватна система внутрішнього контролю є засобом зміцнення корпоративного управління в банках [16]. Вона не просто дисциплінує повсякденну діяльність банків, забезпечуючи дотримання внутрішніх та зовнішніх нормативних документів, а й допомагає спостережній раді та правлінню ефективно оцінювати ризики банку і, зрештою, його майбутню стратегію. У новій Базельській угоді про достатність капіталу (в так званому Базелі II) наголошується на потребі міцної та незалежної системи внутрішнього контролю, що надавала б вищим органам управління (зокрема спостережній раді) своєчасні та цілісні дані, які дозволяли б їй здійснювати необхідні наглядові та контрольні функції.

Міжнародні стандарти внутрішнього аудиту визначають внутрішній контроль як об'єкт уваги функції “внутрішній аудит”, котра повинна допома-

гати в підтримці ефективної системи контролю шляхом оцінки її результативності, ефективності і сприяти постійному вдосконаленню цієї системи.

Для оцінки ефективності внутрішньої системи контролю банку необхідні адекватні критерії. Внутрішні аудитори повинні встановити ступінь адекватності сформульованих менеджментом критеріїв, що дають змогу визначати, виконані поставлені цілі і завдання чи ні. У разі неадекватності критеріїв вони мають бути замінені іншими — прийнятними.

Як бачимо, без чіткого визначення мети контролю залишатимуться не ефективними і процеси управління банком, у тому числі участь у цих процесах відповідних служб контролю чи аудиту.

Здебільшого дуже складно розмежувати процеси, які відбуваються в банку, на контрольні та інші. Часто контрольні переплітаються з основними й допоміжними або стають частиною операційного середовища. Проте змістовне розмежування необхідне як для розробки найоптимальніших процедур внутрішнього контролю, так і для їх оцінки зовнішнім суб'єктом (наприклад, зовнішнім аудитом або НБУ) та самооцінки. Критерієм розмежування контрольних та інших внутрібанківських процесів є мета того чи іншого процесу.

Правильна постановка мети вкрай важлива для ідентифікації досліджуваного об'єкта та для побудови ефективної системи внутрішнього контролю. Нечіткість формулювання призведе до того, що досліджуваний елемент належатиме одночасно до кількох сукупностей або не потрапить у жодну з множин. А це призведе до дублювання ряду функцій або функціонального вакууму у певних сферах діяльності.

У деяких публікаціях ефективність внутрішнього контролю тлумачать як одну з його цілей. На думку автора, ефективність без зазначення її критеріїв не може бути метою. Крім того, постає запитання: якщо ефективність є властивістю виключно внутрішнього контролю, то які цілі повинні стояти, наприклад, перед службою, що створює прибуток? Якщо цю ознаку поширювати на всіх без винятку, тоді до неї можна додати ще кілька: адекватність, транспарентність, чіткість тощо. Ефективність — швидше, не мета, а необхідна умова здійснення будь-якої діяльності, в тому числі й функціонування системи внутрішнього контролю банку, без чого вона втрачає сенс.

Зосередившись на важливості чіткого визначення цілей, спробуємо

дослідити цілі внутрішнього контролю. Припустимо, що він створюється з метою забезпечення:

- ефективності і результативності фінансово-господарської діяльності, ефективності управління активами й пасивами, управління банківськими ризиками;

- достовірності, повноти, об'єктивності і своєчасності складання й подання звітності, інформаційної безпеки банку;

- дотримання нормативно-правових актів;

- запобігання протиправним діям кредитної організації.

Визначення цілей у дефініціях дає змогу розмежовувати різні види діяльності, бо кожний її вид здійснюється заради досягнення певного результату. Проте цілі неоднорідні і, як правило, мають складну ієрархічну структуру. Існують цілі різного рівня логічної ієрархії. Чим вищого рівня досягають цілі, тим більшу кількість явищ вони охоплюють. Мета кожного вищого рівня охоплює цілі нижчих рівнів. Одночасно з підвищенням ієрархічного рівня знижується конкретність і чіткість мети.

Наприклад, якщо перед нами стоїть мета збільшення прибутку і в рамках її досягнення ми створюємо два підрозділи, один із яких відповідатиме за підвищення доходів, а інший — за зниження витрат, то збільшення прибутку належить до загальних цілей цих підрозділів. Але розглядаючи зазначену мету як підставу для розмежування підрозділів, результату ми не одержимо. Справді, формулювання на зразок: “підрозділ А — такий, метою якого є збільшення прибутку, а підрозділ Б — такий, метою якого є також збільшення прибутку”, нічим не різняться. Маючи одну загальну мету, “А” і “Б”, ймовірно, домовляться між собою з приводу розподілу функцій. Якщо ж ні, то можливе і дублювання, і недоліки у функціональності, і, як наслідок, — адміністративний хаос.

Коли у дефініції використовуються цілі відповідного рівня, результат може бути якісно іншим. Наприклад, “Підрозділ А — такий, метою якого є збільшення доходів, підрозділ Б — такий, метою якого є зниження витрат”.

Кожна із цих цілей може бути уточнена за допомогою підцілей. Наприклад, зниження витрат можливе за рахунок скорочення адміністративних витрат або ж зменшення операційних витрат. Отже, якщо скороченням витрат займаються два підрозділи, то перед кожним слід поставити одну із вказаних вище підцілей. Це дасть змогу визначи-

ти підрозділам обсяг функціональності так, щоб виключити дублювання і прогалини. Маючи персональні цілі, підрозділи прагнуть однієї загальної для них мети — збільшення прибутку, але кожний по-різному.

Щоб мета слугувала підставою для розмежування діяльності, вона має відповідати умові унікальності — тобто, по-перше, її рівень в ієрархії повинен бути не вищим і не нижчим, ніж вимагається, а, по-друге, — вона не повинна повторюватися для інших напрямів діяльності. Інакше розмежування стає неможливим.

Перша із цілей внутрішнього контролю — забезпечення ефективності і результативності фінансово-господарської діяльності. Безумовно, внутрішній контроль прагне ефективності діяльності кредитної організації. Проте якщо визнати цю мету унікальною саме для внутрішнього контролю, то висновок щодо інших напрямів діяльності буде невтішним. Але постановка такої мети для інших напрямів, як наприклад, неефективність і нерезультативність діяльності, є дивною. Залишається припущення про невідповідність цієї мети умові унікальності. Тобто відмежувати напрям внутрішнього контролю від інших напрямів діяльності на цій підставі неможливо. Отже, дана мета або перебуває на дуже високому ієрархічному рівні, або не вказує на будь-які специфічні, відмінні від інших напрямів діяльності шляхи її досягнення.

Що ж є результатом діяльності служби внутрішнього контролю? Відповідь знаходимо у формулюванні її мети: сприяння органам управління кредитної організації в забезпеченні ефективного функціонування. Постає ще одне запитання: яким саме чином служба сприяє в цьому органам управління? Можливо, вона сама здійснює кредитування і приймання депозитів у найефективніший спосіб? Оскільки позитивна відповідь неможлива, робимо висновок про відсутність унікальності мети, через що вона не може бути основою для розмежування цього напрямку діяльності від інших.

Таке формулювання мети внутрішнього контролю, як забезпечення дотримання нормативних правових актів, також потребує коментарів. Заперечень з приводу необхідності дотримання нормативних актів немає. Хоч яким неприйнятним було б наше твердження, все ж ризикнемо не погодитися з таким формулюванням, оскільки воно породжує низку запитань. Наприклад, чи є результатом діяльності внутрішнього

контролю будь-який факт дотримання нормативних актів? Якщо бухгалтерський працівник дотримується правил бухгалтерського обліку або юрист готує договір відповідно до Цивільного кодексу, або кредитний працівник класифікує позику згідно з вимогами положення № 279 — чи можна все це вважати результатом внутрішнього контролю? Приймавши позитивну відповідь як правильну, за логікою слід визнати, що працівники кредитних організацій повинні бути спочатку орієнтовані на протиправну діяльність, якій перешкоджає лише внутрішній контроль. Уявімо, що в кредитних організаціях працюють лише люди з ідеологією правопорушників. Тоді внутрішній контроль навряд чи зможе їм протистояти.

Отже, логічний парадокс: якщо дотримання нормативних актів — мета, яка стоїть виключно перед внутрішнім контролем, то останній не зможе забезпечити її досягнення. Якщо ж ця мета не є для нього унікальною, то за якими ознаками маємо відрізнити його від інших підрозділів, зобов'язаних дотримуватися нормативних актів?

Наступна мета: забезпечення достовірності, повноти, об'єктивності і своєчасності складання й подання звітності, інформаційної безпеки. Ніхто не стане заперечувати, що звітність має бути достовірною, повною, об'єктивною і своєчасною. Проте міркування про унікальність конкретної мети саме для внутрішнього контролю видаються дещо сумнівними. Припустимо, складання звітності належить до функцій внутрішнього контролю. Тоді мета забезпечення її достовірності, повноти, об'єктивності і своєчасності для нього, безумовно, унікальна і не повторюється для інших напрямів діяльності.

Але як тоді бути зі звітністю для зовнішніх користувачів? Чи поширюється функція зі складання зовнішньої звітності на діяльність внутрішнього контролю? По-друге, чи впливає із цього припущення, що звітність складається виключно в контрольних цілях? Чи буде вона використана для розробки плану подальших дій або з рекламною метою? Ми вважаємо, що контроль є лише однією, але не єдиною функцією звітності. У такому разі мета забезпечення достовірності, повноти, об'єктивності і своєчасності не може вважатись унікальною тільки для внутрішнього контролю, оскільки протилежна позиція приводить до логічного парадокса, подібного до наведеного вище, а саме: складання звітності для інших, окрім контроль-

них, цілей має бути орієнтованою насамперед на невірність, неповноту, необ'єктивність і невчасність. І лише завдяки внутрішньому контролю звітність залишається якісною.

Як останню з пропонованих цілей розглянемо запобігання протиправним діям кредитної організації. Ця мета багато в чому нагадує іншу: “забезпечення дотримання нормативно-правових актів”. По суті — це ті ж заходи, оскільки недотримання нормативних актів — не що інше, як здійснення протиправної діяльності. Проте за формою ці дефініції дуже різняться.

Чи може форма дефініції бути тим ключовим чинником, який забезпечує унікальність мети і служить межею, що розділяє різні напрями діяльності? На нашу думку, може. Дотримання нормативних актів — обов'язкова умова здійснення діяльності. Тому будь-яка діяльність незалежно від того, контролюється вона чи ні, повинна відповідати нормативним вимогам. Проте навряд чи можна гарантувати, що це обов'язково буде саме так. Для попередження подібних випадків та своєчасного їх виявлення, локалізації і мінімізації необхідний внутрішній контроль. Якщо інші напрями діяльності забезпечують реалізацію мети шляхом безпосереднього виконання вимог нормативних актів, то внутрішній контроль досягає цього завдяки недопущенню дій, що не відповідають даній меті. Фактично його форми і методи роботи спрямовані на захист кредитної організації від подібних дій. Саме тому негативна (заперечлива) форма побудови дефініції мети внутрішнього контролю найточніше передає суть його діяльності. Ця мета унікальна саме для внутрішнього контролю і дає змогу відмежувати його від інших напрямів діяльності. Якщо будь-яка процедура, суб'єкт внутрігосподарчого процесу, інформаційний потік і подібне спрямовані саме на запобігання участі в протиправній діяльності, цей елемент можна віднести до внутрішнього контролю.

Дотримання нормативно-правових актів, участь у протиправній діяльності — не єдині напрями, що підлягають внутрішньому контролю. Базельським комітетом із банківського нагляду було проаналізовано проблеми, що спричиняли серйозні збитки кредитних організацій. Виявилось, що цих проблем можна було б уникнути, якби банки мали ефективні системи внутрішнього контролю [14]. Такі системи допомогли б попередити можливі збитки, і, отже, зменшити втрати кредитних організацій. Як

бачимо, недопущення збитків — одна із цілей внутрішнього контролю. Сюди також можна віднести ризик втрати репутації, а також інші проблеми, небажані для кредитних організацій. Загальний термін для означення таких проблем — “несприятлива подія”. Наведені вище міркування дають підстави так сформулювати мету внутрішнього контролю: *це захист кредитної організації від несприятливих подій*.

Серед несприятливих подій — значні збитки, підрив репутації банку, здійснення операцій на збиток кредитній організації (розкрадання, конфлікти інтересів), порушення нормативно-правових актів, які регулюють банківську діяльність тощо. Нагромадження незначних недоліків, що призводить до виникнення серйозних проблем (можливість трансформації кількості в якість), теж розглядається як несприятлива подія.

Зміст поняття “несприятливої події” визначає обсяг функцій і об’єкт дії з боку внутрішнього контролю. Чим ширше це поняття, тим більшу кількість завдань виконує внутрішній контроль. Найчастіше маємо на увазі будь-яку подію незалежно від масштабів, яка погіршує становище кредитної організації. Проте ухвалення такої концепції неминує призведе до значного зростання витрат на організацію і проведення внутрішнього контролю. Крім того, витрати можуть суттєво перевищувати потенційні вигоди від його впровадження. Надмірно високі витрати на систему внутрішнього контролю можуть розглядатися як несприятлива подія, оскільки знижують конкурентні можливості кредитної організації.

Здійснюючи підприємницьку діяльність, кредитна організація вимушена приймати певні ризики, що допускають імовірність негативних явищ.

Система внутрішнього контролю спрямована на недопущення несприятливої події, зокрема і ризику. Водночас повне виключення з практики прийняття ризику означає неможливість отримання прибутку, що призводить до неефективної діяльності банку і до неможливості подальшого його функціонування та розвитку. Тому в питанні прийняття ризику між функціональною і контрольною системами існує природне протиріччя. Підсумок протиріччя — результат роботи заборон і протипаг у загальній системі управління банку. Система заборон і протипаг може бути налаштована на більший або менший ризик, що залежить від стратегії банку, зайнятої ним ринкової ніші та

інших внутрішніх і зовнішніх умов. Конкретні параметри й обсяги дії внутрішнього контролю кредитна організація повинна визначити самостійно. Усі види реальних і потенційних ризиків мають бути ідентифіковані. Стосовно кожного з них слід ухвалювати відповідні рішення.

Захист від несприятливих подій може здійснюватися різними способами. Основним значенням контролю є завчасне (до виникнення кризових явищ) усунення недоліків, що можливо тільки шляхом усунення спонукальних джерел несприятливої події.

Ефективну систему корпоративного управління банком необхідно пов’язувати з організаційною побудовою системи внутрішнього контролю, яка вважатиметься ефективною за наявності та належного функціонування трьох форм контролю (нагляду), а саме:

— нагляд з боку ради та вищого керівництва;

— нагляд з боку осіб, залучених до повсякденного керівництва різними напрямками діяльності банку;

— безпосередній нагляд низових керівників за різними сферами діяльності;

— належне управління ризиками, забезпечення дотримання законів та функція аудиту.

Відштовхуючись від мети внутрішнього контролю, прийнятої стратегії банку та існуючої системи заборон і протипаг, можна виробити визначення ефективності системи внутрішнього контролю. Воно необхідне як для формування в банку такої системи, так і в процесі її оцінки. Ефективною є така система внутрішнього контролю, яка у встановлених рамках захищає банк від несприятливих подій та зрештою забезпечує рентабельність діяльності банку на достатньому рівні, визначеному вищим менеджментом банку.

Яким чином слід захищатися від несприятливих подій? Які основні форми і методи цього захисту?

Незважаючи на розмаїття контрольних процедур, їх можна певним чином систематизувати. На наш погляд, це можна зробити шляхом використання структури ієрархії цілей. Розглядаючи захист банку від несприятливих подій як головну мету внутрішнього контролю, можна виділити і певні підцілі. До них передусім належать: попередження несприятливих подій, виявлення їх і запобігання.

Попередження негативних явищ реалізується за допомогою проведення заходів, покликаних не допустити

потенційно можливі несприятливі події. Вони розглядаються як родова категорія: йдеться про всю сукупність близьких за характером несприятливих подій, які можуть виникнути в ході будь-якої діяльності. Отже, заходи захисту мають бути спрямовані на виключення не поодиноких випадків, а всієї родової сукупності несприятливих подій. Мета цих заходів — усунення насамперед передумов, які можуть призвести до несприятливих подій. Реалізація мети досягається визначенням внутрішніх правил проведення операцій і їх дотриманням співробітниками банку. До контрольних процедур належать розподіл повноважень і відповідальності, утворення органів і підрозділів кредитної організації для здійснення контролю та інших заходів щодо попередження несприятливих подій.

Як правило, ці заходи ефективні для попередження таких ситуацій, коли дії співробітників та параметри угоди, що укладається, відрізняються від прийнятих стандартів. Наприклад, баланс позичальника не відповідає вимогам, визначених банком. У такому разі механізм внутрішнього контролю має запобігти небажаній операції. До ситуації іншого роду можна віднести, наприклад, попередження конфлікту інтересів шляхом оптимального розподілу повноважень. Цей захід попереджує зародження ймовірних несприятливих подій, приміром, пов’язаних із можливими шахрайськими операціями.

Проте не всі можливі умови і причини виникнення несприятливих подій вдається ліквідувати за допомогою заходів попередження. В деяких випадках складно оцінити ступінь відповідності параметрів операції стандартам та еталонам. В інших — самі стандарти й еталони бувають недостатньо конкретними, наприклад через складність ризиків, що приймаються. Іноді предмет контролю за зовнішніми ознаками може відповідати прийнятим стандартам і еталонам, тоді як його зміст є негативним. Тому завдання контролю — провести фактичні контрольні дії. Сюди входить розпізнавання і запобігання негативним явищам як за формою, так і за змістом. Крім того, тестуються перевірені практикою застережні механізми, вносяться корективи у регламентуючі норми.

Незважаючи на наявність механізмів попередження й запобігання, завжди залишається вірогідність реалізації несприятливих подій унаслідок складності умов і причин чи їх неправильної оцінки. Тому необхідно або упевнити-

ся у відсутності несприятливих наслідків виконаних операцій, або (якщо уникнути несприятливих подій усе ж таки не вдалося) хоча б мінімізувати ступінь їх негативного впливу для банку. Це завдання вирішується шляхом виявлення відхилень, що можна зробити, наприклад, за допомогою моніторингу наданих кредитів.

Система внутрішнього контролю потребує також постійного моніторингу та оцінки іззовні. Оцінювання здійснюється, наприклад, службою внутрішнього аудиту або зовнішнім аудитором. При цьому оцінювання не входить у систему внутрішнього контролю, оскільки це призводить б до конфлікту інтересів оцінюючого суб'єкта.

Усі зазначені процедури контролю переслідують єдину головну мету: захист банку від несприятливих подій. Кожна служить своїй підцілі: попередженню, запобіганню, виявленню несприятливих подій і оцінці системи. Тому відсутність будь-якої з них знижує загальну ефективність системи внутрішнього контролю.

Отже, можна зробити висновок: з метою забезпечення стабільного функціонування і розвитку банк має створювати ефективну систему внутрішнього контролю. Починати слід із чіткого визначення її мети і цілей, функцій та організаційної структури. □

Література

1. Положення "Про організацію

внутрішнього аудиту в комерційних банках України", затверджене постановою Правління Національного банку України від 20.03.1998 р., № 114.

2. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, затверджені постановою Правління Національного банку України від 02.08.2004 р., № 361.

3. Аудит банків: Учеб. пособие / Под ред. Г.Н.Белоглазовой, Л.П.Кроливецкой, Е.А.Лебедева. — М.: Финансы и статистика, 2002. — С. 54. — 352 с.

4. Банківський менеджмент: Навч. посібн. / О.А.Кириченко, І.В.Гіленко, С.Л.Роголь та ін.; За ред. О.А.Кириченка. — 3-тє вид. — К.: Знання-Прес, 2002. — С. 147. — 438 с.

5. Банківський менеджмент: Підручник / За ред. О.А.Кириченка, В.І.Мищенко. — К.: Знання, 2005. — С. 596. — 831 с.

6. Губенко С.М., Мозгова О.П. Посібник для внутрішніх аудиторів банківських установ України / За ред. О.І.Кіреєва. — Харків: Видавництво "Штрих", 2000. — С. 7. — 360 с.

7. Колодізев Д.М., Чмута І.М., Губарева І.О. Фінансовий менеджмент у банках: концептуальні засади, методологія прийняття рішень у банківській сфері: Навч. посіб. — Х.: ВД "ІНЖЕК", 2004. — С. 37. — 408 с.

8. Кочетков В.М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного ко-

мерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: Монографія. — К.: КНЕУ, 2002. — С. 53. — 238 с.

9. Петрук О.М. Банківська справа: Навч. посібник / За ред. д.е.н., проф. Ф.Ф.Бутинця. — К.: Кондор, 2004. — С. 408. — 461 с.

10. Сяк Г.І., Фаріон Т.І. Облік і аудит у банках: Навч. посібник. — К.: Атіка, 2004. — С. 28. — 328 с.

11. Шелудько Н.М. Управління фінансовою стійкістю комерційних банків: Монографія — К.: Ін-т економіки НАНУ, 2002. — С. 157. — 228 с.

12. Тим, хто нехтує законом. Контроль, ревізія та аудит у комерційних банках України / За ред. Г.Г.Мумінової-Савінової. — К.: Факт, 2001. — С. 8.

13. Управління активами і пасивами та менеджмент фінансових ризиків у комерційному банку // Український інвестиційний журнал (Welcome). — 2001. — № 7—8. — С. 24—32.

14. Система внутрішнього контролю в банках: основи організації (Базельський комітет із банківського нагляду, вересень 1998 року).

15. Удосконалення корпоративного управління в банківських установах (Базельський комітет з банківського нагляду, Банк міжнародних розрахунків, липень 2005 року).

16. Basel Committee on Banking Supervision: Consultative Document. The New Basel Capital Accord. — 2003. April. 17. <http://www.theiia.org>.

Про введення в обіг ювілейної монети "Олександр Ляпунов"

Національний банк України, продовжуючи серію "Видатні особистості України", 12 березня 2007 року ввів в обіг ювілейну монету номіналом 2 гривні, присвячену 150-річчю від дня народження математика і механіка, академіка Петербурзької Академії наук з 1901 року Олександра Михайловича Ляпунова (1857—1918), праці якого стосуються небесної механіки, математики, фізики і теорії ймовірності.

Монету виготовлено з нейзильберу. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса монети — 12,8 г, діаметр — 31,0 мм, тираж — 35 000 штук. Гурт монети — рифлений.

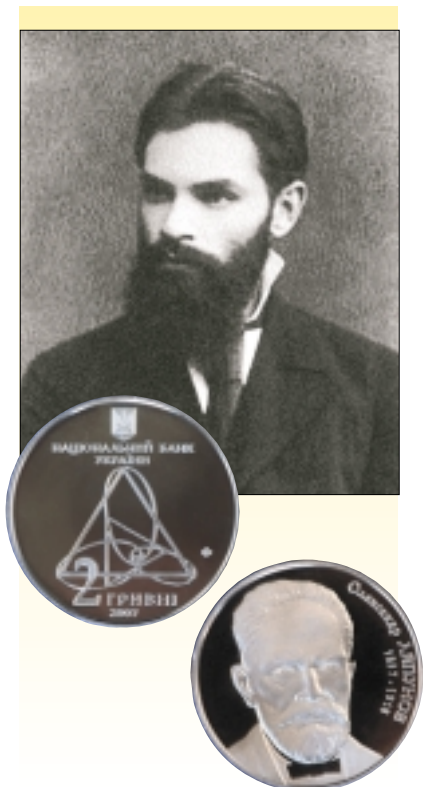
На аверсі вгорі розміщено малий Державний герб України, під яким напис — **НАЦІОНАЛЬНИЙ / БАНК УКРАЇНИ**,

геометричне зображення задачі небесної механіки. Унизу — написи: **2 ГРИВНІ / 2007** та логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі зображено портрет Олександра Ляпунова, праворуч півколом розміщено написи: **ОЛЕКСАНДР ЛЯПУНОВ / 1857—1918**.

Художник — Микола Кочубей. Скульптори — Володимир Атаманчук, Святослав Іваненко.

Ювілейна монета номіналом 2 гривні "Олександр Ляпунов" є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів. □

Монети України/

Про введення в обіг пам'ятних монет "Козеріг"

Національний банк України, продовжуючи серію "Знаки зодіаку", 15 січня 2007 року ввів в обіг пам'ятні монети номіналами 5 і 2 гривні, присвячені сузір'ю Козерога.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 15.55 г, діаметр — 33.0 мм, тираж — 15 000 штук. Гурт монети — рифлений.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено із золота 999.9 проби. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса дорогоцінного металу в чистоті — 1.24 г, діаметр — 13.92 мм, тираж — 10 000 штук. Гурт монети — гладкий.

На аверсі монети номіналом 5 гривень у центрі круга розміщено стилізоване зображення сонця; ліворуч, праворуч, а також угорі й унизу від нього — чотири освітлені ним кулі, що символізують пори року. Ліворуч від круга — малий Державний герб України, праворуч — рік карбування монети 2007, зазначено метал, його пробу — Ag 925, масу дорогоцінного металу в чистоті — 15.55; по колу монети — написи: НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ (угорі), 5 ГРИВЕНЬ (унизу), а також — логотип Монетного двору Національного банку України.

На аверсі монети номіналом 2 гривні

розміщено круг, діагонально поділений на сектори, які символізують чотири стихії — землю, повітря, воду, вогонь; у центрі круга — стилізоване зображення сонця. Ліворуч від круга — малий Державний герб України, праворуч — рік карбування монети: 2007, зазначено метал, його пробу — Au 999.9, масу дорогоцінного металу в чистоті — 1.24; по колу монети — написи: НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ (угорі), 2 ГРИВНІ (унизу), а також — логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі монети номіналом 5 гривень розміщено стилізоване зображення козе-рога в оточенні зірок, ліворуч від нього — символ знака зодіаку, праворуч — стилізований напис: СУЗІР'Я КОЗЕРОГА.

На реверсі монети номіналом 2 гривні розміщено стилізоване зображення козе-рога в оточенні зірок, праворуч від нього — символ знака зодіаку.

Художники — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук. Скульптор — Володимир Дем'яненко.

Пам'ятні монети номіналами 5 і 2 гривні є дійсними платіжними засобами України та обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг пам'ятних монет "Водолій"

Національний банк України, продовжуючи серію "Знаки зодіаку", 24 січня 2007 року ввів в обіг пам'ятні монети номіналами 5 і 2 гривні, присвячені сузір'ю Водолія.

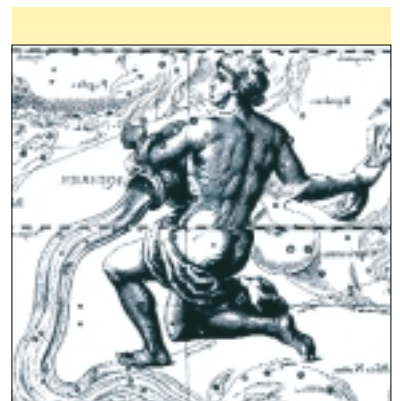
Монету номіналом 5 гривень виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 15.55 г, діаметр — 33.0 мм, тираж — 15 000 штук. Гурт монети — рифлений.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено із золота 999.9 проби. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса дорогоцінного металу в чистоті — 1.24 г, діаметр — 13.92 мм, тираж — 10 000

штук. Гурт монети — гладкий.

На аверсі монети номіналом 5 гривень у центрі круга розміщено стилізоване зображення сонця, ліворуч, праворуч, а також угорі й унизу від якого — чотири освітлені ним кулі, що символізують пори року. Ліворуч від круга — малий Державний герб України, праворуч — рік карбування монети: 2007, зазначено метал, його пробу — Ag 925, масу дорогоцінного металу в чистоті — 15.55; по колу монети — написи: НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ (угорі), 5 ГРИВЕНЬ (унизу), а також — логотип Монетного двору Національного банку України.

На аверсі монети номіналом 2 гривні

розміщено круг, діагонально поділений на сектори, які символізують чотири стихії — землю, повітря, воду, вогонь; у центрі круга — стилізоване зображення сонця. Ліворуч від круга — малий Державний герб України, праворуч — рік карбування монети: **2007**, зазначено метал, його пробу — **Au 999.9**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **1.24**; по колу монети — написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **2 ГРИВНІ** (унизу), а також — логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі монети номіналом 5 гривень розміщено стилізоване зображення водолія в оточенні зірок, ліворуч від якого — символ знака зодіаку, праворуч — стилізований напис: **СУЗІР'Я / ВОДОЛІЯ**.

На реверсі монети номіналом 2 гривні розміщено стилізоване зображення водолія в оточенні зірок, ліворуч від якого — символ знака зодіаку.

Художники монет обох номіналів — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук. Скульптори монети номіналом 5 гривень — Володимир Дем'яненко, Роман Чайковський, скульптори монети номіналом 2 гривні — Володимир Дем'яненко, Святослав Іваненко.

Пам'ятні монети номіналами 5 і 2 гривні “Водолій” є дійсними платіжними засобами України та обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг пам'ятних монет “Риби”

Національний банк України, продовжуючи серію “Знаки зодіаку”, 15 лютого 2007 року ввів в обіг пам'ятні монети номіналами 5 і 2 гривні, присвячені сузір'ю Риб.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 15.55 г, діаметр — 33.0 мм, тираж — 15 000 штук. Гурт монети — рифлений.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено із золота 999.9 проби. Категорія якості карбування — спеціальний антициркулейтед, маса дорогоцінного металу в чистоті — 1.24 г, діаметр — 13.92 мм, тираж — 10 000 штук. Гурт монети — гладкий.

На аверсі монети номіналом 5 гривень у центрі круга розміщено стилізоване зображення сонця, ліворуч, праворуч, а також угорі й унизу від якого — чотири освітлені ним кулі, що символізують пори року. Ліворуч від круга — малий Державний герб України, праворуч — рік карбування монети: **2007**, зазначено метал, його пробу — **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **15.55**; по колу монети — написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **5 ГРИВЕНЬ** (унизу), а також — логотип Монетного двору Національного банку України.

На аверсі монети номіналом 2 гривні розміщено круг, діагонально поділений

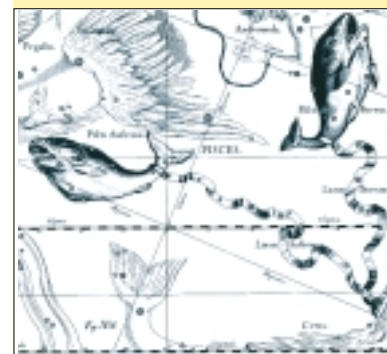
на сектори, які символізують чотири стихії — землю, повітря, воду, вогонь; у центрі круга — стилізоване зображення сонця. Ліворуч від круга — малий Державний герб України, праворуч — рік карбування монети: **2007**, зазначено метал, його пробу — **Au 999.9**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **1.24**; по колу монети — написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **2 ГРИВНІ** (унизу), а також — логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі монети номіналом 5 гривень розміщено стилізоване зображення риб в оточенні зірок, ліворуч від яких — символ знака зодіаку, праворуч — стилізований напис — **СУЗІР'Я / РИБ**.

На реверсі монети номіналом 2 гривні розміщено стилізоване зображення риб в оточенні зірок, між якими — символ знака зодіаку.

Художники монет обох номіналів — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук. Скульптори монет обох номіналів — Володимир Дем'яненко, Володимир Атаманчук.

Пам'ятні монети номіналами 5 і 2 гривні “Риби” є дійсними платіжними засобами України та обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг ювілейної монети “Леся Курбас”

Національний банк України, продовжуючи серію “Видатні особистості України”, 26 лютого 2007 року ввів в обіг ювілейну монету номіналом 2 гривні, присвячену режисеру, актору, педагогу, драматургу та перекладачу Лесю Курбасу (1887—1937). Леся (Олександр-Зенон) Степанович Курбас — театральний діяч, творчість якого позначена впливом експресіонізму та конструктивізму, фундатор українського модерного театру “Березиль”.

Монету виготовлено з нейзильберу. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса монети — 12.8 г, діаметр — 31.0 мм, тираж — 35 000 штук. Гурт монети — рифлений.

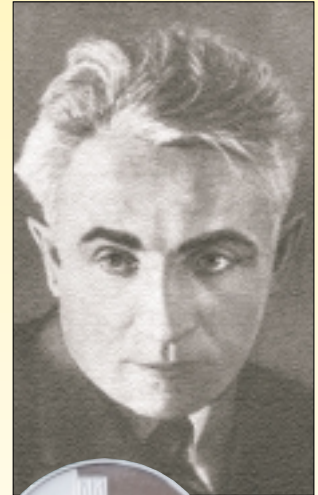
На аверсі угорі розміщено малий Державний герб України, під яким праворуч на дзеркальному тлі напис — **НАЦІОНАЛЬНИЙ / БАНК / УКРАЇНИ**. Унизу — на тлі стилізованого кола — написи:

2 ГРИВНІ / 2007 і логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі зображено портрет Леся Курбаса на тлі стилізованого геометричного орнаменту, який використовувався під час оформлення театральних афіш у 20-х роках ХХ ст., угорі ліворуч рік народження — **1887**, нижче праворуч рік смерті — **1937**, унизу по діагоналі напис — **ЛЕСЬ КУРБАС**.

Художник і скульптор — Володимир Атаманчук.

Ювілейна монета номіналом 2 гривні “Леся Курбас” є дійсним платіжним засобом України й обов’язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг пам’ятної монети “Бабак (байбак)”

Національний банк України, продовжуючи серію “Найменша золота монета”, 1 березня 2007 року ввів в обіг пам’ятну монету номіналом 2 гривні “Бабак (байбак)”, присвячену гризуну, який живе в степу в норах і впадає з осені до весни в сплячку.

Монету виготовлено із золота 999.9 проби. Категорія якості виготовлення — спеціальний анциркулейтед, маса дорогоцінного металу в чистоті — 1.24 г, діаметр — 13.92 мм, тираж — 10 000 штук. Гурт монети — гладкий.

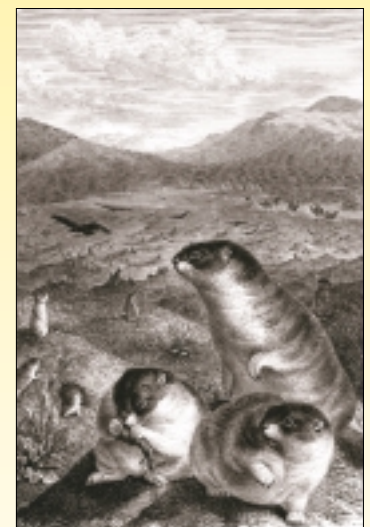
На аверсі в намистовому колі розміщено малий Державний герб України, над яким — рік карбування монети: **2007**; між намистовим колом і кантом монети — написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **2 ГРИВНІ** (унизу), зазначено метал, його пробу —

Ау 999.9 (ліворуч), масу дорогоцінного металу в чистоті — **1.24** та логотип Монетного двору Національного банку України (праворуч).

На реверсі зображено байбака та розміщено написи: **MARMOTA BOVAK** (ліворуч) і **БАБАК (БАЙБАК)** (праворуч).

Художник і скульптор — Володимир Дем’яненко.

Пам’ятна монета номіналом 2 гривні “Бабак (байбак)” є дійсним платіжним засобом України та обов’язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у лютому 2007 року

Обсяги кредитів, наданих Національним банком для підтримання ліквідності банків України у лютому 2007 р. (в розрізі інструментів)

Показники	Відсотки	
	2007 р.	У тому числі за лютий
Обсяги рефінансування банків, усього	100.00	100.00
У тому числі через:		
— кредити "овернайт", надані через постійно діючу лінію рефінансування	23.52	41.65
— кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендера	29.81	58.35
— кредити рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ	46.68	—
— операції своп	—	—
— операції прямого РЕПО	—	—
— стабілізаційний кредит	—	—

Середньозважена процентна ставка за кредитами, наданими Національним банком для підтримання ліквідності банків України у лютому 2007 р.

Показники	Відсотки	
	2007 р.	У тому числі за лютий
Середньозважена процентна ставка за кредитами рефінансування, всього	9.56	10.49
У тому числі за:		
— кредитами "овернайт", наданими через постійно діючу лінію рефінансування	10.50	10.50
— кредитами, наданими шляхом проведення тендера	10.48	10.48
— кредитами рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ	8.50	—
— операціями своп	—	—
— операціями прямого РЕПО (розрахунково)	—	—
— стабілізаційним кредитом	—	—

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті в лютому 2007 р.*

Показники	Відсотки річні	
	Лютий 2007 р.	
На міжбанківському ринку:		
за кредитами, наданими іншим банкам		1.7
за кредитами, отриманими від інших банків		1.7
за депозитами, розміщеними в інших банках		5.4
за депозитами, залученими від інших банків		5.4
На небанківському ринку:		
за кредитами**		13.9
за депозитами		8.1

* За щоденною звітністю банків; з урахуванням вартості пролонгованих кредитів (депозитів).

** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".

Темпи зростання грошової маси у лютому 2007 р.

Агрегати грошової маси	01.01.2007 р.	01.02.2007 р.	01.03.2007 р.
Готівка. Гроші поза банками			
M0, % до початку року	100.0	94.2	95.7
M0 + переказані кошти в національній валюті			
M1, % до початку року	100.0	96.1	96.1
M1 + переказані кошти в іноземній валюті та інші кошти			
M2, % до початку року	100.0	98.1	100.0
M2 + цінні папери власного боргу банків			
M3, % до початку року	100.0	98.1	100.1

Примітка. Облікова ставка Національного банку України у лютому 2007 року не змінювалася і починаючи з 10 червня 2006 року становить 8.5% річних.

Починаючи з 01.10.2006 р. встановлено такі нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів (постанова Правління Національного банку України від 15.09.2006 р. № 364): за строковими коштами і вкладками (депозитами) юридичних і фізичних осіб у національній валюті — 0.5; за строковими коштами і вкладками (депозитами) юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті — 4; за коштами вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб у національній валюті на вимогу та коштами на поточних рахунках — 1; за коштами вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті на вимогу та коштами на поточних рахунках — 5.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Рецензія/

Місцеві фінанси в умовах утвердження ринкових відносин та демократизації суспільства

Підручник "Місцеві фінанси" Міністерство освіти і науки України затвердило як базовий для студентів вищих навчальних закладів економічного профілю. У фундаментальному навчальному виданні комплексно, ґрунтовно і різноекторно висвітлено проблематику фінансових відносин на місцевому рівні. Вихід підручника у світ відкриває нову сторінку в підготовці фахівців у сфері місцевих фінансів відповідно до сучасних вимог щодо якості навчання та реалізації положень Болонського процесу

Місцеві фінанси: Підручник / За ред. О.П.Кириленко. — К.: Знання, 2006. — 677 с.

Формування динамічно прогресуючої економіки інноваційно-інвестиційного типу та підвищення якісних характеристик життя населення в Україні безпосередньо залежать від реформування та адаптації суспільних фінансів до умов ринкового господарства і демократичних відносин, що утверджуються в нашій державі. Ключовим напрямом зміцнення зазначеної сфери фінансової системи країни є подальший розвиток її невід'ємної складової — місцевих фінансів. Адже лише в цьому разі створюються всі передумови для раціональнішого використання ресурсів, що акумулюються владними інституціями, та повнішого врахування і задоволення різноманітних потреб суб'єктів господарювання і громадян.

Ефективна організація місцевих фінансів передбачає виникнення конкуренції між органами місцевого самоврядування за створення кращих умов для діяльності підприємницьких структур і комфортного проживання членів територіальних громад, сприяючи таким чином соціально-економічному розвитку адміністративних одиниць і держави в цілому, поліпшенню інвестиційного клімату та піднесенню іміджу країни в світі.

Сьогодні підвищена увага до проблем місцевих фінансів пояснюється також актуалізацією питання децентралізації державного управління, зумовленого поглибленням демократизації суспільного життя. Істотне розширення повноважень органів місцевого самоврядування передбачає одночасне розширення їх прав та обов'язків у фінансовій сфері. Однак позитивних результатів від цих процесів варто очікувати лише тоді, коли управління місцевими фінансами відповідатиме науково обґрунтованим принципам. У цьому контексті значно зростає роль розуміння фахівцями органів місцевого самоврядування теоретичних основ функціонування місцевих фінансів, підвищуються вимоги щодо обізнаності спеціалістів із зарубіжною практикою управління суспільними фінансовими ресурсами на локальному рівні, вміння на практиці застосовувати передові методики, приййоми та інструменти для прийняття важливих рішень у даній сфері.

З огляду на зазначене вище, поява першого в Україні підручника "Місцеві фінанси", створеного колективом авторів за редакцією доктора економічних наук, професора О.П.Кириленко, є своєчасною і важливою подією для вищої школи та фінансової науки. Видання сприятиме підвищенню

якості підготовки фахівців у сфері місцевих фінансів, які в найближчому майбутньому розроблятимуть і впроваджуватимуть у життя нову фінансову доктрину на рівні адміністративно-територіальних одиниць.

У підручнику віддзеркалено значний практичний досвід авторів, набутий у процесі роботи в територіальних фінансових органах, напрацювання впродовж багаторічного викладання зазначеної дисципліни у Тернопільському національному економічному університеті, результати тривалих наукових досліджень процесів генезису місцевого самоврядування, закономірностей і тенденцій розвитку місцевих фінансів в Україні та світі.

Важливою особливістю книги, що вирізняє її з-поміж подібних навчальних видань, є акцентування авторами уваги на проблемах функціонування місцевих фінансів та окреслення загальних підходів до їх вирішення. Висвітлення складних питань супроводжується численними ілюстраціями, що значно полегшує сприйняття матеріалу. Можна певно стверджувати: за змістом, структурою, логікою викладу та оформленням підручник "Місцеві фінанси" цілком відповідає вимогам програми викладання цієї навчальної дисципліни у вищій школі.

У першому розділі книги автори глибоко і водночас доступно висвітлюють теоретичні засади функціонування місцевих фінансів, детально розглядають основні етапи їх еволюції в європейських країнах і в Україні, а також розкривають сутність і роль місцевих фінансів у регулюванні економічних та соціальних процесів у державі. На основі критичного студіювання чинної нормативно-правової бази дано характеристику правового регламентування інституту місцевого самоврядування та місцевих фінансів у нашій країні.

Проблематиці місцевих бюджетів присвячено другий розділ підручника, де з використанням розгорнутого аналітичного матеріалу досліджено особливості структури й динаміки дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів. Ґрунтовно розкрито теоретичні основи справляння місцевих податків і зборів, проведено оцінку сучасної практики і фінансової ролі місцевого оподаткування в Україні, сформульовано ключові напрями його реформування в контексті забезпечення фінансової самодостатності вітчизняних органів місцевого самоврядування.

У третьому і четвертому розділах книги висвітлено закономірності акумулювання фінансових ресурсів органів

місцевого самоврядування. Виходячи з концептуальних підходів до формування його оптимальної ресурсної бази, автори критично аналізують сучасний стан та окреслюють найважливіші шляхи її зміцнення в Україні. Ціком виправданою є розгорнута інформація щодо теорії і практики залучення місцевих запозичень як перспективного джерела фінансового забезпечення інвестиційних видатків місцевих бюджетів. Не оминули автори й актуального нині питання впливу малого бізнесу на формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування.

Тематика п'ятого та шостого розділів — планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів, теоретичні та практичні аспекти організації міжбюджетних відносин. Автори торкаються таких актуальних питань, як теоретичні засади формування видаткової частини місцевих бюджетів, програмно-цільовий метод бюджетного планування, реформування міжбюджетних відносин в Україні на сучасному етапі еволюції її бюджетної системи.

У сьомому розділі книги йдеться про управління фінансами та фінансовий контроль на місцевому рівні. Доволі ґрунтовно описано дії учасників бюджетного процесу та проблеми його організації на локальному рівні. Чільну увагу приділено питанням діяльності місцевих фінансових органів та казначейського обслуговування місцевих бюджетів. Наголошено на таких важливих елементах управління фінансами в умовах демократії, як прозорість і відкритість бюджетного процесу, ефективний фінансовий контроль.

Восьмий і дев'ятий розділи підручника присвячені висвітленню сутності, ролі й місця комунального сектору в місцевому господарстві та місцевих фінансах, специфіки функціонування та фінансової діяльності підприємств комунальної власності, сучасних проблем розвитку підприємств даного сектору економіки. Детально розглянуто прикладні аспекти фінансового забезпечення підприємств основних галузей житлово-комунального комплексу (порядок планування та формування грошових доходів, експлуатаційних витрат і фінансових результатів, визначення джерел фінансування відтворення основного та оборотного капіталу, нормування оборотних коштів тощо). Заслугою авторів підручника є те, що виклад ма-

теріалу стосовно практичних аспектів фінансової роботи на підприємствах житлово-комунального господарства проілюстровано вдалими прикладами фінансових розрахунків. Логічним завершенням дев'ятого розділу став розгляд напрямів реформування вітчизняної житлово-комунальної сфери.

У десятому розділі на основі аналітичного опрацювання оригінальних публікацій українських і зарубіжних економістів, нормативно-правових актів і статистичної бази даних Європейського Союзу охарактеризовано практику функціонування основних елементів місцевих фінансів в інших країнах, розглянуто особливості формування видаткових зобов'язань і дохідних джерел муніципалітетів, специфіку організації цільових фондів місцевої влади, а також сфери місцевих запозичень. Це дуже важливий розділ, оскільки його вивчення та креативне переосмислення відповідного світового досвіду на предмет його імплементації в Україні дає змогу окреслити шляхи модернізації правової бази, яка регламентує фінансово-господарську діяльність вітчизняних органів місцевого самоврядування та роботу місцевих фінансових інститутів.

Не применшуючи очевидних переваг нового підручника для вищих навчальних закладів економічного профілю, його високого теоретичного і методичного рівня, хочемо побажати авторському колективу приділити більше уваги у подальших перевиданнях уніфікації стилю викладу матеріалу, збалансуванню обсягів його структурних частин та поліпшенню якості оформлення схем і рисунків.

“Місцеві фінанси” — видання, розраховане передусім на студентську аудиторію і викладачів вузів. Та з огляду на його теоретичний рівень, присутність елементів наукової новизни, цікаві міркування і пропозиції авторів щодо усунення проблем у функціонуванні місцевих фінансів в Україні, він буде корисним також для аспірантів, науковців і спеціалістів-практиків, не байдужих до питань розбудови інституту місцевого самоврядування та зміцнення його фінансової основи.

Анатолій Даниленко,

доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України.

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за лютий 2007 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 левів (Болгарія)	334.9453
2	986 BRL	100 бразильських реалів	236.2684
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	140.2505
4	410 KRW	1000 вонів Республіки Корея	5.3570
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.1464
6	981 GEL	100 грузинських ларі	293.6217
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	64.6609
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	88.4987
9	376 ILS	100 ізраїльських нових шекелів	118.7118
10	356 INR	1000 індійських рупій	114.2405
11	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.5471
12	368 IQD	100 іракських динарів	0.3912
13	196 CYP	100 кіпрських фунтів	1131.9959
14	417 KGS	100 киргизьких сомів	13.0772
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	1745.5928
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.3399

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
17	434 LYD	100 лівійських динарів	392.3854
18	470 MTL	100 мальтійських лір	1525.9399
19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	45.5677
20	496 MNT	10000 монгольських тугриків	43.3105
21	554 NZD	100 новозеландських доларів	350.7448
22	586 PKR	100 пакистанських рупій	8.3155
23	604 PEN	100 перуанських нових сол	157.9112
24	642 ROL	100 румунських лейв	192.1637
25	682 SAR	100 саудівських ріялів	134.6379
26	760 SYP	100 сирійських фунтів	9.6725
27	901 TWD	100 нових тайваньських доларів	15.3160
28	972 TJS	100 таджицьких сомоні	146.8706
29	952 XOF	1000 франків КФА	9.9586
30	152 CLP	1000 чилійських песо	9.2720
31	191 HRK	100 хорватських кун	88.8975
32	255	100 доларів США за розр. із Індією	404.0000

* Курс встановлено з 01.02.2007 року.

На замовлення “Вісника НБУ” матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні який встановлюється Національним банком

№ п/п	Код валюти	Назва валюти				
			01.02.2007 р.	02.02.2007 р.	03.02.2007 р.	04.02.2007 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	389.7158	391.7948	391.7948	391.7948
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	986.3204	994.2689	994.2689	994.2689
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	579.9931	580.1264	580.1264	580.1264
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236
5	208 DKK	100 датських крон	87.7466	88.1995	88.1995	88.1995
6	840 USD	100 доларів США	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
7	233 EEK	100 естонських крон	41.8095	42.0225	42.0225	42.0225
8	352 ISK	100 ісландських крон	7.3852	7.3861	7.3861	7.3861
9	124 CAD	100 канадських доларів	426.8692	428.8761	428.8761	428.8761
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.9965	4.0022	4.0022	4.0022
11	428 LVL	100 латвійських латів	939.5045	944.1557	944.1557	944.1557
12	440 LTL	100 литовських літів	189.4628	190.4281	190.4281	190.4281
13	498 MDL	100 молдовських лейв	38.9390	38.9639	38.9639	38.9639
14	578 NOK	100 норвезьких крон	80.2868	80.9193	80.9193	80.9193
15	985 PLN	100 польських злотих	166.5674	168.6010	168.6010	168.6010
16	643 RUB	10 російських рублів	1.9022	1.9065	1.9065	1.9065
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	328.4516	329.2983	329.2983	329.2983
18	703 SKK	100 словацьких крон	18.6269	18.8344	18.8344	18.8344
19	792 TRL	100 турецьких лір	355.4344	358.9028	358.9028	358.9028
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	25.4326	25.7867	25.7867	25.7867
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4064	0.4064	0.4064	0.4064
23	203 CZK	100 чеських крон	23.2282	23.4031	23.4031	23.4031
24	752 SEK	100 шведських крон	72.2688	72.7374	72.7374	72.7374
25	756 CHF	100 швейцарських франків	403.4643	406.4977	406.4977	406.4977
26	156 CNY	100 юанів женьміньбі (Китай)	64.9610	65.0897	65.0897	65.0897
27	392 JPY	1000 японських єн	41.5958	41.9197	41.9197	41.9197
28	978 EUR	100 євро	654.1770	657.5100	657.5100	657.5100
29	960 XDR	100 СПЗ	752.5273	755.5492	755.5492	755.5492
			15.02.2007 р.	16.02.2007 р.	17.02.2007 р.	18.02.2007 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	394.7896	396.7577	396.7577	396.7577
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	987.0626	988.4802	988.4802	988.4802
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	580.6600	580.6600	580.6600	580.6600
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236
5	208 DKK	100 датських крон	88.6374	89.0005	89.0005	89.0005
6	840 USD	100 доларів США	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
7	233 EEK	100 естонських крон	42.2227	42.4002	42.4002	42.4002
8	352 ISK	100 ісландських крон	7.4911	7.5030	7.5030	7.5030
9	124 CAD	100 канадських доларів	432.7815	432.8713	432.8713	432.8713
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	4.0742	4.0706	4.0706	4.0706
11	428 LVL	100 латвійських латів	948.2431	951.9565	951.9565	951.9565
12	440 LTL	100 литовських літів	191.3349	192.1393	192.1393	192.1393
13	498 MDL	100 молдовських лейв	39.4125	39.4991	39.4991	39.4991
14	578 NOK	100 норвезьких крон	81.6715	82.0809	82.0809	82.0809
15	985 PLN	100 польських злотих	168.7504	170.1597	170.1597	170.1597
16	643 RUB	10 російських рублів	1.9197	1.9252	1.9252	1.9252
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	328.5790	328.9298	328.9298	328.9298
18	703 SKK	100 словацьких крон	19.2282	19.3006	19.3006	19.3006
19	792 TRL	100 турецьких лір	361.1047	363.3179	363.3179	363.3179
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	26.0587	26.3397	26.3397	26.3397
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4062	0.4062	0.4062	0.4062
23	203 CZK	100 чеських крон	23.3706	23.4589	23.4589	23.4589
24	752 SEK	100 шведських крон	72.2723	71.9270	71.9270	71.9270
25	756 CHF	100 швейцарських франків	406.0985	407.8309	407.8309	407.8309
26	156 CNY	100 юанів женьміньбі (Китай)	65.0980	65.1151	65.1151	65.1151
27	392 JPY	1000 японських єн	41.6677	42.0471	42.0471	42.0471
28	978 EUR	100 євро	660.6410	663.4185	663.4185	663.4185
29	960 XDR	100 СПЗ	755.8387	757.7042	757.7042	757.7042

щодо іноземних валют, України щоденно (за лютий 2007 року)

Офіційний курс

	05.02.2007 р.	06.02.2007 р.	07.02.2007 р.	08.02.2007 р.	09.02.2007 р.	10.02.2007 р.	11.02.2007 р.	12.02.2007 р.	13.02.2007 р.	14.02.2007 р.
	390.8864	391.2441	392.3639	392.8383	393.5722	393.5722	393.5722	392.1279	390.7304	391.1790
	994.1937	987.2381	994.5690	995.9658	989.2122	989.2122	989.2122	983.9765	982.9159	981.5822
	580.1264	580.2597	580.3264	580.3931	580.5265	580.5265	580.5265	580.5265	580.5265	580.5932
	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236
	88.2066	87.5666	87.7710	88.0043	88.0255	88.0255	88.0255	88.1316	87.7790	88.2297
	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
	42.0225	41.7159	41.8128	41.9160	41.9289	41.9289	41.9289	41.9806	41.8160	42.0290
	7.3869	7.3695	7.3966	7.4342	7.4247	7.4247	7.4247	7.4473	7.4030	7.4273
	426.6775	426.2751	426.9857	426.7036	425.6443	425.6443	425.6443	429.4283	431.0984	431.1355
	4.0086	4.0226	4.0255	4.0223	4.0213	4.0213	4.0213	4.0403	4.0536	4.0667
	944.2913	937.1321	939.4421	941.7626	941.9174	941.9174	941.9174	943.0775	939.3798	944.1651
	190.4281	189.0386	189.4774	189.9454	190.0039	190.0039	190.0039	190.2379	189.4920	190.4573
	38.9573	38.9937	39.0344	39.0834	39.1142	39.1142	39.1142	39.1309	39.2011	39.2953
	80.8199	80.3833	80.6493	81.0734	81.0383	81.0383	81.0383	80.7839	80.8200	81.0764
	168.4714	168.2899	169.3004	169.5343	169.2409	169.2409	169.2409	168.9481	166.9162	168.1870
	1.9071	1.9036	1.9018	1.9054	1.9133	1.9133	1.9133	1.9167	1.9171	1.9146
	328.8537	329.1043	329.4529	329.4041	329.2409	329.2409	329.2409	329.4315	328.2386	327.6913
	18.8523	18.7566	18.9483	19.0000	18.9702	18.9702	18.9702	18.9897	18.8526	19.1183
	360.0821	358.8304	361.1524	360.0568	359.2211	359.2211	359.2211	360.7301	357.5094	359.9403
	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
	25.7071	25.6317	25.9121	25.8981	25.9184	25.9184	25.9184	25.9626	25.6872	25.8882
	0.4064	0.4063	0.4063	0.4063	0.4063	0.4063	0.4063	0.4063	0.4062	0.4062
	23.3143	23.1968	23.2614	23.3164	23.2541	23.2541	23.2541	23.2556	23.1112	23.2923
	72.5929	71.5984	71.6059	71.9324	72.1349	72.1349	72.1349	72.2349	71.8592	71.7446
	406.4977	403.6565	406.3525	407.0781	404.1680	404.1680	404.1680	404.2424	402.9302	405.1075
	65.1110	65.0695	65.1148	65.1783	65.1750	65.1750	65.1750	65.1815	65.1023	65.0257
	41.7122	41.8808	42.0563	41.8428	41.6061	41.6061	41.6061	41.5572	41.4257	41.6236
	657.5100	652.7125	654.2275	655.8435	656.0455	656.0455	656.0455	656.8535	654.2780	657.6110
	755.4113	753.1322	754.3089	754.9844	754.5602	754.5602	754.5602	753.5312	752.3423	753.6290
19.02.2007 р.	20.02.2007 р.	21.02.2007 р.	22.02.2007 р.	23.02.2007 р.	24.02.2007 р.	25.02.2007 р.	26.02.2007 р.	27.02.2007 р.	28.02.2007 р.	
	396.5935	396.6778	397.2844	398.9318	398.4666	398.4666	398.4666	398.8376	400.0120	400.1887
	984.2661	982.3226	985.9238	986.9499	985.0469	985.0469	985.0469	991.1342	991.0230	991.7100
	580.7268	580.8604	580.8604	580.8604	580.9940	580.9940	580.9940	580.9940	581.0609	581.1277
	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236	0.0236
	88.8654	88.9511	89.0344	89.0380	88.7738	88.7738	88.7738	88.9670	89.1611	89.6390
	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
	42.3421	42.3840	42.4260	42.4260	42.3001	42.3001	42.3001	42.3905	42.4744	42.7003
	7.5149	7.5808	7.6118	7.5848	7.5944	7.5944	7.5944	7.5845	7.6928	7.6513
	434.1762	433.2153	433.2197	432.4858	435.0289	435.0289	435.0289	435.7865	435.6188	434.9990
	4.0621	4.0579	4.0526	4.0507	4.0556	4.0556	4.0556	4.0877	4.0854	4.0821
	950.6522	941.0614	938.3977	937.6024	937.8674	937.8674	937.8674	939.2056	941.5982	948.4881
	191.8760	192.0661	192.2563	192.2563	191.6859	191.6859	191.6859	192.0954	192.4757	193.4995
	39.5613	39.6595	39.6791	39.7272	39.7316	39.7316	39.7316	39.7237	39.6663	39.5279
	82.3556	82.4423	82.5496	82.3346	82.0801	82.0801	82.0801	82.2300	82.4234	82.9030
	169.5699	170.1822	170.5126	170.8153	170.7479	170.7479	170.7479	170.8790	170.7028	170.7511
	1.9249	1.9265	1.9277	1.9277	1.9240	1.9240	1.9240	1.9240	1.9295	1.9304
	329.5739	329.4089	329.3751	329.2117	329.1491	329.1491	329.1491	329.3609	330.4724	331.0450
	19.3287	19.3625	19.3421	19.3613	19.3039	19.3039	19.3039	19.3057	19.2755	19.3853
	363.8163	365.1594	365.1791	365.0385	365.4627	365.4627	365.4627	365.5572	364.6730	359.8594
	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
	26.2287	26.3370	26.2931	26.3998	26.2984	26.2984	26.2984	26.2847	26.2742	26.2387
	0.4062	0.4062	0.4061	0.4061	0.4061	0.4061	0.4061	0.4061	0.4061	0.4060
	23.4525	23.5499	23.6026	23.5674	23.4392	23.4392	23.4392	23.4163	23.3974	23.4731
	71.4674	71.7518	71.7413	71.3029	71.0486	71.0486	71.0486	71.2730	71.6027	72.2599
	408.6538	408.9830	408.3554	408.0792	406.5186	406.5186	406.5186	407.8631	410.1586	412.8499
	65.2237	65.2235	65.2239	65.2239	65.2233	65.2233	65.2233	65.2238	65.1319	65.2329
	42.3952	42.2372	42.0114	41.7735	41.6260	41.6260	41.6260	41.6233	41.8765	42.3716
	662.5095	663.1660	663.8225	663.8225	661.8530	661.8530	661.8530	663.2670	664.5800	668.1150
	757.7531	757.7531	757.4564	757.0102	755.7617	755.7617	755.7617	756.5248	758.1182	759.8818

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Інформація з першоджерел

Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у лютому 2007 р., а також зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій, внесені у лютому 2007 р.¹

А. Зміни і доповнення до Державного реєстру банків

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації банку	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Відкрите акціонерне товариство "Державний експортно-імпорتنний банк України"	БАТ	1 286 000 000	23.01.1992 р.	5	м. Київ, вул. Горького, 127
Закрите акціонерне товариство "Український будівельно-інвестиційний банк"	ЗАТ	58 000 000	20.04.2004 р.	293	м. Київ, бул. Лесі Українки, 30-в
Товариство з обмеженою відповідальністю "Універсальний комерційний банк "Камбіо"	ТОВ	58 737 994	30.06.2004 р.	295	м. Київ, вул. Заньковецької/ Станіславського, 3/1
Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "ЄВРОБАНК"	ТОВ	26 670 000	18.01.2005 р.	297	м. Київ, вул. Фрунзе, 109/2
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК"	ТОВ	73 390 000	17.10.2006 р.	312	м. Київ, вул. Лук'янівська, 1
Дніпропетровська область					
ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "КОНКОРД"	ЗАТ	68 000 000	07.08.2006 р.	308	м. Дніпропетровськ, вул. Артема, 94
АР Крим і м. Севастополь					
Відкрите акціонерне товариство "Європейський банк розвитку та заощаджень" (колишня назва — Відкрите акціонерне товариство "Об'єднаний комерційний банк")	БАТ	56 305 640	23.12.1991 р.	74	м. Сімферополь, вул. К.Лібкнехта, 5
Луганська область					
АКЦІОНЕРНИЙ БАНК "УКРАЇНСЬКИЙ КОМУНАЛЬНИЙ БАНК"	БАТ	49 700 000	10.08.1993 р.	187	м. Луганськ, вул. В.В.Шевченка, 18-а
Одеська область					
Закрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "Одеса-банк"	ЗАТ	65 588 000	17.10.1991 р.	38	м. Одеса, вул. Княжеська, 32
Полтавська область					
Відкрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "АВТОКРАЗБАНК"	БАТ	50 000 000	07.07.1993 р.	179	м. Кременчук, вул. Київська, 8

Б. Зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій

Назва банку	Юридична адреса	Банківська ліцензія		Письмовий дозвіл на здійснення операцій		Перелік операцій, на здійснення яких банки отримали письмовий дозвіл на здійснення операцій ²	Заходи впливу, які вжито до банків
		Номер	Дата	Номер	Дата		
1	2	3	4	5	6	7	8
м. Київ і Київська область							
Відкрите акціонерне товариство "Універсальний Банк Розвитку та Партнерства"	м. Київ, вул. Дегтярівська, 48	140	04.10.2001 р.	140-5	05.02.2007 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,+9,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22	

¹ "Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків, та перелік операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій" опубліковано у "Віснику НБУ" № 2, 2007 р. Зміни і доповнення, внесені до Державного реєстру банків та до переліку операцій, виділено червоним кольором. Примітки у колонці "Заходи впливу, які вжито до банків" викладено відповідно до рішень комісії з питань нагляду та регулювання діяльності банків. Назви банків подаються за орфографією статутів.

² Банківські операції, які банки мають право здійснювати на підставі банківської ліцензії: 1Л — приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних

1	2	3	4	5	6	7	8
Товариство з обмеженою відповідальністю "Банк Ренесанс Капітал"	м. Київ, вул. Глибочицька, 4	222	13.03.2006 р.	222-1	22.02.2007 р.	+1,+2,+3,+4,+5,+6,+7,+8,+12,+18,+19,+20	
Закрите акціонерне товариство "Український банк реконструкції та розвитку"	м. Київ, вул. Горького, 180 (пошта — просп. Перемоги, 39, під.1)	216	14.10.2004 р.	216-1	16.10.2006 р.	2,5,7,12,13,14,18,19,20	Зупинено до 03.11.2007 р. приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб у частині приймання вкладів (депозитів) від фізичних осіб як у грошовій одиниці України, так і в іноземній валюті; обмежено до 15.04.2007 р. здійснення активних операцій з пов'язаними особами (інсайдерами) банку у частині заборони надання кредитів та вкладання коштів у цінні папери як у грошовій одиниці України, так і в іноземній валюті
Відкрите акціонерне товариство Комерційний Банк "Іпобанк"	м. Київ, бул. Івана Лепсе, 16	229	31.10.2006 р.	229-2	28.02.2007 р.	+1,+2,+3,+4,+5,+6,+7,+8,12,13,14,18,+22	
ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ВЕСТ ФАЙНЕНС ЕНД КРЕДИТ БАНК"	м. Київ, вул. Ковпака, 17	235	22.02.2007 р.	235-1	22.02.2007 р.	1,2,5,7,12,13,14,18,19,20	
Відкрите акціонерне товариство "РД БАНК"	м. Київ, вул. П.Сагайдачного/ Ігорівська, 10/5, літ. А	234	09.02.2007 р.	234-1	09.02.2007 р.	1,2,4,5,7,12,13,14,18,19,20	
Дніпропетровська область							
Закрите акціонерне товариство "Фінансовий Союз Банк"	м. Дніпропетровськ, вул. Артема, 94	208	15.04.2004 р.	208-3	09.02.2007 р.	1,2,3,4,5,6,7,12,13,14,15,17,18,19,20,21, +22	
АР Крим і м. Севастополь							
Відкрите акціонерне товариство "Європейський банк розвитку та заощаджень"	м. Сімферополь, вул. К.Лібкнехта, 5	120	20.02.2007 р.	120-1	20.02.2007 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21	<u>Примітка.</u> Банківську ліцензію та письмовий дозвіл на здійснення операцій видано у зв'язку зі зміною назви банку

осіб; 2Л — відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів із цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; 3Л — розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик. *Операції та угоди, які банки мають право здійснювати за наявності банківської ліцензії без отримання письмового дозволу:* 1Н — надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; 2Н — придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, беручи на себе ризик виконання таких вимог та приймання платежів (факторинг); 3Н — лізинг; 4Н — послуги з відповідального зберігання та надання в оренду (майновий найм) сейфів для зберігання цінностей і документів; 5Н — випуск, купівля, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів; 6Н — випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток; 7Н — надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій. *Операції, які банки мають право здійснювати за умови отримання письмового дозволу Національного банку України:* Операції з валютними цінностями: 1 — неторговельні операції з валютними цінностями; 2 — ведення рахунків клієнтів (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та клієнтів-нерезидентів у грошовій одиниці України; 3 — ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) у іноземній валюті; 4 — ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України; 5 — відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України в іноземній валюті та здійснення операцій за ними; 6 — відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними; 7 — залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України; 8 — залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках; 9 — операції з банківськими металами на валютному ринку України; 10 — операції з банківськими металами на міжнародних ринках; 11 — інші операції з валютними цінностями на міжнародних ринках; 12 — емісія власних цінних паперів; 13 — організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; 14 — здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг); 15 — здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб; 16 — здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї; 17 — перевезення валютних цінностей та інкасація коштів. *Операції за дорученням клієнтів або від свого імені:* 18 — операції з інструментами грошового ринку; 19 — операції з інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках; 20 — операції з фінансовими ф'ючерсами та опціонами; 21 — довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами. *Депозитарна діяльність і діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів:* 22 — депозитарна діяльність зберігача цінних паперів; 23 — діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Цифра зі знаком "+" означає номер операції, на здійснення якої банк одержав право; зі знаком "-" — втратив право, цифра із символом "*" означає номер операції, здійснення якої для даного банку певною мірою обмежене.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації та ліцензування банків Національного банку України Олена Сілецька.

АННОТАЦИИ

Владимир Харченко. *Итоги деятельности банков Украины на рынке платежных карт в 2006 году.*

Анализируется развитие рынка платежных карт в Украине в течение 2006 года по таким направлениям, как эмиссия, инфраструктура приёма, использование карт.

Дмитрий Гладких. *Особенности структуры баланса банков Украины по итогам деятельности в 2006 году.*

Экспресс-анализ структуры активов, обязательств, балансового капитала и финансовых результатов деятельности банков Украины в 2006 году.

Основные показатели деятельности банков Украины на 1 марта 2007 года.

Елена Заруцкая. *Равновесие привлеченных и размещенных банковских ресурсов как необходимое условие стабильного развития.*

Анализируя структуру активов и пассивов банковских учреждений Днепропетровской области, автор акцентирует внимание на проблеме разрыва между сроками привлечения и размещения банками средств.

Виктор Капустин — “Финансист года-2006”.

Сообщение о награждении победителей и лауреатов одиннадцатой общенациональной программы “Человек года-2006”.

Украинский профессиональный банк: 15 лет на рынке.

Краткий обзор деятельности УПБ на финансовом рынке Украины.

Изменения и дополнения к Государственному реестру банков, внесенные в феврале 2007 г., а также изменения и дополнения к перечню операций, на осуществление которых банки получили банковскую лицензию и письменное разрешение Национального банка Украины на осуществление операций, внесенные в феврале 2007 г.

Ректором Университета банковского дела НБУ избрана Тамара Смовженко.

Информация о конференции трудового коллектива Университета банковского дела НБУ, на которой избраны ректор и ученый совет.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в феврале 2007 года.

Вера Герасименко. *Концентрация банковского капитала и методы оценки ее уровня.*

Обоснован выбор показателей, которые следует применять для анализа и определения уровня концентрации капитала в банковской сфере.

Основные макроэкономические показатели развития Украины в феврале 2001—2007 годов.

Виктор Козюк. *Монетарные аспекты развития взглядов на проблему обеспечения глобальной финансовой стабильности.*

Исследована эволюция поисков путей обеспечения глобальной финансовой стабильности на международном уровне и на уровне экономики отдельной страны.

Руслан Набок. *Эконометрическая составляющая анализа недоходных активов банка.*

Предложена методика, позволяющая руководству банка определять тенденцию развития финансового учреждения сквозь призму изменения недоходных активов.

Богдан Стефанюк. *Концептуальные подходы к созданию эффективной системы внутреннего контроля в банке.*

Рассматривается сущность и значение службы внутреннего контроля в банке, определяются ее основные задачи и пути их решения.

Вера Трофименко. *Бухгалтерский учет операций с наличными*

средствами и банковскими металлами в банках Украины.

Излагаются порядок и требования, выдвигаемые при отражении банками в бухгалтерском учете информации об операциях с наличными деньгами, юбилейными монетами, которые выполняют функцию средства платежа, банковскими металлами, а также информации о валютно-обменных операциях, которые базируются на основных принципах международных стандартов финансовой отчетности и национальных положений (стандартов) и выполняются в соответствии с действующим законодательством Украины.

Банковское регулирование и надзор: практические правовые аспекты.

На вопросы, касающиеся особенностей банковского регулирования и надзора, отвечают специалисты юридического департамента Национального банка Украины.

О выпуске в обращение юбилейной монеты “Олександр Ляпунов”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 2 гривни, посвященной 150-летию со дня рождения математика и механика, академика Петербургской Академии наук Александра Михайловича Ляпунова (1857—1918). Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение памятных монет “Козеріг”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятных монет номиналами 5 и 2 гривни, посвященных знаку Зодиака — Козерогу. Фотоизображения аверса и реверса монет.

О выпуске в обращение памятных монет “Водолей”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятных монет номиналами 5 и 2 гривни, посвященных знаку Зодиака — Водолею. Фотоизображения аверса и реверса монет.

О выпуске в обращение памятных монет “Риби”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятных монет номиналами 5 и 2 гривни, посвященных знаку Зодиака — Рыбам. Фотоизображения аверса и реверса монет.

О выпуске в обращение юбилейной монеты “Лесь Курбас”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 2 гривни, посвященной известному украинскому театральному режиссеру Лесю Курбасу (1887—1937). Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение памятной монеты “Бабак (байбак)”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номиналом 2 гривни, посвященной представителю украинской фауны — сурку. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в феврале 2007 года.

Объемы кредитов, предоставленных Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, средневзвешенная процентная ставка по кредитам, предоставленным Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, процентные ставки банков по кредитам и депозитам в национальной валюте, динамика роста денежной массы по состоянию на 01.03.2007 г.

Анатолий Даниленко. *Местные финансы в условиях укрепления рыночных отношений и демократизации общества.*

Рецензия на учебник “Місцеві фінанси”, изданный авторским коллективом Тернопольского национального экономического университета.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за февраль 2007 года).

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за февраль 2007 года).

ANNOTATIONS

Volodymyr Kharchenko. *Operation of Ukrainian banks on the payment card market in 2006.*

Discussed is the development of the payment card market in 2006 in the areas of card issue, acceptance infrastructure and use.

Dmytro Hladkykh. *Peculiarities of 2006-end balance sheet of Ukrainian banks.*

Given is the proximate analysis of the composition of assets, liabilities, equity capital, and financial performance of Ukrainian banks in 2006.

Major indicators of activities of Ukrainian banks at 1 March 2007.

Olena Zarutska. *Equilibrium between obtained and placed bank funds as a necessary prerequisite for stable development.*

Analyzing the composition of assets and liabilities of banks in Dnipropetrovsk region, the authors draws attention to the problem of the time gap between fund obtainment and fund placement.

Viktor Kapustin receives the title of the financier of the year 2006.

Report on awarding winners and laureates of the 11th All-National Program *The 2006 Man of the Year*.

Ukrainian Professional Bank: 15 years of operation.

Short review of the Bank's operation on the financial market of Ukraine.

Amendments to the State Register of Banks and to the list of transactions for whose performance banks were granted a banking license and NBU permission in writing made in February 2007.

Tamara Smovzhenko elected rector of the NBU Banking University.

Information about the meeting held in the NBU Banking University at which the rector and senate were elected.

Government securities market of Ukraine in February 2007.

Vira Herasymenko. *Bank capital concentration and ways of assessing its level.*

Substantiated is the choice of indicators to be used for analysis and calculation of capital concentration in the banking system.

Major macroeconomic indicators of the development of Ukraine in February 2001 – 2007.

Viktor Koziuk. *Monetary aspects of the development of approaches to the problem of global financial stability assurance.*

Discussed is the evolution of searching for the ways of global financial stability at the international level and at the level of a separate country.

Ruslan Nabok. *The econometric component of the analysis of bank unprofitable assets.*

Given are the methods which allow bank's management to determine the progress trend of a financial institution analyzing changes in unprofitable assets.

Bohdan Stefaniuk. *Conceptual approaches to the creation of an effective system of internal control in a bank.*

Considered are the essence and importance of bank's internal control service, given are its main problems and ways of their solving.

Vira Trofymenko. *The accounting of transactions with available funds and bank metals in Ukrainian banks.*

Given are the order and requirements to the accounting of transac-

tions with available funds, commemorative coins serving as a payment facility, bank metals, and foreign exchange transactions. The order and requirements are based on the international and national standards of financial reports and fulfilled according to the laws in force in Ukraine.

Practical aspects of banking activity regulation and supervision.

NBU Legal Department experts answer the readers' questions about banking activity regulation and supervision.

Putting into circulation the commemorative coin "Oleksandr Liapunov".

Official report on putting into circulation the 2 hryvnia commemorative coin dedicated to the 150th birth anniversary of a mathematician and mechanician, academician of the St. Petersburg Academy of Sciences Oleksandr Liapunov (1857 – 1918). Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "Capricorn".

Official report on putting into circulation the 2 and 5 hryvnia commemorative coins dedicated to the sign of the zodiac - Capricorn. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "Aquarius".

Official report on putting into circulation the 2 and 5 hryvnia commemorative coins dedicated to the sign of the zodiac - Aquarius. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "Pisces".

Official report on putting into circulation the 2 and 5 hryvnia commemorative coins dedicated to the sign of the zodiac - Pisces. Obverse, reverse and numismatic description of the coins are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "Les Kurbas".

Official report on putting into circulation the 2 hryvnia commemorative coin dedicated to noted stage director Les Kurbas. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "Marmot".

Official report on putting into circulation the 2 hryvnia commemorative coin dedicated to the representative of Ukrainian fauna, the marmot. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Major monetary parameters of the monetary market of Ukraine in February 2007.

Volumes of NBU credits for support of banks' liquidity, average weighted interest rates on NBU credits for support of banks' liquidity, interest rates of banks on national currency credits and deposits, dynamics of money supply growth, obligatory provisions formed by banks as of 1 March 2007.

Anatolii Danylenko. *Local finances under the conditions of market relation strengthening and democratization of the society.*

Review of the textbook *Local Finances* published by the composite author of the Ternopil National Economic University.

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established monthly by the National Bank of Ukraine (in February 2007).

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established daily by the National Bank of Ukraine (in February 2007).